

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

KATILIM BANKACILIĞININ TÜRKİYEDEKİ ROLÜ

VEYİS ERSÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. KIVILCIM METİN ÖZCAN

KONYA - 2017

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Veyis ERSÖZ
	Numarası	158109011015
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat/İktisat
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Kuvılcım Metin ÖZCAN
	Tezin Adı	Katılım Bankacılığının Türkiye'deki Rolü

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “**Katılım Bankacılığının Türkiye’deki Rolü**” başlıklı bu çalışma 20/10/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

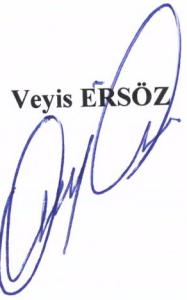
Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1			
2	Prof. Dr.	Abdulkerim BAKUR	
3	Yrd. Doç. Dr.	Savaş Erduran	
4	Prof. Dr.	Kuvılcım Metin ÖZCAN	
5			

KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Veyis ERSÖZ		
	Numarası	158109011015		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İKTİSAT		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Katılım Bankacılığının Türkiye'deki Rolü			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Veyis ERSÖZ

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Veyis ERSÖZ		
	Numarası	158109011015		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İKTİSAT		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Kıvılcım Metin ÖZCAN		
Tezin Adı	Katılım Bankacılığının Türkiye'deki Rolü			

Ekonomik yapının içinde hızlı bir büyüme potansiyeli gösteren katılım bankacılığı kavramının tanımlanması ve Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının kullanıldığı finansal araçların incelenmesidir.

Katılım bankacılığı kavramı doğuşu ve tarihsel gelişimi başlığı altında kavram olarak tanımı, temel ilkeleri, amaçları incelenmiştir. Katılım bankacılığını ortaya çıkaran nedenler, katılım bankalarının genel özellikleri ve faizsiz bankacılığın çalışma ilkeleri altında kar veya zarara katılma, faizsizlik ilkesi, reel sektörü finanse etme ve katılım bankalarının fon kaynakları ile faizsiz bankacılıkta başlıca fon kullandırma yöntemleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Katılım bankalarının kullandığı fon toplama yöntemleri ve finansal araçları ele alınmıştır. Çalışmamı katılım bankalarının geleceği hakkındaki önermelerle sonuçlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, Faiz, Ekonomi, Finansman, Yatırım, Bankacılık, Fon, Hesap

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ABSTRACT

Name and Surname	Veyis ERSÖZ		
Student Number	158109011015		
Department	economy		
Study Programme	Master's Degree (M.A.)	☒	
	Doctoral Degree (Ph.D.)	☐	
Supervisor	Prof. Dr. Kıvılcım Metin ÖZCAN		
Title of the Thesis/Dissertation	The Role of Participation Banking in Turkey		

Identification of the concept of participation banking, which shows a rapid growth potential within the economic structure, and examination of the financial instruments used by participation banks operating in Turkey.

Understanding the concept of birth and historical development of the concept of participation banking, its basic principles and aims are examined. The reasons for the participation banking, the general features of the participation banks and the principles of interest-free banking are discussed in detail in gold or wire participation, the main funding methods in banking in interest-free banking.

Participation banks' valuation techniques and financial instruments are discussed. Participation documents for my work have been finalized.

Keywords: Investment Banking, Interest, Economy, Finance, Investment, Banking, Fund, Account

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
BANKACILIK SEKTÖRÜ TEMEL KAVRAMLAR VE TARİHSEL GELİŞİM	
1. BANKACILIK KAVRAMI'NIN ORTAYA ÇIKIŞI.....	3
1.2. TÜRKİYE'DE BANKACILIĞIN TARİHÇESİ VE GELİŞİMİ.....	4
1.2.1. Tanzimat'tan Önce Bankacılık.....	4
1.2.2. Tanzimat'tan Sonra Bankacılık.....	6
1.2.2.1. İlk Bankalar ve Yabancı Sermayenin Egemenliği.....	6
1.2.2.2. Milli Bankalar.....	9
1.2.3. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık.....	10
1.2.3.1. Ulusal Bankacılık Dönemi (1923-1932).....	11
1.2.3.2. Devletçilik ve Devlet Bankalarının Kurulduğu Dönem (1933-1943).....	15
1.2.3.3. Özel Bankacılığın Gelişim Dönemi (1944-1960).....	17
1.2.3.4. Planlı Dönem (1961-2000).....	19
1.2.4. 2000'den Günümüze Bankacılık.....	28
1.2.4.1. 2001-2004 Türk Bankacılık Sistemi.....	28
1.2.4.2. 2004-2008 Türk Bankacılık Sistemi.....	30
1.2.4.3. 2008 Sonrası Türk Bankacılık Sektörü.....	32
İKİNCİ BÖLÜM	
KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI, DOĞUŞU	
TARİHSEL GELİŞİMİ VE 1980 SONRASI BÜYÜME	
2.1. KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI.....	36
2.2. KATILIM BANKACILIĞININ DOĞUŞU VE TARİHÇESİ.....	37
2.2.1. Faizsiz Bankacılığın Tarihçesi.....	37
2.2.2. Katılım Bankacılığının Tarihçesi.....	40
2.3. KATILIM BANKACILIĞINI ORTAYA ÇIKARAN NEDENLER.....	42
2.4. KATILIM BANKALARININ GENEL ÖZELLİKLERİ.....	44
2.4.1. Banka Niteliğine Sahip Olmaları.....	44
2.4.2. Aracı Kurum Niteliğine Sahip Olmaları.....	45
2.4.3. Güven Kurumu Niteliğine Sahip Olmaları.....	45
2.4.4. Faaliyetlerinde Faize Yer Vermemeleri.....	46
2.5. FAİZSİZ BANKACILIĞIN ÇALIŞMA İLKELERİ.....	47
2.5.1. Kâr Veya Zarara Katılma.....	48
2.5.2. Faizsizlik İlkesi.....	48
2.5.3. Risk Paylaşımı Esası.....	49
2.5.4. Reel Sektörü Finanse Etme.....	50
2.5.5. Belirsizliğin Yasak Olması.....	51
2.5.6. Spekülatif Davranışların Yasak Olması.....	51
2.5.7. Bazı Faaliyet Alanlarının Yasak Olması.....	51
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
KATILIM BANKALARININ İŞLEYİŞİ	
3.1. KATILIM BANKALARININ FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ.....	52
3.1.1. Cari Hesaplar.....	52
3.1.2. Yatırım Hesaplar.....	52
3.1.3. Tasarruf (Katılım) Hesaplar.....	53
3.2. Katılım Bankaları Fon Kullandırma Yöntemleri.....	54
3.2.1. Mudaraba.....	54
3.2.2. Müşaraka.....	55
3.2.3. Selem Yöntemi.....	55
3.2.4. Murabaha.....	56
3.3. Türkiye'de Fon Toplama Yöntemleri.....	60
3.3.1. Özel Cari Hesaplar.....	60
3.3.2. Katılım Hesaplar.....	61
3.3.3.1. Kurumsal Finansman Desteği.....	61
3.3.3.3. Finansal Kiralama.....	62

3.3.3.4. Kar-Zarar Yatırım Ortaklığı.....	63
3.4. Türkiye’de Katılım Bankacılığının İşleyişi.....	63
3.4.1. Katılım Bankacılığının Türkiye’deki geleceği hakkında;	63
SONUÇ.....	68
KAYNAKLAR.....	70

GİRİŞ

Faizsiz Bankacılık sistemi Mısırda 1971 yılında, Türkiye’de ise Faizsiz bankacılık sistemi 1985 yılında kurulmuştur. Türkiye’de halkın bir kesimi faiz gelirlerinden uzak durmaktadır. Bu nedenle klasik bankalara gitmeyen fonlar atıl kalmaktadır. Bundan dolayı faizsiz bankalar tamamlayıcı rolü üstlenmektedir.

Türkiye’de Katılım Bankacılığı ile ilgili ilk düzenlemeler 1999 yılında yapıp bankacılık kapsamı kanununa girmiştir. Bu sistemin adı özel finans kurumu olarak kullanılırken 2005 yılında düzenleme yapıp Katılım bankacı olarak değıştirilmiştir. Tasarruf Mevduat sigorta fonuna güvence fonu devredilmiştir.

Katılım bankacılığının amacı, sosyo-ekonomik hedeflere ulaşmanın yanında, bankacılık alanındaki konumu ilerletmek, dengeli finans sisteminin kurulması, yeni hizmetler geliştirip dayanışma, toplumsal hizmet, nedenleri ile sıralanır. Küçük mevduatları ekonomiye kazandırma katılım bankacılığının çalışma prensiplerine dayanır. Katılım bankacılığı fon ihtiyacı olan insanların fon ihtiyaçlarını karşıladıkları için sermayenin tabana yayılmasına yardımcı olur. Katılım Bankaları yaklaşık 2 trilyon dolarlık bir büyüklükte küresel ekonomi içinde küçük bir paya sahiptir, ancak hızlı bir büyüme potansiyeline sahiptir.

Türkiye’de Katılım Bankalarının payı, son 10 yıl içinde iki kattan fazla büyüyerek yüzde 5 civarındadır. Katılım Bankalarının sektördeki hedefi ise önümüzdeki 10 yıllık süreçte yüzde 15’i görmektir.

Katılım Bankaları özellikle son finansal krizden sonra evrensel bir kabul görmüştür. Katılım bankalarının artmasının sebebi, faydalı olan işleyen ekonomiye dayanan İslami kaynaklı bankalar olmalarıdır. Bu bankaların güvenilirliği, amaçları ve ilkelerine tam bağlı kalmakla orantılıdır. Bu yoldan geri dönmek ve sapmanın yaşanması bu kurumların üzerinde tehlikeli sonuçlar ortaya koyacaktır.

Katılım Bankaları, mali ürünler üretmeye gayret göstererek, sözleşmeler yaparak gerçek İslami ürünleri kullanarak, gerçek ekonomiye ve sürekli ilerlemeye yönelmeleri gerekmektedir. Finans, yatırım ve üretme gibi niteliklerini çeşitlendirmemiz gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı; ekonomik yapının içinde hızlı bir büyüme potansiyeli gösteren katılım bankacılığı kavramının tanımlanması ve Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının kullanıldığı finansal araçların incelenmesidir. Konvansiyonel bankaların son zamanlarda İslami bankacılık ve ekonomiye olan alakaları, benzer sistemlere dönüşme eğilimleri, üniversitelerde kürsü oluşturmaları olumlu gelişmelerdir. Bir taraftan bunlar olurken bu çalışma ile katılım bankacılığının gelişmesine katkı sağlayabilmesi amaçlanmıştır.. Sadece Müslümanlar için değil, tüm insanlığa adaletli gelir dağılımı ve sömürüyü engelleyecek bir dünya vaat eden islamın mesajını ve katılım bankacılığını taşıma noktasında katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın giriş ve sonuç da dahil toplam üç bölümden oluşmaktadır.

Tezin planı; Birinci Bölümde Bankacılık sektörü kavramı konuları ve Türkiye’de bankacılığın tarihçesi ve gelişimi konuları ele alınmıştır. Türkiye’de bankacılık tarihçesi bankanın çıkış noktası hangi uygarlıktan başlamış, hangi yasalara göre kredi işlerinin nasıl yürütüldüğü, Tanzimattan önce ve Tanzimattan sonra bankacılık, milli bankalar, ve cumhuriyet dönemindeki bankacılık konuları işlenmiştir.

İkinci bölümde katılım bankacılığı kavramı doğuşu ve tarihsel gelişimi başlığı altında kavram olarak tanımı, temel ilkeleri, amaçları incelenmiştir. Katılım bankacılığını ortaya çıkaran nedenler, katılım bankalarının genel özellikleri ve faizsiz bankacılığın çalışma ilkeleri altında kar veya zarara katılma, faizsizlik ilkesi, reel sektörü finanse etme ve katılım bankalarının fon kaynakları ile faizsiz bankacılıkta başlıca fon kullandırma yöntemleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise katılım bankalarının kullandığı fon toplama yöntemleri ve finansal araçları ele alınmıştır. Çalışma katılım bankalarının geleceği hakkındaki önermelerle sonuçlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜ TEMEL KAVRAMLAR VE TARİHSEL GELİŞİM

1.BANKACILIK KAVRAMI'NIN ORTAYA ÇIKIŞI

Menşei olarak banka terimi İtalyanca bir terim olarak “banco” kelimesinden gelmekte olup bugünkü ticari işlemlerde çok önemli bir rol oynayan para ve banka sermaye konularını içeren her tür işlemleri düzenleyip özel ve kamusal kişiler aracılığı ile işletmelerin bu alanda her çeşit beklentilerini karşılayan temel ekonomik bir birimdir.

Banka sadece kredi veren, mevduat toplayan, fatura tahsil edip borsa işlemlerine fiil olarak katılan, ülke itibari ile kalkınmasını destekleyip yönlendirmek gibi işlemlerle yetinmez. Günümüzde çağdaş banka, karmaşık ve çok çeşitli olması genel ekonomi etkinliği ve yönetimindeki güçlük ve özellik ile klasik çağlardaki banka sistemlerine nazaran seçkin değişik alternatif bir kurum niteliği kazanmış bulunmaktadır (Eyüpgiller, 1999:2-3).

Ticaret ne kadar eski ise Bankacılık hizmetleri de bir o kadar eskidir. Her ikisinin de olma nedeni insanlar arasındaki iş bölümü ve ihtisaslaşmadır. Tarihsel olarak bankacılığın çıkış noktası zamanımızda; elli bin yıl öncesine dayanmaktadır. Sümerlerin oruk sitesi etrafında gelişmekte olan ilk uygarlıklardan biri Mabet bilinen ilk banka kuruluşudur. (M.Ö 3500) Hammurabi yasalarına göre banka mabet kredi işlerinin nasıl yürütüleceği, borcun vadesinde nasıl tahsil olacağı yazılmış idi. Borçlanmanın yıllık faizi %33 , % 20 ve % 12 yi geçmezdi. Bu oranların kullanıldığı alan hurma, tahıl ve madenler için geçerli idi.

Daha ileriki yıllarda ise bankacılık hizmetlerindeki mabetlerin tekelden çıktığı, ticaret ile ilgili bazı zenginlerin bankacılık sektöründe uzmanlaştıkları görülmektedir. Eski Yunan, Mısır ve Roma'da bankacılık işlemleri ile ilgilenen kurum ve kuruluşlar olduğu bilinmektedir (Tezer ve Çolak, 1999:14). Mısır'daki Bankacılık sisteminin gelişmesi Büyük İskender'in (M.Ü. 356-323) burayı zaptından sonra görülmektedir (Eyüpgiller,1999:8). Roma'da yığılan Dünya politikası ve ticareti Roma bankercilerin işlerini genişletmişti. Bankerlik dediğimizde çeşitli şubelere ayrılp banka işlemlerini ilgilendirmiş birçok hukuki içtihatlar

oluşturmuştur. Bu aşamadan sonra Justinyen kanunlarına girmiştir.

Roma İmparatorluğu IV. yüzyılı takiben yıkılmasından sonra, batıda kaydedilen bankacılık işlemleri bununla birlikte kaybolduğu görülmektedir

1.2. TÜRKİYE’DE BANKACILIĞIN TARİHÇESİ VE GELİŞİMİ

1.2.1. Tanzimat’tan Önce Bankacılık

Para vakıfları, bir gayrimenkul malın değil de belirli bir paranın vakfedilmesiyle oluşan vakıf türleridir. Bu vakıflarda para, “mütevelli heyeti” olarak adlandırılan ilgili sorumlu kişiler tarafından işletilir, elde edilen kar, vakfın kuruluş amacına göre harcanır. İşleyiş açısından para vakıflarının gayrimenkul vakıflarından pek farkı yoktur. Bu vakıfların ilk ne zaman ortaya çıktıklarına ilişkin resmi bir bilgi olmamakla birlikte, Osmanlılara özgü bir araç olduğu belirtilebilir. Dolayısıyla Osmanlı dönemi ilk para vakfı örneklerine II. Murat, Fatih Sultan Mehmet dönemlerinde rastlanmaktadır.

Aslında para vakıfları gayrimenkul vakıflara göre daha esnek ve hızlı işleyen bir oluşumdur. Osmanlılarda özellikle bölgesel ekonomik ihtiyaçların karşılanmasında da böyle bir oluşuma gereksinim oldukça fazladır. Bu nedenle “avarız vakıfları“, “eytam sandıkları“, “orta sandıkları” ve “esnaf sandıkları” gibi oluşumlar, sosyal güvenlik ve dayanışma çatısı altında oluşturulmuşlardır.

Cumhuriyet dönemiyle birlikte ise bu vakıfların daha kurumsal bir oluşum içerisinde yer almasına ihtiyaç duyulmuş ve 2 Mayıs 1920’de, Şer’iyye ve Evkaf Vekaleti’ne devredilen para vakıfları, 3 Mart 1924’te Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü adını almıştır.

Kısaca, bir para ve sermaye ticareti olan bankacılığın ülkemizdeki gelişimi yavaş olmuştur. 19. yüzyıl ortalarına gelinceye kadar, Osmanlı Devleti’nde bir banka ya da bankacılık işlemlerini gerçekleştiren bir kuruluşa rastlanılamamaktadır. (Eyüpgiller, 1999:8) Ancak, para değiştirmeyi meslek halinde yürüten, poliş ticareti, nakliyecilik ve komisyonculuk işleri yapan sarraflar vardı. Sarraflığı daha çok Levantenler, Ermeniler, Rumlar ve Yahudiler yapıyorlardı. Türk toplumu, dinsel inanç ve sosyal yapısı nedeniyle, bu tür faaliyetlerin dışında kalmıştı (Yerasimos, 1987:23-24).

Halkın büyük çoğunluğu, tarım kesiminde çalışmakta ve vergilerini mal olarak ödemekteydi (aşar). Paralı mübadele ekonomisinin daha çok kasaba ve şehirlerde görülmesi nedeniyle, kasaba ve şehirlerde yaşayan sarraflar, devlet adına vergi toplama imkânını da elde etmişlerdi (iltizamın doğuşu). Bu durum, ülkemizde dışarı ile ilişkisi bulunan azınlıkların ekonomik gücünü artırmaktaydı (Tezer, 1978:107).

Osmanlı düzeninde, sarrafları iki grupta düşünmek mümkündür (Sanus,1995:483). Bunlardan birincisi, Galata'da toplanmış, İmparatorluğun bütününe kapsayan işlevler gören hazine sarraflarıdır (Galata Sarrafları ve daha sonraları Galata Bankerleri olarak da isimlendirilmişlerdir). İkinci grup ise, hazine tarafından tescil edilmeyen, sermayeleri sınırlı ve yürüttükleri işlevleri yeterince çeşitli olmayan köşe başı sarraflarıdır.

Hazine sarrafları dört tip işlev görüyorlardı. Para değiştirmek, teminat mektubu vermek, borç senetlerini kırmak ya da iskonto etmek ve ödünç para vermek. Sarraflar bu işlevlerine karşılık, arbitraj geliri, teminat verdikleri iltizamın gelirinden pay, kırdıkları senetler ve verdikleri borçlardan iskonto ve faiz geliri alıyorlardı.

Hazine sarraflarının bu işlevleri yerine getirebilmelerinde, yalnız sermaye sahibi olmaları yeterli değildi. Borçlarını geri alabilmeleri, para değiştirme işlemlerinde kârlılıklarını artırabilmeleri için yönetici sınıfın desteğine ihtiyaçları vardı. Sarrafların; Osmanlı yönetici sınıfı ile ilişkileri iki yönlü olarak gerçekleşiyordu. Yönetici sınıfın bir kesiminin işletilmesi gereken birikimleri, diğer bir kesiminin de kredi talepleri vardı. Sarraflar, her iki halde de kritik önem taşıyorlardı.

Köşe başı sarrafları ise, daha çok para değiştirme ve küçük miktarlarda borç para verme işlevlerini gerçekleştiriyorlardı. Kırsal kesimle doğrudan ilişki içerisinde bulunanlar da, ticaretin tefeci tüccarı olarak kırsal kesimin kredi talebini karşılamaktalardı (Yazgan, 1969:12).

1.2.2. Tanzimat'tan Sonra Bankacılık

1.2.2.1. İlk Bankalar ve Yabancı Sermayenin Egemenliği

Sultan Abdülmecit döneminde ilan edilen ve Tanzimat olarak adlandırılan yenileşme hareketleri, büyük masrafları gerektiriyor, ülkenin siyasi, sosyal ve iktisadi yapısı köklü bir değişim karşısında bulunuyordu (Sanus,1995:483). Bu şartlar, 1839 yılı sonunda, "kaime-i nakdiye-i mutebere" adı altında ilk Osmanlı kağıt parasının çıkarılmasını gerektirmişti.

Kaimeler, bir matbaada, el yazısıyla yazılmış ve her birine resmi mühür basılmıştı. Faiz oranı %8'di ve süreleri sekiz yıldır. Ancak çok geçmeden, kaimeler taklit edilmiş, piyasada bu değerli kağıtlara karşı duyulan güven azalmıştı. Bu güvensizliğe son vermek için, 1842'de kaimelerin bir matbaada basılması uygun görülmüştü. Basılan kaimeler, el yazısı olanlarla değiştirilmiş, bu arada, 50, 100, 250, 500 ve 1000 kuruşluk kaimeler de tertip edilmişti (Şanda, 1968:16). İlerleyen yıllarda, faizsiz kaimeler çıkartılmış olup, bunlar da; 10, 20, 50, 100 ve 250 kuruş olarak basılmışlardı (Güler, 1995:25).

Bu uygulama, kaimeye güveni yeniden sağladıysa da, sahte para basma girişimleri sürmekteydi. Kaime, iç piyasada geçerli bir paraydı. Dış piyasalardaki ödemeler ise, madeni paralar esasr üzerinden, poliçeler aracılığıyla yapılıyordu. Bu çok çeşitli ve ayarı bozuk paralar sistemi, poliçelere önemli kâr imkânları sağlarken, tüccarların kayıplara uğramasına sebep oluyordu. Dış ödemelerde Osmanlı parasının değerinin stabilize edilememesi nedeniyle; Osmanlılar poliçelerle yapılan dış ödemelerde, paralarının dövize karşı kurunun sabit tutulmasını istiyorlardı(Tekeli ve İlkın,1981:56-63). Bu amaçla, 1845'te Galata bankerlerinden, J. Alleon (Fransız) ve Th. Baltazzi (İtalyan) ile bir anlaşma yapılarak, kambiyo istikrarını sağlama görevi bu kişilere bırakılmıştı. Yapılan anlaşmanın şartlarına göre; Alleon ve Baltazzi, 2 milyon kuruşun üçte biri (450.000 Frank) ödeme karşılığında, tüccarlara bir sterline 110 kuruş faiz hesabı ve bir yıl vade ile Paris ve Londra üzerine çekilmiş senetler vereceklerdi (Grunvald ve Joachim, 1977:27).

Operasyonun başarılı olması nedeniyle, 1846'da bu kez Em. Baltazzi ile yapılarak yenilenen anlaşma, 1847'de yine ilk bankerlerle yapılırken, Hükümetin

izniyle Osmanlı İmparatorluğunda kurulan ilk banka olan Bank-ı Dersaadet (Bank de Constantinople ya da İstanbul Bankası) kuruldu. Banka, Hükümetten aldığı 25 milyon kuruş ile faaliyetine başlamıştı. Bankanın tüccarlar adına ihraç etmiş olduğu senetler, yöneticilerinin şöhreti sayesinde, dünyanın her tarafından kabul görüyordu (Tekeli ve İlkin, 1981:64). Fakat kısa bir süre sonra, Banka, mali güçlükler içerisine düşmüş ve iflasa sürüklenmişti. Hazine, bu iflastan dolayı büyük kayıplara uğramıştı. Mali faaliyetini 1852 yılına kadar sürdürebilen bankanın iflasa sürüklenmesinin nedenlerini aşağıdaki gibi ortaya koymak mümkündür(Şanda, 1968:16):

- Hükümet, Bankaya olan borcunu zamanında ödeyememişti.
- 1848 yılında Avrupa'yı sarsan ihtilallerin para piyasalarına da yansması nedeniyle, Banka, bu mali buhrandan zarar görmüştü.
- Banka idarecilerinin, devlet tahvillerini ucuza toplamak ve pahalıya satmak gibi spekülatif teşebbüsleri de Bankayı ayrıca zarara sokmuştu.

Kırım Harbi (1853-1856) tarihlerinden sonra, Osmanlı İmparatorluğunun tamamen yabancı sermayeye açık bir duruma gelmesi ve dış borçlanmaların da giderek artması sebebiyle, Osmanlı ülkesinde birçok yabancı bankanın kurulması mümkün olmuştu (Çadırcı, 1991:340).

18 Şubat 1856 tarihli bir ıslahat fermanında, ilk defa, para işlerini düzenlemek amacıyla, bir ana bankaya olan ihtiyaç üzerinde durulmuştu. Bugün ülkemizde Osmanlı Bankası unvanı ile çalışan banka, bu bankadır. T.C. Merkez Bankası kuruluncaya kadar banknot çıkarma yetkisine sahip olan Bank-ı Osmani-i Şahane, Merkez Bankası kurulduktan sonra bu ayrıcalığını kaybederek, özel bir banka niteliğine bürünmüştü (Yazgan, 1969:13).

Bu arada çeşitli amaçlarla, çoğunlukla yabancı sermaye ile birçok banka kurulmuş, fakat kısa bir süre faaliyette bulunabilmişlerdi. Şirketi Umumiye Osmaniye Bankası (1864), İtibari Umumi Osmanî Şirketi (1869), Avusturya-Osmanlı Bankası (1870), Avusturya-Türk Bankası (1870), ikinci İstanbul Bankası gibi. Genellikle İstanbul'da açılan bu bankalar, piyasanın kredi ihtiyacından çok,

devlete para sağlamak, nakliyecilik ve şehir hizmetleri gibi belirli alanlarda faaliyet gösteren ayrıcalıklı şirketlere kredi vermek amaçlarıyla kurulmuşlardı (Kargılı ve Akar, 1967).

Avrupa ülkeleriyle gelişen ticari ilişkiler, dış borçlanmanın yıldan yıla katlanarak büyümesi, bankaların kuruluş ve işleyiş biçimlerinde değişikliklere yol açmıştı. Özellikle Bank-ı Osmani-i Şahane, sahip olduğu yeni ayrıcalıklarla giderek güçlenmiş, vergi gelirlerini, tahvil, bono ve benzeri ticari işlemleri tekeline geçirmişti (Çadircı, 1991:340). Bu hal, devleti dış borçlarını ödeyemeyecek bir duruma sokmuş, Osmanlı Devleti ile yabancı alacaklıların yaptıkları anlaşmaya dayanarak Düyûn-u Umumiye İdaresi (Genel Borçlar İdaresi) kurulmuştu. Ancak bu idare bir kısım vergilerin tarh, tahakkuk ve harcamasını üzerine almak suretiyle, Devlet maliyesinde bir ikiliğe neden olmuş ve devletin egemenliği ile uzlaştırılması güç bir durum meydana çıkarmıştı (Kargılı ve Akar, 1967:7). İdarenin kurulması ile birlikte emperyalizm, bütün boyutlarıyla imparatorlukta daha iyi hissedilmeye ve her alanda varlığını duyurmaya başlamıştı (Çadircı, 1991:371).

Diğer taraftan, Düyûn-u Umumiye İdaresi, sömürge tarzı bir mali denetim dolayısıyla, yabancı sermayeye güvenli bir ekonomik ortam oluşturmuş, yabancı sermaye ile banka kurulmasını teşvik etmişti. Bu devrede, yabancı sermaye ile birçok banka kurulmuştu. Bu bankalar, önceden olduğu gibi, İstanbul'da tek şubeli, bağımsız ve küçük bankalar kurmak yerine, imparatorluk topraklarındaki hâkimiyet bölgelerinde çok sayıda şube açmayı tercih ediyorlardı (Tarlan, 1986/283). Daha önce İstanbul'da şube açmış olan Fransız bankası Credit Lyonnais'in İzmir, Yafa ve Kudüs'te açtığı şubeler; 1906 yılında kurulan Alman bankası Deutsche Orient Bank'ın kısa sürede İstanbul, Bursa, Adana, Mersin, Tarsus ve Edirne'de açtığı şubeler; bir İngiliz tarafından kurulmuş olan Filistin Bankasının Filistin şehirlerinde açtığı şubeler (1902); Yunan Atina Bankası'nın Trabzon, Samsun, İzmir ve Mersin'de açtığı şubeler (1904); İtalyan bankası Societe Commerciale D'oriente Bankası'nın İstanbul'da açtığı şube ve bunu takip eden Banco di Roma gibi. Türkiye'deki faaliyetlerine 1909'da başlayan Deutsche Bank, ülkemize gelen Alman bankalarının en önemlisiydi. Bankanın faaliyetleri temel olarak, Anadolu Bağdat Demiryolu yapımının finansmanına yönelikti (Artun, 1980:37).

Yabancıların bankacılık alanında gerçekleştirdikleri bu girişimlerinin iki amacı vardı (Gullap, 1972:83). İlk olarak, emperyalist bir zihniyetle menfaatli buldukları bölgelerin iktisadi faaliyetlerini kontrol altına almaları, ikinci amaçları da aşırı kâr temin edebilmeleriydi. Cumhuriyet döneminde de bu bankalardan faaliyetlerini sürdürenler pek azdır. Deutsche Orient Bank ve Banco di Roma örnek olarak verilebilmektedir.

1.2.2.2. Milli Bankalar

İkinci Meşrutiyeti izleyen yıllarda giderek büyüyen milli bankacılık hareketinin ortaya çıkmasındaki neden, ülke içinde birikmekte olan sermayeyi azınlık ve/veya yabancı bankalarının elinden alarak, ulusal ticaretin geliştirilmesi amacıyla kullanılmaktı. Bu dönemde kurulan milli banka sayısı çok azdı. Tüccar veya toprak sahipleri tarafından kurulan bankaları, faaliyet alanları açısından, tarımsal kredi veren ve ticari kredi veren bankalar olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Tarımsal kredi veren bankaların en önemlileri, faaliyetlerini bugün de sürdüren Milli Aydın Bankası (1914) ve 1984'de tasfiyeye girmiş olan Manisa Bağcılar Bankası (1917) olduğunu ifade edilmektedir. Ticari kredi vermek amacıyla kurulan bankalar içinde en önemlileri ise, Konya İktisad-ı Millî Bankası (1911), Konya Türk Ticaret Bankası (1920), bugünkü adı Türk Ticaret Bankası olan Adapazarı İslâm-Ticaret Bankası (1913), Karaman Millî Bankası (1915), Akşehir Bankası (1916), Adapazarı Emniyet Bankası (1919), Bor Zürra ve Tüccar Bankası (1922) dır. Söz konusu dönemde, siyasal iktidara yakın olanlar tarafından kurulan bankaların önde gelenleri, Osmanlı itibarı Millî Bankası (1917) ve Millî İktisat Bankası (1918) ifade edilmektedir.

1917 ve 1922 yılları arasında İstanbul ve Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde kurulmuş olan bu küçük mahalli bankaların dışında Osmanlı İmparatorluğu devrinde milli teşebbüs olarak sadece, Menafî Sandıkları ve İstanbul Emniyet sandığı görülebilmektedir.

Ülkemizde zirai kredi ihtiyacının bir teşkilat eliyle karşılanması konusunda ilk adım, Mithat Paşa'nın 1863 yılında kurduğu Memleket Sandıkları (Kuyucak, 1954:96-97) ile atılmıştır. Bu sandıklar 15-20 yıl boyunca kuruluş amaçlarına uygun, faydalı hizmetler gerçekleştirmişlerdir. Ancak, merkezi bir sisteme bağlı olmamaları, işleyişlerinin kontrol edileceği bir sistemin bulunmaması gibi faktörler, Memleket

Sandıklarının zayıflatmış ve yararlı bir kuruluş olarak hizmete devam etmelerini imkânsız hale getirmiştir (T.C Ziraat Bankası, 1973:48-53). 1883 yılında, el açıklığıyla dağıtılan kredilerin zamanında tahsil edilemeyişi, sandıkların mali durumlarını sarsmıştır. Bu nedenle, merkezden idare edilecek bir teşkilat kurulması gerektiğinden hareketle, Menafi Sandıkları 1888'de kaldırılarak yerlerini Ziraat Bankası teşkilatı almıştır (Eldem, 1970: 232).

Memleket Sandıklarının kuruluşundan sonra 1868'de yine Mithat Paşa tarafından, büyük şehirlerde yaşayan esnaf, küçük sanat sahipleri ve benzeri kişilerin kredi ihtiyaçlarını karşılamak, halkı tasarrufa alıştırmak amaçlarıyla, İstanbul Emniyet Sandığı kurulmuş, 1907 yılında da Ziraat Bankası'na bağlanmıştır (T.C Ziraat Bankası, 1964:111).

1.2.3. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık

Cumhuriyet yönetiminin, Osmanlı yönetiminden devraldığı bankacılık sistemi, Osmanlı Devleti'nin o dönemde sahip olduğu ekonomik yapısının ve bu yapının dışa bağımlı kontrol şeklinin bütün özelliklerini yansıtıyordu. I. Dünya Savaşı yıllarında millî banka kurma teşebbüsleri hızlanmışsa da, 1923'e gelindiğinde bankacılık sisteminin halâ yabancı sermayenin egemenliği altında olduğu görülüyordu (Tekeli ve İlkin, 1977: 52-53). Osmanlı ülkesinde, yirmisi millî, on üçü yabancı olmak üzere otuz üç banka faaliyette bulunuyordu. Millî bankalar, daha çok mahalli ihtiyaçlara cevap verebilen tek şubeli bankalar şeklinde kurulmuşlardı (Akbank, 1980:467). Millî bankaların en büyüğü olan ve ülke çapında 320 şubeye sahip olan Ziraat Bankası bir ihtisas bankası niteliğindedir. Ziraatın ve ziraî sanayinin gelişmesine yönelik olarak kredi kullanıyor ve diğer bankacılık işlemlerini yapmıyordu. Tarım kesimine doğrudan doğruya kredi veren bir yabancı banka yoktu. Bu bankalar, daha çok tarım ürünleri ihracatlarına kredi vererek tarım kesimine dolaylı kredi kullanıyorlardı. Böylece daha verimli bankacılık alanlarında faaliyet gösteriyorlardı. Tarım kesiminde Ziraat Bankası yanında, örgütlenmemiş kredi piyasası, diğer bir ifadeyle tefeciler söz sahibiydi ve bu piyasadaki faiz hadleri çok yüksek tutuluyordu.

Yabancı bankalar, kendi ülkelerinden para getirmek yerine, genellikle Osmanlı ülkesinden topladıkları mevduatı kredi olarak kullanıyorlardı. Bu yapı içinde, tüccar kesimi,

ancak ithalat ve ihracat işlemlerine giriştiği zaman kredi imkânlarını genişletebiliyordu. Ülkede, sanayi kesimine uzun vadeli kredi veren ihtisaslaşmış bir yatırım bankası yoktu ve bankacılık sistemi, daha çok ihracat ve ithalata dayalıydı. Bu durum, sistemin ülkenin şartlarından çok, dış ülkelerin şartlarından etkilenmesine neden olmaktaydı.

Ülkenin millî bir merkez bankası yoktu. Merkez bankası rolünü Bank-ı Osmani-i Şahane (Osmanlı Bankası) görmekteydi. Düyun-u Umumiye İdaresi kurulduktan sonra, bu idarenin de bankeri olan Banka, İkinci Meşrutiyetin ilanına ve hatta I. Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar genel ticari işlemlerle meşgul olması dışında, devlet borçlarına aracılık etmek ve bunlardan bazılarını doğrudan doğruya üzerine almak; devlet tekellerini ve demiryollarını işletmek için ayrıcalıklı şirketler kurmak ya da kurulmalarına aracılık etmek şeklinde önemli mali işleri de yerine getiriyordu. Ancak, Banka'nın, Osmanlı ülkesinde faaliyet sürdürmesiyle beraber, ülke dışından idare edilmesi Hükümet üzerinde önemli bir baskı oluşturuyordu (Kuyucak, 1954:96-97).

Böyle bir ortamda, Cumhuriyetin ilanını takip eden yıllar, ekonomi politikasında arayış yıllarıydı. Politika tercihleri daha çok liberal ekonomi politikasının takip edilmesi ve kalkınmanın gerçekleştirilmesinin özel teşebbüse bırakılmasına yönelikti (Akbank, 1980:467).

Cumhuriyet döneminde bankacılık alanındaki gelişmeleri, belirli dönemler itibarıyla incelemek mümkündür (Akgüç, 1989:17).

- 1.Ulusal bankacılık dönemi (1923-1932)
- 2.Devletçilik ve devlet bankalarının kurulduğu dönem (1933-1943)
- 3.Özel bankacılığın gelişim dönemi (1944-1960)
- 4.Planlı dönem (1961-1979)
- 5.Bankacılıkta serbestleşme ve dışa açılma dönemi (1980 ve sonrası)

1.2.3.1. Ulusal Bankacılık Dönemi (1923-1932)

Türkiye'de bankacılığın gelişimi, 1929 dünya buhranına ulaşıncaya kadar bankacılık sisteminde yapısal bir değişme olarak ortaya çıkmamıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin kalkınması için bankacılığın geliştirilmesi öngörülmüş, bir taraftan Osmanlı döneminde yabancı bankaların uygulamalarıyla yaşanan tecrübelerle dayanarak, bankacılığın ulusal olması, diğer taraftan, Hükümetin, bankaların kurulmalarında yardımcı olmasının gerekliliği görüşleri benimsenmiştir (Akbank, 1980:467). Kongre'ye katılan grupların bankacılık konusunda getirmiş oldukları teklifleri ve kabul olunan esasları şöyle özetlemek mümkündür.

Çiftçi Grubunun Teklifleri:

-Hükümetin, Ziraat Bankası'ndan almış olduğu paraların, mümkün olan hızla ödenmesi ve bundan sonra, Banka sermayesinin Hükümet tarafından hiç bir sebep ile başka bir alanda kullanılmamasının temin edilmesi.

-Çiftçilere müteselsil kefil ile şahıs kredisi olarak, kısa vadeli borç para verilmesi işlemlerinin yapılması konusunda yönetmeliğe madde eklenmesi.

-Ziraat Bankası'nın kontrol ve yardımlarıyla kurulan yardımlaşma şirketleri kooperatiflerinin çok kısa sürede faaliyete geçmelerinin sağlanması.

-Savaş halinin başlamasından itibaren, çiftçiden alınmış olan her cins hayvan, tahıl ve yem bedellerinin, Hükümetçe geri ödenmesi ve bunların, faaliyete geçecek yardımlaşma şirketlerine verilmesi, alacaklı olan çiftçilere de şirketlerin hisse senetlerinin verilmesi.

Tüccar Grubunun Teklifleri:

-Bir ana ticaret bankasının kurulması.

-Hükümetin tüccarlara olan borçlarını bankalara yatırması ve karşılığında alacaklıların adlarına hisse senetlerinin verilmesi, çıkarılacak hisse senetlerinin Türk uyruklular, Türk Anonim ve benzeri şirketlere ayrılması.

-Hükümetin de bu bankalarda hissedarlığa katılması, ancak istek karşısında bu hisselerini, yavaş yavaş halka satmak suretiyle banka ile olan ilişkisini kesmesi.

-Banka hisse senetlerinin, gerek yürürlükte, gerekse daha sonra uygulamaya konulacak her türlü verginin dışında bırakma gibi bir takım ayrıcalıklara sahip olmalarının sağlanması.

Sanayi grubunun teklifleri ise; sanayicilere kredi kullanılabilecek bankaların açılması; büyük sanayi bankalarının kurulmasına yönelik olarak ileri sürülmüştür.

Bu dönemde, bankacılık alanında gelişmelerden ilk olanı; 1924 Bütçe Kanunu ve 1926 T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Kanunu ile anonim ortaklık statüsüne kavuşturulan Ziraat Bankası'nın yeniden düzenlenmesine ve iyileştirilmesine girişilmesidir. Daha önce yaygın bir şube ağı bulunan ve tarım kredileri dışında diğer bankacılık işlemlerini yapamayan Banka, yeni düzenleme sonucunda, her türlü bankacılık işlemlerini yapmaya yetkili kılındığı gibi, şubelerinin ülkenin uzak yörelerine kadar uzanmasının sağlanması hedeflenmiştir (Akbank, 1980:467-468).

İzmir İktisat Kongresi'nde tüccar grubunun bir ana ticaret bankası tesis edilmesi önermesine yönelik olarak, ticari bankacılık faaliyetlerini yerine getirmek amacıyla, 26 Ağustos 1924'de Türkiye İş Bankası kurulmuştur (Akgüç, 1989:22).

Türkiye Sınai ve Maadin Bankası, özellikle 1950'li yıllarda gelişmekte olan ülkelerde görülen kalkınma bankalarının ilk örneklerinden biri şeklinde nitelendirilebilmektedir. Böylece, kalkınma bankacılığı, 1925 yılında Sınai ve Maadin Bankası ile Türk bankacılık sistemine girmiş bulunmaktadır. Bu dönemde Devlet eliyle tesis edilen bankalardan biri de, 22.5.1926 tarihli 844 sayılı yasayla kurulan Emlak ve Eytam Bankası'dır. Banka, uzun savaş yılları sebebiyle harap durumda bulunan ülkenin imarı, yurttaşların tefecilerden kurtarılması, yetim paralarının en emin biçimde korunması ve işletilmesi, yetimlerin menfaat ve haklarının korunması amaçlarıyla kurulmuştur. (Türkiye Emlak Kredi Bankası, 1973:7-13) Banka sermayesinin, Osmanlı Devleti döneminden kalmış ve dağılmış durumda bulunan Eytam Sandıkları'ndaki paralarla hazineye ait emlakın bir araya getirilmesi ve özel kişilere satılacak hisse senetleri gelirinden oluşturulması öngörülmüştür. (Akbank, 1980:468) Daha sonra Banka'nın varlığı, 1946 tarihli ve 4947 sayılı yasayla kurulan Emlak Kredi Bankası A.O.'na devredilmiştir.

Diğer taraftan, yerli sermaye ile kurulmuş olan bankaların, yabancı sermaye ile işbirliği yapmak suretiyle, birçok alanda Türk anonim şirketleri kurdukları ya da bu şirketlere ortak oldukları görülmektedir, örneğin; Türkiye İş Bankası'nın, Elektrik-

Radyo T.A.Ş. (Siemens) de, Ankara Palas T.A.Ş.'nde kurucu ve hissedar olması; yine Kurtuluş Savaşı'ndan önce kurulmuş olan Ziraat Bankası, İtibar-ı Millî Bankası ve Adapazarı Türk Ticaret Bankası'nın aynı devrede benzer bir davranış göstermeleri gibi. Bütün bunlar, 1920-1930 yılları arasında millî burjuvazinin yabancı sermayeye açık bulunduğunu ve çeşitli alanlarda yabancı sermaye ile işbirliği eğilimini göstermesi bakımından dikkat çekicidir (Ökçün ve Gündüz, 1971:102-103).

1923-1932 döneminde, para ve kredi konusunda en önemli gelişme; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın kurulmasıdır. Banka'nın kuruluşuna ilişkin çalışmalar özellikle 1926 yılından sonra hızlanmıştır. Dünya ekonomisinin bunalıma girmesi öncesinde, geleneksel Türk ihraç ürünlerinde meydana gelen azalma, ödemeler dengesi açıklarının yanı sıra, kredi darboğazlarının doğmasına neden oluyordu. Farklı sebeplerle de olsa benzer gelişmeler ithalatçılar üzerinde de etkisini göstermişti. Gerek Türk Lirası ve gerekse kredili ithalatın büyük bir kısmının üzerinden yapıldığı İtalyan Lireti'nin değerinde görülen oynamalar, Türk ithalatçıları güç duruma sokuyordu. Dünya ekonomisinin buhrana itilmesi ile beraber, dış ve dolayısıyla iç ekonomik yapıdaki dalgalanmaların artmasına paralel olarak, ulusal kredi kurumları ve özellikle bir merkez bankası kurulmasına yönelik girişimler de artıyordu. Para istikrarını sağlamak amacıyla tedbirler alma işlevi, merkez bankası kuruluncaya kadar bir Bankalar Konsorsiyumu'na verilmiştir. Konsorsiyum, yarıya yakın sermayesi Devlet tarafından sağlanarak, 24 Mart 1930'da kurulmuştur. Türk Lirası'nın istikrarını sağlamada büyük ölçüde yardımcı olmakla beraber, merkez bankası görevlerini bütünüyle yapamamış olan Konsorsiyum, Hükümetin merkez bankası kurma girişimlerine zaman kazandırmıştır. T.C. Merkez Bankası, 1715 sayılı yasayla, 30 Haziran 1930' da kurulmuş ve 3 Ekim 1931'de de faaliyete geçmiştir. Bankanın kuruluş amacı, ülkenin ekonomik kalkınmasına yardımdır. Bu amacı gerçekleştirmek için Bankaya iskontolu fiyatını tespit etmek ve para piyasasını düzenlemek, hazine işlemlerini yerine getirmek ve Hükümetle ortaklaşa Türk Urası'nın değerini korumaya yönelik bütün tedbirleri almak görev ve yetkileri verilmiştir. (Akgüç, 1975:18).

1923-1932 döneminde, İktisat Kongresini izleyen yıllarda Türk ticaret ve sanai hayatını finanse edecek olan ana bankaların yanı sıra, çok sayıda mahalli ve daha çok o yerin tüccarlarının kredi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tek şubeli bankalar da

kurulmuştur. 1932 sonunda bu tür banka sayısı 44' dür; bankalardan 26' sı 1923-1932 yılları arasında kurulmuştur. Yine aynı dönemde, Cumhuriyetin kuruluş yılında faaliyette bulunan 13 yabancı sermayeli bankaya, şube açmak suretiyle katılmalar gerçekleşmiştir. Ancak, özellikle 1929 iktisadi buhranı sırasında bunların bir kısmı tasfiye olunmuş, dönem sonunda ülkede çalışan yabancı banka sayısı 15'e inmiştir.

1.2.3.2. Devletçilik ve Devlet Bankalarının Kurulduğu Dönem (1933-1943)

1930-1933 dönemi, Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik meselelerine devletçe yön verilmesine ve çeşitli konuların bir incelemeye tabi tutularak programlaştırmasına yol açan yılları kapsamaktadır. Bu dönemde Türkiye'de, ekonomik kalkınma için devletçilik prensibi benimsenmiştir. M. Kemal Atatürk'ün devletçilik prensibi için şu sözlerine aşağıda yer verilmiştir.

Söz konusu dönemde, bir yandan toplam üretim hacmi artarken, diğer yandan ekonomideki para hacmi hükümet tarafından aşağı yukarı sabit tutulmaktaydı. Ülkede para politikasının başlıca kurumsal aracı olan bir merkez bankasının ancak 1930'da kurulması ve etkin olarak faaliyette bulunmaya 1932-1933 yıllarında başlayabilmesiydi. Bir başka neden de, I. Dünya Savaşı sırasında çıkartılan Osmanlı banknotlarının hacmindeki artışın bu dönemdeki enflasyona katkıda bulunduğunun hükümeti idare edenler tarafından anlaşılması üzerine, paranın değerini korumak amacıyla para arzının uzun bir süre sabit tutulmasıydı. Bu durumda, bankacılık sisteminin genişlemesi, ekonomideki likidite ihtiyacının karşılanmasında büyük önem kazanmıştı. Yeni bankaların kurulması, banka şube sayılarının artırılması, geniş bir tasarruf-mevduat kampanyasının sürdürülmesi ile sistemde toplam mevduat hacmi ve kredi hacminde büyük artışlar sağlanmıştı (Tezel, 1986:110).

Özel mülkiyet ve ekonomik teşebbüs haklarının tanındığı bu sistem, memleket kaynaklarının verimli alanlarda kullanılması halinde her zaman etkili ve faydalı olabilecekti. Diğer taraftan, yatırımların verimliliğinin sağlanabilmesi için genel planlamanın önemi büyük olup, bunların gerçekleştirilmesindeki ekonomik faktörler sürekli olarak hükümetlerce denetlenmeliydi. Alt yapı yatırımları ise, tamamen devlet tarafından yapılmalıydı (İnan, 1989:15).

Kalkınma amacıyla izlenecek olan bu politika değişikliği bankacılık kesimine de yansımıştır. Büyük ve önemli devlet bankaları bu dönemde kurulmuştur. Birinci ve İkinci Sanayi Planlarının (1933 ve 1936) yürütülmesinde, devlet sermayesiyle veya devlet sermayesinin önderliğiyle oluşturulan bu bankalar önemli görev almışlardır (Akbank, 1980:470). Devletin, iktisadi işletmeciliğe böylece girmiş olduğu Cumhuriyet döneminde sanayi alanındaki faaliyetler, daha önce değinildiği üzere, Sümerbank bünyesinde toplanmıştır. Diğer taraftan, yeraltı servetlerinin bulunup işletilmesi konusu da önemle ele alınmıştır. Bir yandan yeraltı zenginliklerinin aranıp bulunması ve bunların işletilmeye uygun olup olmadığının incelenmesi amacıyla 2804 sayılı kanunla Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü oluşturulmuş, öte yandan, elverişli madenlerin işletilip değerlendirilmesi için 1935 yılında 2805 sayılı kanunla bir İktisadi Devlet Teşekkülü olan Etibank kurulmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Anadolu harap bir haldeydi ve süratle imar faaliyetine muhtaçtı, bu faaliyette belediyelerimize de büyük görevler düşüyordu. Belediyelerimizin imkânları büyük miktarda paraya ihtiyaç gösteren bu yatırımlar için çok yetersizdi. Bu nedenle, belediyelere belirli işler için uygun şartlarla kredi kullandırılması amacıyla, 26.4.1933 tarihinde 2301 sayılı kanunla Belediyeler Bankası kurulmuştu. Belediyeler Bankası'nın kuruluşunda sermaye birikimine ağırlık tanınmış ve Banka yalnızca bir finansman kurumu olarak düşünülmüştü. Ancak, Belediyeler Bankası, arzulanan hedefe ulaşabilmek için gerekli hamleyi yapamamış, yeterli dinamizm sağlayamamıştı. Bunun üzerine, 23.6.1945 tarihinde 4759 sayılı kanunla, Banka'nın, köylere ve il özel idarelerine de imarla ilgili konularda kredi açma, teknik yardımda bulunma ve kamu hizmetlerine ilişkin tesislerin yapımını desteklemeyi kapsayacak şekilde faaliyet alanı genişletilerek, adı İller Bankası olarak değiştirilmiştir, iller Bankası'na Banka'nın Tüzüğünü değiştiren 14.2.1969 tarih ve 6/11402 sayılı karar ile ticaret bankacılığına özgü bazı işlemleri yapma yetkisi de verilmiştir (iskonto ve iştirak işlemleri, borçlu cari hesap işlemleri, teminat ve kefalet mektupları vermek gibi) (İller Bankası, 1973:3-4).

Halk Bankası, küçük kredi işini merkezden idare edecek kuvvetli bir kurumdu. Doğrudan doğruya halka kredi açmayarak; yavaş yavaş memleketin her bucağında tesis edilecek olan Halk Sandıklarını finanse etmek suretiyle küçük kredi üzerinde

düzenleyici rolünü üstlenecekti.

Devlet bankacılığının geliştiği 1933-1943 döneminde, bir yandan da devletin bankacılığa müdahalesinin hukuki çerçevesi oluşturulmaya başlanmıştır. Konu, ileride daha ayrıntılı olarak ele alınıp inceleneceği için, burada yalnızca sözkonusu dönemde yürürlüğe giren ve bankalara ait devlet müdahalesini düzenleyen kanunların adlarına yer verilmektedir (Öcal, 1973:24-25).

1933-1943 döneminde, 16 mahallî, 1 devlet bankası (Denizbank), 1 yabancı banka (merkezi Bükreş'te bulunan ve 1924'de faaliyete geçen Banque-Chrisoveloni) olmak üzere 18 bankanın faaliyeti son bulmuştur. Böylece, 1943 sonunda ülkede faaliyette bulunan banka sayısı, yeni bankalar kurulmasına rağmen 42'ye düşmüştür.

1.2.3.3. Özel Bankacılığın Gelişim Dönemi (1944-1960)

1944-1960 döneminin önemi, günümüze kadar ekonomi politikasını temelden etkileyecek değişikliklerin başlangıç yıllarını kapsamından kaynaklanmaktadır. Tek parti düzeninden çok partili döneme geçiş, özel kesimin gelişmesi ve batı ile yakın ilişki bu dönemde yaşanmış olan temel olgulardır (Öcal, 1973:24-25).

1944-1960 döneminin bankacılık açısından farklılık arz eden yönü ise, özellikle 1950'den sonra özel bankaların kurularak hızlı bir gelişim göstermiş olmasıdır. Söz konusu dönemde 30 yeni banka kurulmuştur. Bunlardan üçü özel kanunlarla kurulmuştur (Denizcilik Bankası, Türkiye Vakıflar Bankası ve Türkiye Öğretmenler Bankası) (Akgüç, 1975:29).

Devletçilik döneminde kurulan sanayi tesisler, 1950-11 yıllara gelinceye kadar uygulamalı bir okul görevini yerine getirmişler ve her seviyede sanayici yetişmesine katkıda bulunmuşlardır. Tarım ve ticaret zengini olan ailelerin bir kısmı banka kurmakla yetinmiş, bir kısmı da sanayi kesimine girmişlerdir. 1950-1960 yılları arasında özel kesimin tekstil, gıda, inşaat malzemeleri ve demir dışı metal endüstrileri alanında yatırımlarının yoğunlaşmasında, Türkiye Sinaî Kalkınma Bankası'nın yol göstericiliğinin büyük etkisi vardır (Tokgöz, 1992:13-14).

1944-1960 döneminde özel yasa ile kurulmuş bankalardan biri, Denizcilik Bankası'dır. 10.8.1951 tarih ve 5842 sayılı kanun ile kurulmuş olan ve daha önce de belirtildiği gibi 1952'de faaliyete geçen Denizcilik Bankası T.A.O., kaldırılmış yerine

Türkiye Denizcilik Kurumu oluşturulmuştur. Sadece bankacılık faaliyeti yapan Denizcilik Bankası T.A.Ş. de bu kurumun bağlı bir ortaklığı haline getirilmiştir. Deniz ulaştırmasıyla ilgili konularda, her türlü bankacılık işlemini gerçekleştirmek, denizcilik alanında faaliyet gösteren KİT'lere kredi açmak, denizcilik sektörüyle ilgili şirketlere iştirak etmek, kurulmuş ve kurulacak KOBİ'lere idari ve teknik rehberlik yapmak, Kurum'un görevleri arasında yer almaktadır (Akgüç, 1975: 42-43).

Türkiye vakıflar Bankası ile Türkiye öğretmenler Bankası da özel banka statüsüne sahip olarak, 1954 ve 1959 yıllarında 6219 ile 7118 sayılı kanunlarla kurulmuşlardır.

Türkiye Öğretmenler Bankası ise; memur ve öğretmenlere konut inşaatı için gayrimenkul ipoteği karşılığı kredi açmak, Milli Eğitim Bakanlığı merkez ve taşra örgütünde görevli memurların sahip olduğu arsalarda vadeli olarak meskenler inşa etmek, bunları peşin veya ipotek karşılığı öğretmen ve memurlara satmak ya da bu amaç doğrultusunda arsa ve meskenler satın alarak yapı, onarım, taahhüt ve proje işleriyle meşgul olmak; yapı malzemesi ve ders araçları endüstrisini kurarak, ticaretini yapmak ve bu amaçla ortaklıklar kurmak veya kurulmuş ortaklıklara iştirak etmek ve diğer tüm bankacılık işlemleriyle uğraşmak üzere kurulmuştur(Zarakolu,1993:31-32).

Yapı ve Kredi Bankası, Türk bankacılığına bir yenilik getirmişti. Bu, ikramiye dağıtmak suretiyle mevduat toplama yöntemi idi. II. Dünya Savaşı sonunda, Türkiye'de banka ikramiyelerinin rağbet görebileceği bir ortam vardı. Halk, konut sıkıntısı çekiyordu ve ücretler, memur ya da işçilerin tasarruflarıyla konut sahibi olmalarına yeterli seviyede değildi. Yapı ve Kredi Bankası, tanıtım çalışmalarını halkın duyarlı olduğu bu konuya yöneltmiş, mevduata yatırılacak her 100 liraya bir numara verileceğini ve her yıl Ağustos sonunda yapılacak çekilişte, mevduat sahiplerinin bir gayrimenkul edinme fırsatını kazanabileceklerini açıklamıştı. Banka yöneticileri, her yıl Ağustos sonu çekilişini bekleyecek mevduatın istikrarından yararlanmayı düşünüyorlardı. Nitekim Yapı ve Kredi Bankası cüzdanları büyük ilgi görmüştü (Ergin, 1975:31-32).

1943-1960 döneminde bankacılık bakımından önemli mevzuat düzenlemeleri yapılmıştır. Bu düzenlemelerin en önemlisi 7129 sayılı Bankalar Kanunu'dur. 1958'de 1.6.1936 tarih ve 2999 sayılı Bankalar Kanunu değiştirilerek, 7129 sayılı kanun yürürlüğe konulmuştur. Daha önceki düzenlemelerden farklı olarak, bu Kanun'da bankacılık bir kamu hizmeti niteliğinde düşünülerek, mevduat sahiplerinin haklarının korunması açısından yeni hükümler getirilmiştir. Ayrıca kredilerin ekonomik gelişmeye uygun dağılımının temin edilmesi amacıyla, Kanun'a üretim, enerji ve madencilik gibi belirli sektörlere öncelik tanıyan hükümler konulmuştur (Dündar, 1971:138).

1.2.3.4. Planlı Dönem (1961-2000)

Türkiye ekonomisi, 1950'li yılların sonuna doğru bir bunalım ve durgunluk içerisine girmişti. Hükümetin Toprak Mahsulleri Ofisi aracılığıyla takip ettiği fiyat politikası ve iktisadi Devlet Teşekkülleri'nin Merkez Bankası'ndan temin ettiği krediler, tedavüldeki para arzını artırmıştı. Kamu sektörüne açılan bu krediler karşılığında, GSMH'de yeteri kadar bir artış sağlanamadığı için, Hükümetin, krediler yoluyla ekonomik hayata müdahale ederek fazla para yaratması, enflasyonist baskının ortaya çıkmasında etkili olmuştu (Dündar, 1971:138). Bunun sonucunda uygulanan 1958 İstikrar Programı bankacılık kesimini 1960'lı yılların başından itibaren etkilemeye başlamıştı. 1960-1964 yılları arasında 15 bankanın faaliyeti son bulmuştu. 1960'da Niğde ve Akşehir Bankaları, 1961'de Doğu Esnaf Kredi Sanayi, Bor Zürra ve Tüccar, Türkiye Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankaları, 1962'de Türk Ekspres ve Buğday Bankaları (her iki banka Anadolu Bankası adı altında birleştirilmiştir), 1963'de Tutum Bankası ve Ankara, İstanbul, İzmir Halk Sandıkları, 1964'de de Lüleburgaz Birlik Ticaret Bankası ve Raybank bankacılık faaliyetini durdurmuşlardı (Akgüç, 1975: 49-50).

a) Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

1963-1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda enflasyona yol açmayacak bir kredi politikasının uygulanması, özellikle kredilerin ekonomi içerisinde en iyi ve en verimli şekilde dağılımının sağlanması ilkeleri üzerinde durulmuştur. Bu amaçlar doğrultusunda, Plan'da Öngörülen tedbirler de

şunlardır (Kalkınma Planı, Birinci Beş Yıl:1963-1967:501-504):

-Kamu iktisadi Teşebbüsleri'nin büyük eksikliğini duydukları orta vadeli krediye olan ihtiyaçlarının karşılanması için, teşebbüslerin fonlarının toplanacağı ve tek elden idare edilebileceği Devlet Yatırım Bankası'nın kurulması,

-Özel kesimin orta vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılamak için ise, bankaların iştirakleri ile bir kurum oluşturulması, işletme sermayesi temini gibi orta süreli kredi sağlayacak olan bu konsorsiyumla, aynı zamanda ticari bankaların finansman işlemleri dışında kalan kredilerin yükünden de kurtarılması,

-Sanayi sektörü dışında, diğer sektörlerin de yatırım kredisi ihtiyaçlarını karşılamak üzere, her sektöre yönelik olarak kalkınma bankalarının kurulması, madencilik sektörü için Madencilik Bankası'nın oluşturulması ve Turizm Bankası'nın turizm sektörüne yatırım sermayesi sağlama bakımından yeterli bir duruma getirilmesi,

-Tarım sektöründe yatırım kredilerinin genişletilmesi, Ziraat Bankası'nın mali kaynaklarının yatırım kredisi kullandırmaya uygun hale getirilmesidir.

Planda üzerinde durulan bu ilkeler ve öngörülen tedbirler uyarınca, 1960'da kabul edilmiş olan 7470 sayılı kanunla, Türkiye Turizm Bankası'nın (1955) aktif ve pasifini de devr almak suretiyle, T.C. Turizm Bankası kurulmuştur. 1962'de faaliyete geçmiş olan Banka, turizm teşebbüslerine kredi kullandırmanın yanı sıra, turistik tesisler kurmak, işletmek, kiraya vermek, turizme dolaylı şekilde hizmet sunacak inşaatlarla uğraşmak, kamp yerleri kurmak ve işletmek gibi işler yapmakla görevli bir ihtisas bankası olarak teşkilatlandırılmıştır (Akbank, 1980:480).

Banka'nın başlıca amacı, özel sanayi kesimine orta süreli yatırım ve işletme kredisi sağlamaktır. Kaynaklarının en önemli kısmını, kurucu bankaların, mevduatlarının %1'i ve mevduat artışlarının %5'i olarak 20 yıl süre ile borç vermeyi kabul ve taahhüt ettikleri tutarlar oluşturulmaktaydı. Bu özel kaynak yaratımı yanında Banka'nın yurt içi ve dışında borçlanması da öngörülmüştü.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın hedeflerine uygun olarak 21 Mart 1964 tarih ve 441 sayılı Kanunla kurulmuş olan diğer bir banka da Devlet Yatırım Bankası'dır. Banka, kamu iktisadi teşebbüslerinin yatırımlarına kredi sağlamak ve gerektiğinde borçlanma garantisi vermek amacıyla kurulmuştur. Banka'nın

kaynakları, Hazine'den aldığı kredi ve avanslar, yerli ve yabancı mali kurumlardan aldığı krediler, tahvil satışları ile kamu iktisadi teşebbüslerinin kaynak fazlalarından Banka'ya verecekleri tutarlardan meydana gelmiştir.

Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası ve Anadolu Bankası da 1963-1967 yılları arasında kurulmuş bankalardandır. Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası'nın bir özelliği, Türkiye İş Bankası'nın bir ortağı olan ve Bank of America'nın da ortaklığı bulunan Banka'da yabancı sermayenin iştirak payı %33, Türkiye İş Bankası'nın, %67'dir. Türkiye'nin ihracatının gelişmesine önemli ölçüde katkıda bulunmak amacıyla kurulan Banka, 1970'de unvanını değiştirerek Türk Dış Ticaret Bankası adı ile faaliyetini sürdürmeye devam etmiştir. Anadolu Bankası ise, Türk Ekspres Bankası ile Buğday Bankası'nın birleştirilerek, Hazinesinin de sermaye katkısında bulunmasıyla kurulmuştur (Kalkınma Planı, İkinci Beş Yıl, 1968-1972:603).

b) İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

1968-1972 yıllarını kapsayan ikinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bankacılık kesimiyle ilgili olarak, benimsenen ilkeler aşağıdaki gibidir.

-Mali kurumların, ekonominin ihtiyaç duyacağı fonların oluşturulması, toplanması ve talep sahiplerine ulaştırılmasına yönelik faaliyetlerinin bir bütün olarak koordine şekilde yürütülmesi,

-Para yaratan mali kurumların, genel para ve kredi politikası sınırlarının dışına çıkmamaları,

-Para yaratmayan mali kurumlarla, yarı mali kurumların mevcut ve artan imkânlarının, kamu kesimi ve özel kesime kullandırılmasında plan hedeflerinin gerçekleştirilmesi amacının güdülmesi,

-Hizmet gören mali kurumların teşkilatlanmalarının daha hızlı bir şekilde gelişmesinin sağlanması.

Plan'da bu ilkeler doğrultusunda öngörülen tedbirler ise, şöyle özetlenebilmektedir.

-Bankaların sayıca artışının teşvik edilmemesi, aksine küçük bankaların birleştirilmesi suretiyle, daha güçlü kuruluşların ortaya çıkmasına yol açabilecek

imkânların araştırılması,

Plan'da yer alan bu ilkeler ve öngörülen bu tedbirlere dayanılarak yürütülen uygulamayla, ikinci plan döneminde bir ihtisas bankası olarak öngörülen Maden Bankası dışında banka kurulmamıştır. Maden Bankası, 1968'de, Türkiye İş, Türkiye Sınai Kalkınma, Yapı ve Kredi, Osmanlı, Akbank, Türk Ticaret ve Türkiye Garanti Bankaları tarafından kurulmuştur. Ancak, ortak yedi bankanın madencilik sektörünün finansmanını kendileri açısından riskli görmeleri nedeniyle, Banka 1974'de faaliyete geçmeden tasfiye edilmiştir. Maden Bankası, Türk bankacılık tarihine faaliyete başlamadan tasfiye edilen banka olarak geçmiştir (Akgüç, 1992:59).

c) Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

1973-1977 yıllarını kapsayan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ekonomik ve mali örgütlenme politikasına ilişkin olarak benimsenen ilkeleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Kalkınma Planı, Üçüncü Beş Yıl, 1973-1977:907-910).

-Bankaların sabit hizmet giderlerinin düşürülmesine yönelik olarak, birleşmelerinin desteklenmesi,

-Ana kuruluşların kısa vadeli finansman ihtiyaçlarının karşılanması ve bankacılık hizmetlerinin yürütülmesinde olumlu katkıları nedeniyle, Denizcilik Bankası, Etibank ve Sümerbank'ın bankacılık bölümlerinin geliştirilmesi,

-İlave tasarruf potansiyelinden yararlanma imkânı bulunmayan ve sadece kamu fonlarına dayanan yeni ihtisas bankalarının kurulmaması,

-Özel kesimin kendi ferdi ve kurumsal tasarruflarını değerlendirme amacını güden ihtisas bankaları kurma girişimlerinin teşvik edilmesi,

-Özel kesim yatırımlarının kredilendirilmesi, işçi tasarruflarının değerlendirilmesi ve yatırımlara yönlendirilmesi, kalkınmada öncelikli yörelerdeki yatırımların teşvik edilmesi, ihracat kredisi ve sermaye piyasasının geliştirilmesi konularında sorumluluk üstlenecek özel hukuk hükümlerine tabi, tüzel kişilik ve özerkliğe sahip bir kalkınma bankasının kurulması,

Üçüncü planda, bankacılık alanında hedef olarak benimsenen bu ilkeler doğrultusunda, işçi tasarruflarını toplama ve yönlendirmekle görevli Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası kurulmuştur.

d) Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı, iktidar değişikliğinin yanısıra 24 Ocak 1980 kararları ile temel ekonomik tercihler ve politikalarda yön değiştirmenin doğal sonucu olarak bütünüyle uygulanamamıştır. Dolayısıyla, mali örgütlenmeye, bankacılığa ve para-kredi politikasına ilişkin plan ilkeleri de 1979-1983 döneminde gerçekleştirilememiştir. 1980 sonrası dönemde de kalkınma planları hazırlandığı halde taşıdığı özellikler nedeniyle, bu dönem planlı dönemden ayrılmıştır (Akgüç, 2003:69-70).

Türkiye'nin gelecek beş yılı için belirlenen amaçlar ve hedefler, önceki bölümlerde ele alınmıştır. Amaç ve hedefler, toplumdaki üretim güçlerinin nitelik ve nicelikçe geçmiş dönemlerdekini aşan bir hızda gelişmesiyle ve öylelikle refahı yaygınlaştırarak demokrasinin yaygınlaştığı çağdaş topluma yönelerek gerçekleştirilecektir. IV. Plana egemen olan temel yaklaşım, bugünün sorunlarına çözümler bulurken ekonomik ve toplumsal gelişmenin hızını yavaşlatmamak, aynı zamanda, hızlı büyüme ve gelişme ile eşanlı yeni sorunlara çözüm aramaya şimdiden hazır olmaktır.

Gelişme politikaları, tutarlı ve birbirlerini tamamlayacak biçimde tasarlandıkları ve uygulandıkları zaman başarı sağlarlar,; Doğal olarak, bu politikaların gerisinde, hareket ortamını oluşturan bazı temel varsayımlar, siyasal ve toplumsal tercihler vardır. Planlı dönemde ekonomi politikaları açısından bunların en önemlileri, gelir ve kaynak dağılımı mekanizmaları ve üretim araçlarının denetimi ile ilgili olmuştur.

Planlı dönemde ekonomide kaynak dağılımı piyasa mekanizması ile plan mekanizmasının birlikte işlemesiyle gerçekleştirilmiştir. Ekonomik faaliyetlerin artması ve bunlar arasındaki bağımlaşmanın sıklaşmasıyla, plan dönemi boyunca piyasa mekanizması önemli bir gelişkinliğe ve güce erişmiştir. Bu süre boyunca plan mekanizmasının piyasaları yönlendirmede etkenliği ise giderek azalmış, kaynak tahsisleri zaman zaman önemli ölçülerde ve artan bir biçimde planlarda öngörülen

hedeflerden uzaklaşmıştır.

IV. Planın politikaları, kaynak tahsisi konusuna açıklık ve çözüm getiren nitelikte olacaktır. Yalnızca nihai mal ve hizmetlerde değil, üretim faktörlerinin dağılımında da başta döviz olmak üzere, kıt kaynakları en iyi biçimde kullanmaya olanak veren plan mekanizmasından daha çok yararlanabilmek büyük önem taşıyacaktır. Ekonominin bugün içinde bulunduğu koşullarda, Anayasanın «Planlı kalkınma» ilkesinin sağladığı en büyük avantaj böyle bir karar alma düzeninden yararlanabilmek olmaktadır.

Böyle bir karar düzeni sayesinde üretim faktörleri ile nihai ürünleri plan hedeflerine göre tahsis edecek bir piyasa işlevinin ağırlık kazanması gerçekleştirilecektir.

IV. Plan döneminin ekonomik karar alma düzenine en özgün ve önemli katkısı, sermaye piyasaları ve dış ekonomik ilişkiler politikalarının gelişme hedefleri doğrultusunda yönlendirilmesi olacaktır.

e) Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BEŞ.BYKP) (1985-1989)

V. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türk ekonomisinin dışa açılmasına ve ihracata öncelik veren kalkınma politikalarının uygulanmasına ağırlık vermiştir. Ekonomiye kamu müdahalesinin asgari seviyeye indirilmesini, liberal bir dış ticaret ve yabancı sermaye politikasının uygulanmasını, altyapı ve konut yatırımlarının artırılmasını ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasını öngörmüştür (Beş yıllık kalkınma planları) (Akgüç, 2003:69-70).

1980 sonra değişen kalkınma stratejisi Beşinci Plana olduğu gibi yansımıştır. Beşinci Planda verimlilik ve ihracat artışını teşvik eden ve tarımsal gelişme potansiyelini gözetilen bir yapı içinde sanayinin payının yükseltilmesi ile ekonomik ve sosyal yapının geliştirilmesi temel amaç olarak belirlenmiştir. Üretim yapısını dış rekabeti dikkate alarak ve dış ticaret koşullarını düşünerek belirlemişlerdir. Özel sektörün toplam yatırımlar içinde payını artırmışlardır. İhracatı özendirme politikaları izlenmiş ve ithalatta koruma oranları azaltılmıştır. Beşinci planda ötekilerden farklı olarak özel kesimin kamu kesiminden daha fazla yatırım yapması hedeflenmiştir. Bu amaç ve politikalar sonucunda Beşinci Beş Yıllık

Kalkınma Planında GSMH’da % 6,3’lük bir büyüme hızı öngörülmüştür.

Tablo: 1.1. Plan dönemi sonunda ekonomik durum (Milyon \$)

Yıllar	Enflasyon(%)	Büyüme(%)	Dış Ticaret Açığı	İşçi Dövizi	Cari İşlemler
1984	50,3	5,9	3623	1807	-1407
1985	43,2	5,1	3385	1714	-1013
1986	29,6	8,1	3648	1634	-1465
1987	32,0	7,4	3967	2021	-806
1988	68,3	3,7	2673	1755	+1596
1989	69,6	1,9	4167	3040	+961

Kaynak: Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1985-1989).

Tablo 1.1 değerlerine bakıldığında hedeflenen başarıların yakalanmadığı görülmekte hatta ekonominin büyüme hızının 1989 yılında %1,9 kadar gerilediği görülmektedir.

f) Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (ABYKP) (1990-1994)

Altıncı planda bir ilk gerçekleşmiştir ve ilk kez bir başbakan hazırladığı bir kalkınma planının devamını hazırlama olanağı bulmuştur. Yalnız beşinci plandaki kötü sonuçlardan ders alınmış olacak ki planın giriş cümlesinde şu ifade yer almaktadır:

“Hızlı, dengeli ve istikrarlı bir kalkınma süreci içinde gelir dağılımını iyileştirmek, işsizliği, bölgesel ve yöresel gelişmişlik farklarını azaltmak Planın başlıca amaçları arasındadır.”¹⁴ Ekonominin içinde bulunduğu kötü durum altıncı planın hedefleri içerisine dengeli ve istikrarlı bir süreç izlenmesi gerektiğini de dahil edilmesini gerekli kılmıştır.

1990 yılında yeni bir plan dönemi başlamıştır. Altıncı Plan, “Temel Amaçlar ve Politikalar” başlığı altında “açık toplum ve rekabete açık ekonomi ilke ve esasları doğrultusunda Türk ulusunun hayat seviyesini yükseltmeyi” temel amaç olarak saptamıştır. Bunların yanında hızlı, dengeli ve istikrarlı kalkınma süreci içinde gelir dağılımını iyileştirmek, işsizliği, bölgesel ve yöresel gelişmişlik farklarını azaltmak da planın başlıca amaçları olmuştur.

Altıncı plan göre Avrupa Birliği'ne tam üyelik hedefi doğrultusunda hazırlık ve uyum çalışmaları hızlandırılacak, topluluğun ekonomik şartlarına uymak için belirli öncelikler ve önlemler alınacaktır.

Plan, kamu girişimlerini artırmak için ve KİT'nin rekabet gücünün artırarak daha verimli çalışmasını sağlama düşüncesiyle özelleştirilmelerine ilişkin çalışmalarını hızlandırmak amacındadır.

Tablo: 1.2. Altıncı plan ekonomik göstergeleri (Milyar \$)

Yıllar	Enflasyon (Top.%)	Büyüme Hızı(%)	Dış Ticaret Açığı	Cari İşlemler Açığı	Dış Borç Toplamı
1990	48,6	-9,4	-9,3	-2,6	49,0
1991	59,2	0,3	-7,5	0,3	50,5
1992	61,4	6,4	-8,2	-0,9	55,6
1993	60,3	8,1	-14,1	-6,4	67,4
1994	149,6	-6,1	-5,2	2,0	65,6
1995	64,9	8,0	-14,1	-2,3	73,2

Kaynak: Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1990-1994)

Tablo 1.2'deki rakamlara baktığımızda kalkınma planındaki hedeflere ulaşılamadığı gözlemlenmektedir. Büyüme rakamları %7'lere ulaşmış hatta bazı yıllar geçmiş ancak enflasyon bir türlü önlenememiş ve aşırı bir artış göstermiş, ihracatın ithalatı karşılama oranı gerilemiş, dış borçlar artmıştır. Altıncı plan dönemi sonunda bu açıkların kapatılamamasının doğurduğu sorunlar nedeniyle 5 Nisan 1994 İstikrar Önlemlerinin alınmasına yol açan ciddi bir iktisadi bunalıma girmiştir.

g) Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (YBYKP) (1996-2000)

Türkiye'yi 2000'li yıllara hazırlamanın gerekli alt yapısını oluşturmak amacıyla hazırlanan ve 1996 yılında uygulamaya giren VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı yaklaşımının ortaya koyduğu perspektif ise öncelikleri ve politikaları itibarıyla çağın değişen ekonomik ve sosyal gelişmelerini dikkate almaktadır .

1970'lerin ortasından itibaren gelişmiş ülkelerin önemli bir bölümünde, özellikle teknolojik gelişimi yavaşlayan ülkelerde bazı tıkanmalar yaşandığı ve bu somut durumun izlenmekte olan müdahaleci devlet ve refah devleti politikalarının sorgulanmasına yol açtığı görülmektedir. Artık, bu politikaların küreselleşmenin hızlandırdığı rekabetçi bir dünyada sürdürülmesinin mümkün olmadığı, bunun

bölgesel entegrasyonlara katılmanın temel gereği olduğu ve bu gelişime ayak uyduramayan ülke ekonomilerinin marjinalleşerek küçüleceği ortaya çıkmıştır.

Bu çerçevede, ortaya çıkabilecek dar boğazları öngörüp gidermek ve dünyanın değişen koşullarının gereği olarak, Avrupa Birliği ile ya da genel olarak dünya ile bütünleşmek sürecine uyumda yaşanabilecek sıkıntıları aşmak için yapısal ve kurumsal nitelikte önlemler almak büyük önem kazanmış, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı bu temel anlayışla hazırlanmıştır” (Beş yıllık kalkınma planları).

Uygulamaya konulması bir yıl geciken Yedinci Plan gerek hazırlık açısından gerekse kapsam bakımından önceki planlardan farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkların belki de en önemlisi kurumsal ve hukuksal düzenlemelere ağırlık vermesidir. Yedinci planda bunun yanında insan sermayesinin ön plana çıkarılması, sürdürülebilir hızlı büyüme sağlanması, yaşam düzeyinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve istihdamın artırılması amaçlanmıştır. Yedinci Kalkınma Planının hedefine kısaca insan kaynaklarının geliştirilmesi diyebiliriz. “Yedinci Planda önceki planlar gibi hedef belirleme yerine, piyasa ekonomisinin tüm kurum ve kurallarıyla işlemlerini sağlayacak ortamı hazırlayacak düzenlemelere yer verilmiştir” (Han, T.C Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1149, 1999).

Yedinci Kalkınma Planında da hedeflenen başarılarla ulaşılamamıştır. Ekonomik dalgalanmalar bu dönemde de görülmektedir. Bu dönemdeki ekonomik göstergeleri yorumlarken ülkemizde büyük kayıplara sebep olan 17 Ağustos 1999 depremini dikkate almamız gerekir. Yaşanılan deprem felaketinden sonra ekonomi % 6,4 oranında bir daralma yaşamıştır (bkz Tablo 1.3)

Tablo 1.3. Yedinci plan ekonomik göstergeleri (Milyar \$)

Yıllar	Büyüme (%)	Enflasyon(%)	Dış Açık (Milyar Dolar)	Cari Açık (Milyar Dolar)	Dış Borç (Milyar Dolar)
1996	7,1	84,9	-20,4	-2,4	84
1997	8,0	91,0	-22,3	-2,6	91
1998	3,9	54,3	-19,0	+1,9	103
1999	-6,4	62,9	-14,0	-1,4	104
2000	6,1	32,7	-26,6	-10,5	115

Kaynak: Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi (1996-2000)

1.2.4. 2000'den Günümüze Bankacılık

1.2.4.1. 2001-2004 Türk Bankacılık Sistemi

2000'li yıllarda Türkiye'nin IMF'nin denetim ve gözetiminde uygulamış olduğu istikrar programıyla; faizlerin serbest bırakılması, enflasyonun düşürülmesi, kısa vadeli sermaye girişi ile faiz oranının aşağıya çekilmesi, bütçe harcamalarının kontrol altına alınması gibi politikalar izlenmiştir. Yani, kısaca Türkiye ekonomisinin reel altyapısı dikkate alınarak, bu altyapının güçlendirilmesini sağlamak esas alınmıştır. Fakat programın bitimine az bir zaman kala büyüme, cari açık ve enflasyonda meydana gelen sapmalar, bankacılık sektöründeki düzenlemelerin gecikmesi, kamu bankalarının satılmaması gibi konular programa olan güveni sarsmıştır (Yıldırım, 2004:114). 2000 yılı istikrar programı uygulanmasına rağmen krizin ayak sesleri Temmuz 2000'de hissedilmeye başlanmıştır. Yapısal reformlar gerçekleşmemiş, özelleştirme programı, koalisyon ortakları (DSP, MHP, ANAP) arasındaki anlaşmazlık dolayısıyla tıkanmıştır. Özellikle 2000 yılı ikinci yarısında daha da belirginleşen ve Kasım ayında en çok Hazine enstrümanları müşterisi olan bir büyük bankanın (Egebank) fona devredilmesiyle başlayan bir finansal kriz yaşanmıştır (Arslan, 2001:18).

Çarıkçı'ya göre istikrar programı;

"Ocak-Ağustos döneminin faiz hadlerinin hızla aşağı düşmesi sonucu küçük ve orta büyüklükteki bankaların hazine kâğıtlarını zararına satmaları bu bankaların karlılığını azaltarak, Kasım başından itibaren likidite krizi ile karşılaşmaları ve bu küçük bankaların işlemlerinin büyük bankalar tarafından devre dışı bırakılması likidite krizinin patlak vermesini hızlandırmıştır" (Çarıkçı, 1991:476).

Türkiye ekonomisi, Kasım yılında meydana gelen bu krizden, IMF desteği ile kurtulmuş gibi görünürken Şubat 2001' de tekrar bir kriz yaşamıştır. Bu krizin ortaya çıkmasında; yaşanan iki deprem, bankaların hazine kâğıtlarını zararına satmaları, petrol fiyatındaki artışlar, zamanında gerçekleştirilemeyen özelleştirmeler, kamu bankalarının görev zararları ve kamu borç stokunun Gayri Safi Milli Hasıla'ya

oranının yükselmesi etkili olmuştur. 2000 ve 2001 yıllarındaki krizlerin etkisinden kurtulabilmek ve bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması için “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” ve bu programın unsuru olan “Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması Programı” uygulamaya koyulmuştur (TBB, 2002:5).

Kasım krizinde dövize yönelen saldırının yabancılarla sınırlı olduğu görülmüştür. Şubat krizinde, Kasım krizinin aksine özellikle bankaların dövize saldırdığı görülmektedir. Ekonominin dövize yapılan saldırıya dayanma gücü kalmayınca, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası 21 Şubat gecesi kurun dalgalanmaya bırakıldığını açıklamıştır. Böylelikle Kasım ayında yara alan enflasyonu düşürme programının da sonunun gelmiş olduğu ortaya çıkmıştır. (Uygur, 2001:23) Yeniden yapılandırma programı etkisini 2002 yılında göstermiş olup, ekonomi 2002 yılında bir büyüme trendi içine girmiştir. Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması sürecinde, yabancı sermayeli bankaların bilgi birikimlerinden, teknik ve sermaye güçlerinden faydalanılması amaçlanmıştır. Bankacılık sistemi önemli bir yeniden yapılandırma süreci yaşamıştır. Özel bankalar 2001 Krizinden sonra önemli ölçüde kaybettikleri sermayelerini güçlendirmiştir. Bunu yapamayan bankalar birleşmiş veya Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu'na(TMSF) alınmıştır. Kamu bankaları yeniden yapılandırılmış, ortak bir yönetim altına alınmıştır (Karacaoğlan, 2011:44).

Tablo 1.4. Bankacılık Sisteminde Toplam Banka, Şube ve Personel Sayıları(2001-2004)

	2001	2002	2003
Banka Sayısı	61	54	50
Şube Sayısı	6.908	6.106	5.966
Personel Sayısı	137.495	123.271	123.249

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği veri setlerinden derlenmiştir.

<http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/banka,-sube-ve-personel-bilgileri->/(Erişim Tarihi: 14.03.2017)

Tablo 1.3'den görüldüğü üzere bu dönemde bazı bankaların birleştirilmesi veya kapatılması, bazılarının faaliyetlerine son verilmesi banka sayısında azalmaya

yol açmıştır. 2001 yılı içinde Ulusal Bank, İktisat Bankası, EGS Bank, Bayındırbank, Kentbank, Tarihbank, Sitebank ve Toprakbank TMSF'ye devredilmiştir. TMSF bünyesindeki, Egebank, Yurtbank, Yaşarbank birleştirilmiş ve daha sonra Oyak Grubu'na satılmıştır. TMSF bünyesindeki İnterbank ve Esbank, Etibank ile birleştirilmiş ve daha sonra Etibank'ın bankacılık lisansı iptal edilmiştir. Demirbank, HSBC Bank'a satılmış, Okan Yatırım Bankası ve Atlas Yatırım Bankası'nın faaliyet izinleri iptal edilmiş ve Türkiye Emlak Bankası, T.C. Ziraat Bankası bünyesine dâhil edilmiştir. Ayrıca, Körfez Bank, Osmanlı Bankası ile birleşmiş, Osmanlı Bankası da Garanti Bankası ile birleşmiştir. 2001 yılı sonuna gelindiğinde tüm sistemdeki banka sayısı bu gelişmeler neticesinde 79'dan 61'e, şube sayısı da 6.908'e gerilemiştir (bkz Tablo 1.4) (Duran, 2005:46).

Bankacılık sektöründe toplam aktifler 2001 yılı itibari ile TL bazında yüzde 60 oranında artarak 169.221 milyon TL'ye yükselirken, dolar bazında toplam aktifler ise bir önceki yıla göre yüzde 26 oranında azalarak 115 milyar dolara gerilemiştir. Toplam krediler içinde kamu sermayeli bankaların payı azalırken, özel sermayeli bankaların payı artış göstermiştir. Yabancı bankaların toplam krediler içindeki payında bir değişme olmamıştır. 2003 yılında Türkiye'de faaliyet gösteren banka sayısı 50 olmuştur. Banka sayısı 2002 yılındaki sayıya göre 4 adet azalmıştır. Faaliyet gösteren bankaların 36 tanesi mevduat bankası, 14 tanesi ise mevduat kabul etmeyen bankalardır. Bankalarda çalışan sayısı 123.249 iken; bankaların şube sayısı ise 5.966'dır. Hem çalışan hem de şube sayısında son dönemde yaşanan düşüş önemli ölçüde yavaşlamıştır. Toplam aktifler 250 milyar TL'ye ulaşmıştır.

2004 yılına gelindiğinde ise Pamukbank, T.C. Halk Bankası'na fiilen devredilmiş olup, 17.11.2004 tarihinden itibaren iki banka tek bir banka gibi faaliyet göstermeye başlamıştır. Yine bu yılda PTT'ye mevduat toplamamak kaydıyla, banka ismini kullanma izni verilmiştir.

1.2.4.2. 2004-2008 Türk Bankacılık Sistemi

Türk bankacılık sistemine, 2005 yılında gerçekleşen yabancı yatırımcıların yatırımları doğrultusunda banka birleşmeleri damgasını vurmuştur. 2004 yılında Türk Ekonomi Bankası A.Ş. ve BNP Paribas ortaklığından sonra, T. Dış Ticaret

Bankası A.Ş.'nin çoğunluk hisseleri Fortisbank tarafından alınmıştır. T. Dış Ticaret Bankası A.Ş. yılın ikinci yarısına, statüsü değişerek, Türkiye'de kurulmuş yabancı banka olarak girmiştir. Benzer şekilde, Koç Holding ve Uno Credito ortaklığı, Koç Finansal Hizmetler'in Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'nin çoğunluk hisselerini almıştır. Şekerbank TA.Ş ile Rabobank arasında sürdürülen görüşmeler ortaklık anlaşması ile sonuçlanmıştır (TBB, 2005:3).

Tablo 1.5. Bankacılık Sisteminde Toplam Banka, Şube ve Personel Sayıları(2004-2008)

	2004*	2005*	2006*	2007*
Banka Sayısı	48	47	46	50
Şube Sayısı	6.106	6.247	6.849	7.618
Personel Sayısı	127.167	132.258	143.143	158.534

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği istatistiki verilerinden hazırlanmıştır.,

<http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/banka,-sube-ve-personel-bilgileri/>(Erişim Tarihi: 14.11.2014)

2004 yılının son çeyreğinde sektördeki toplam şube sayısı 140 artarak 6.106'ya yükselmiştir. Şube sayısı kamusal sermayeli ticaret bankalarında 178, özel sermayeli ticaret bankalarında 135 tane artarken, Fon bankalarında 174 tane azalmış, yabancı bankalarda ise değişmemiştir. Aralık 2005 itibariyle faaliyet gösteren banka sayısı 47 olmuştur. Şube sayısı da 141 adet artarak 6.247'ye yükselmiştir (Bknz Tablo 1.5). 2006 yılı Ekim ayı itibariyle, sektördeki banka sayısı Yapı Kredi Bankası ile Koçbank'ın birleşmesi sonucunda 46'ya düşmüş, Aralık ayı itibariyle personel sayısı 2005 sonuna göre 10.885 kişi artarak 143.143 kişiye ulaşmıştır (TBB, 2005:5).

2006 yılı itibariyle bankacılık sektöründeki yabancı yatırımların etkisi doğrultusunda, bankacılık sektörünün GSYİH içindeki payı da yükselmiştir. Bankacılık sisteminde 2007 yılı sonu itibariyle faaliyet gösteren banka sayısı 50 olmuştur. Mevduat bankaları sayısı 33, kalkınma ve yatırım bankaları sayısı 13 ve katılım bankaları sayısı 4'tür. 2007 yılının son çeyreğinde Oyak Bank A.Ş. hisselerinin tamamı 24 Aralık 2007 tarihi itibariyle ING Bank N.V.'ye

devredilmiştir. Banka, bu tarih itibariyle yabancı bankalar grubuna geçmiştir. Yine gelişmelere bağlı olarak 2007 yılı sonunda yine şube ve çalışan sayısında artış gerçekleşmiştir. (TBB, 2007)

2008 yılında bankacılık sektöründeki kredi arzı artış göstermiş ve buna bağlı olarak ortaya çıkan risklere karşı daha ihtiyatlı davranılmıştır. Yılın sonlarına doğru finans sistemindeki olumsuzluklar ve bunların ekonomiye yansımaları neticesinde kaynak kaybı yaşanmıştır. Finansal piyasalarda kaynak çıkışı artmış, TL'nin değer kaybı finansal varlıklara olan talebi azaltmıştır. 2008 yılında, 32'si mevduat, 13'ü kalkınma ve yatırım, 4'ü katılım olmak üzere 49 banka faaliyet göstermiştir (TBB, 2009:8).

Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nde 2007 yılında meydana gelen finansal piyasalardaki sorunlar Eylül 2008'de küresel bir krize dönüşmüştür. Kredi piyasalarında işlemler durmuş, borsalar çökmüştür. Verilen sub-prime krediler karşısında ödeme gücü ortaya çıkmıştır.

1.2.4.3. 2008 Sonrası Türk Bankacılık Sektörü

Türkiye'de yaşanan küresel krizin etkileri 2009 yılının ikinci çeyreğine kadar, destek ve önlem paketleri ile yumuşatılmaya çalışılmıştır. Yaşanan bu krizle birlikte artan işsizlik oranı ve reel GSYİH'nın eski kriz öncesi düzeyini alması iki buçuk yılı almıştır. Fakat Türk bankacılık sektörü yakın tarihli krizlere göre 2008 krizinde, daha az kırılganlık göstermiştir.

2008 yılı sonrasında, 32'si mevduat, 13'ü kalkınma ve yatırım, 4'ü katılım olmak üzere 49 banka faaliyet göstermiştir. Sermayesinin yüzde 51'i yurtdışında yerleşik yatırımcılara ait olan mevduat bankalarının sayısı 17, kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı ise 4 olmuştur. Yurtdışı yerleşik yatırımcılarla stratejik ortaklık anlaşması yapan dört banka dâhil edildiğinde, bu sayı 24'e yükselmektedir. Bu bankalardan 13 tanesi Avrupa, 5 tanesi Ortadoğu, 4 tanesi ABD ve 1'er tanesi de Asya ve Afrika bölgesi kaynaklı olarak faaliyet göstermiştir (TBB, 2009:17).

Küresel kriz Türkiye ekonomisini az etkilemesine rağmen, bankacılık sektörünü önemli ölçüde etkilemiştir. Mevduat, yatırım ve kalkınma bankaları açısından bakıldığında, bankaların karşılaştığı riskler artış göstermiş, yurtdışı kaynak

imkânları daralmış, likiditeye olan ihtiyaç artmıştır. Ancak, bankaların bilançolarının sağlam olması ve risklerin dengeli dağılması yanında, ilgili kurumlar tarafından alınan önlemler, etkin kamusal denetim ve başarılı risk yönetimi sayesinde Türkiye’de bankacılık sistemi 2009 yılını güven içinde geçirmiştir (TBS, 2010:70).

Tablo 1.6. Bankacılık Sisteminde Toplam Banka, Şube ve Personel Sayıları(2008-2014)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Banka Sayısı	49	49	49	48	49	49	50
Şube Sayısı	8.790	9.027	9.465	9.834	10.234	11.021	11.137
Personel Sayısı	171.598	172.402	178.503	181.418	186.120	197.465	198.894

Kaynak: TBB, İstatistikî Raporlar, Banka, Şube ve Personel Bilgileri.

[http ://www.tbb .org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/banka,-sube-ve-personel-bilgileri/](http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/banka,-sube-ve-personel-bilgileri/) (Erişim Tarihi: 14.07.2017)

Kriz sonrası döneme baktığımızda; 2008 yılı sonu 49 olan banka sayısı izleyen yılda ve Aralık 2010 itibari ile aynı kalmıştır. Küresel kriz sürecinde bankacılık sektöründe şube ve personel sayısında azalma gözlenmemiş aksine bankacılık sistemi krize rağmen şube ve personel sayılarını arttırmıştır. 2008 sonu 8.790 olan şube sayısı 2009 sonunda 237 adet artışla 9.027’ye, Aralık 2010 itibari ile ise 438 adet artışla 9.465 sayısına ulaşmıştır (Bknz Tablo 1.6). Aynı dönemde personel sayısı da 2008 yılında 171.598 kişiden 804 artışla 172.402 kişiye ulaşmıştır. (Selçuk, 2010:23)2009 yılında mevduat bankalarının bilanço büyüklüğü artış göstermiştir. Sektörde faaliyet gösteren 32 mevduat bankasının 10 tanesi sektör ortalamasının üzerinde büyümüştür. 9 mevduat bankasının bilanço büyüklüğü yüzde 13’ün altında artarken, 13 mevduat bankasının bilançosu da küçülmüştür (Karacaoğlan, 2011:56). 2010 yılında kredi kartı, banka kartı kullanımı ve internet bankacılığı müşteri sayısı bir önceki yıla göre artış göstermiştir. Bankacılık sektörü fiziksel ölçütler açısından da büyüme işaretleri vermiştir. Türkiye’de 2010 yılında faaliyet gösteren banka sayısı 49 olmuştur. Bunlardan 4 tanesi katılım bankalarıdır. Toplam şube sayısı 438 adet artarak 9.465’e yükselmiştir. Toplam çalışan sayısı ise 178.503 olmuştur (TBB, 2011:8).

Bankaların toplam aktif varlıklarının sayısındaki artış da bir önceki yıla nazaran artış göstermiştir. Bu artışın asıl nedeni, katılım bankalarının toplam aktiflerinde meydana gelen artıştan kaynaklanmaktadır. Toplam kredi miktarında meydana gelen artışın dağılımında ise kamu sermayeli bankaların varlığı ağır basarken, yabancı sermayeli bankaların varlığı gözle görülür bir gerileme yaşamıştır. Bu dönemde toplam mevduat 584 milyar TL olmuştur. Kısacası 2010 yılında bankacılık sektörünün toplam aktiflerin içinde kredilerin payı artarken, takipteki kredilerin payı azalmıştır. 2010 yılında kredi kartı kullanımı, banka kartı kullanımı, internet bankacılığı müşteri sayısı gözle görülür şekilde bir artış göstermiştir (TBB, 2011:12).

2011 yılı içinde biri küresel, diğeri yerli özel olmak üzere iki mevduat bankasının birleşmesiyle birlikte mevduat bankası sayısı 31'e, toplam banka sayısı ise 48'e düşmüştür. Bu gelişme dışında Türk bankacılık sektörünün görünümünde, banka sayısı ve fonksiyonel kompozisyon açısından bir değişiklik olmamıştır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun, 12 Şubat 2011 tarih ve 27844 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, 10 Şubat 2011 tarih ve 4048 sayılı kararı ile Fortis Bank A.Ş.'nin, 25 Ocak 2011 tarihinde Türk Ekonomi Bankası A.Ş.'ye tüm aktif ve pasifi ile devredilmesine izin verilmiştir. 2011 yılı sonu itibari ile sektörde faaliyet gösteren banka sayısı 48 tanedir. Bunlardan 16 tanesi yabancı sermayeli, 4' ü ise katılım bankasıdır (BDDK, 2011:13).

Bankacılık sektörünün yapısal gelişimi 2012 yılında da devam etmiştir. Sektörde faaliyet gösteren banka sayısı Odea Bank'ın katılımıyla 49'a yükselmiştir. 2012 yılsonu itibari ile sektör 10.234 adet şube, 186.120 personel ile faaliyetine devam etmektedir. Sektörün şube ve personel sayısında gözlenen artış 2012 yılında da devam etmiş, 2012 yılındaki şubeleşme hızı ve istihdam artışı dikkatleri üzerine çekmiştir. Sektörde şubeleşme hızının, genel olarak personel artış hızının üzerinde seyrettiği görülmektedir. Öte yandan hem şubeleşmenin hem de personel artış hızının, ülke ve dünya ekonomisindeki gelişmelerden ve makro ekonomik koşullardan etkilendiği, büyük ölçüde ekonomik büyümenin seyrine paralel bir gelişim gösterdiği değerlendirilmektedir. 2013 yılına gelindiğinde bankacılık sektörüne Bank of Tokyo Mitsubishi UFJ Turkey A. Ş.'nin faaliyet izni almasıyla

birlikte sektördeki banka sayısı 50'ye yükselmiştir. Böylece Aralık 2013 itibari ile bankacılık sektörü 11.021 şubeli ve 197.465 personelli bir sektör haline gelmiştir. Sektördeki şube artış sayısına paralel olarak personel artışı da gerçekleşmiştir. Yıllık bazda şubeleşme hızı, istihdam artışının üzerinde seyretmiştir. 2014 yılına bakacak olursak sektördeki şube artışı hızla devam etmiş ve buna bağlı olarak da personel artışı gerçekleşmiştir. Haziran 2014 itibari ile 11.137 şube ve 198.894 personel ile sektör faaliyetlerine devam etmiştir. 2014 yılının 3. çeyreğinde T. C. Ziraat Bankası'na ve diğer kurucu ortakları olan Ziraat sigorta, Ziraat Hayat ve Emeklilik, Ziraat Yatırım Menkul Değerler ve Ziraat Teknoloji'ye BDDK kararı ile katılım bankası olarak bankacılık sektöründe faaliyet izni verilmiştir. Böylelikle sektördeki katılım bankası sayısı 5 adet olarak gerçekleşmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI, DOĞUŞU

TARİHSEL GELİŞİMİ VE 1980 SONRASI BÜYÜME

2.1. KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI

Türkiye’de katılım bankacılığı tüm dünyada “Faizsiz bankacılık” (Interest-free Banking) ya da İslami Bankacılık (Islamic Banking) olarak adlandırılır. 1980’li yıllarda bu bankalar kurulduğunda isim olarak Özel finans kurumları ile adlandırılan sonraki zamanlarda yasalardaki düzenlemeler ile 2006 yılından bu yana katılım bankacılık ismi ile anılmaya başlanmıştır. Bu nedenle İslami bankacılık, katılım bankacılık ve Faizsiz bankacılık genel olarak birbirlerinin yerine kullanılabilen kavramlardır. Bizde bu çalışmamızda bu kavramları kullanacağız (Parlakkaya ve Çürük, 2011:397-405).

"Faizsiz bankacılık, işleyişinde faize yer vermemesiyle geleneksel bankacılıktan ayrılan bir finansman modelidir. Faizsiz bankacılık modeli, İslam toplumlarında dini hassasiyet ve gerekçelerle faizden uzak durmayı tercih eden kesimler için alternatif bir finansman yöntemi olmuştur. Bu kurumlar, İslam inancındaki faiz yasağı esaslı üzerine inşa edildiğinden doğumundan itibaren hızlı bir gelişim göstermişlerdir" (Özsoy, 1993:1).

İslam dinindeki faiz yasağı nedeniyle katılım bankaları kâr ve zarara katılma ilkelerine göre çalışan kurumlar olarak İslam toplumlarında hem ekonomik hem de sosyal bir işlev üstlenmişlerdir. İslami bankacılık veya katılım bankacılığı yapan kurumların ortaya çıkması yeni olsa da, içinde faizin yer almadığı finansman ve ticaret biçimleri İslam toplumlarında hep var olmuştur.

Klasik iktisat teorisinde faiz en genel anlamıyla, borç alınan paranın bir süre kullanılmasının ya da bir miktar paradan bir süre mahrum kalmanın bedelidir. Geleneksel mevduat bankaları kendilerine mevduat yatırımlara belli bir faiz ödemek suretiyle topladıkları fonları, kredi ihtiyacı duyan müşterilerine yine belli bir faiz karşılığında kullandırmaktadırlar. Çok çeşitli bankacılık hizmetleri söz konusu olsa da geleneksel bankacılığın temeli, fon arz edenler ile fon talep edenlere aracılık etmektir. Bankaların kazançları ise fon toplamak için ödedikleri faiz ile fon

kullandırırken elde ettikleri faiz arasındaki farktır. Böyle bir işlemde para, alınıp satılabilen bir mal muamelesi görmektedir.

2.2. KATILIM BANKACILIĞININ DOĞUŞU VE TARİHÇESİ

Bu bölümde öncelikle faizsiz bankacılığın tarihçesi kısaca anlatıldıktan sonra 20. yüzyılda ortaya çıkan katılım bankalarının doğuşuna gelişmesine yer verilecektir.

2.2.1. Faizsiz Bankacılığın Tarihçesi

Faiz hiçbir zaman yalnız bir iktisadi konu olarak kalmamış, tarih boyunca bütün toplumlarda insanları ahlaki ve sosyal bir sorun olarak meşgul etmiştir. Borç muameleleriyle birlikte doğan faiz, ilk çağlardan beri başta din adamlarını, sonra filozof ve iktisatçıların inceleme konusu olmuştur. "Tarih boyunca gelip geçmiş pek çok düşünür, filozof ve devlet adamı açık bir haksızlığa yol açtığı, sermayeyi belli bir sınıfın elinde topladığı ve geniş halk kitlelerinin sömürülmesine neden olduğu için faize karşı çıkmış, onunla mücadele ederek önlemeye çalışmışlardır". Bunun yanında faizsiz finansal ürün ve hizmet sunma fikri ve girişimi de tarihi olarak oldukça uzun bir geçmişe sahiptir. Sosyo-kültürel yapı ve dini inançlar birçok toplumda, ekonomik ve ticari ilişkiler ağı içerisinde faizsiz finansal ürün ve hizmet sunan kurumların doğmasının ve gelişmesinin önemli nedenleri olagelmiştir (Ekren, 2000:29).

Bankacılığa ilişkin ilk uygulamalar M.Ö. 2123-2081 yılları arasında Babil'de hüküm süren Hammurabi'ye kadar uzanmaktadır. Faize dayalı işlemlerin neden olduğu birtakım sosyal sorunlarla karşılaşan devlet, borç alışverişine müdahale etme gereği duymuştur. Babil hükümdarı Hammurabi faiz oranına sınır getiren, tefeciliği önlemek için devletin sürece dâhil olmasını emreden, hem borçluya hem de alacaklıya haklar veren yasalar çıkarmıştır. Gerçekten de devletin yüksek faize engel olmak istediği ilk ülke olarak tarihte Babil Krallığı'nı görmekteyiz. Milattan önce iki binli yıllarda düzenlenmiş olan Hammurabi Kanunnamesi'nde borç alacak ilişkileri düzenleyen 150'ye yakın hüküm mevcuttur (Aktepe, 2010:46).

Eski Babil'de faizsiz finansın ilk örnekleri mabetler eliyle gerçekleşmiştir. Daha sonraları bankacılık hizmetleri mabetlerin tekeline çıkmış ve ticaretle uğraşan bazı Yahudi ailelerin eline geçmiştir. M.Ö. 600-465 yılları arasında Fırat kıyısında yaşayan bu Yahudi aileleri büyük ölçüde faizsiz kredi vermişlerdir. Bunun

yanında Eski Mısır'da tefeciliğin ve bileşik faizin yasaklandığı; yine bu dönemlerde faiz oranlarının yüksekliği karşısında bağımsız site ve devletlerin belli başlı kentlerde devlet bankaları kurmaya başladıkları da bilinmektedir (Parasız, 2001:6).

Ünlü düşünür Eflatun (M.Ö. 427-347) faizin ahlaka aykırı olduğunu öne sürerek yasaklanması gerektiğini söylemiştir. Eflatun'un düşüncesine göre ideal bir toplumda bireyler maddi çıkar kaygısından uzak yaşamalı, yokluk ile aşırı bolluğa fırsat verilmemeli ve para bizzat servet değil, servet elde etmenin aracı olmalıdır. Bu nedenle de Eflatun'a göre ideal bir devlette, eşitsizliklere, kıskançlığa, bencillığe, ahlaksızlığa ve kişisel çekişmelere yol açan faiz yasaklanmalıdır. Eflatun'un öğrencisi Aristo (M.Ö. 384-322) ise faiz nedeniyle zengin olmayı doğaya aykırı bulmakta ve paranın bizatihi kendisinin bir ürün meydana getirmeyeceğini ve paranın bir kazanç veya servet aracı olarak kullanılamayacağını öne sürmekteydiler (Aktepe, 2010:49).

Bazı tarihçilere göre Roma İmparatorlarından Jules Sezar faiz oranlarını kontrol etmek istemesi sonucu suikasta kurban gitmiştir. Çünkü Romalı senatörlerin çoğu para tüccarıydı (Uslu, 2005:32).

"M.S. 1118 yılında Hristiyan hacıların mal ve can güvenliğini sağlamak üzere kurulmuş olan Temple Mezhebi mensupları, yapılan bağışlarla büyük ölçüde servet ve nüfuz sahibi olmuşlardır. Avrupa'da 1000'den fazla şubesi olan bu kuruluş ticari ve askeri amaçlarla faizsiz kredi vermiştir" (İştar, 2009:16).

"Ortaçağın en önemli Hristiyan düşünürü ve din bilgini olan Saint Thomas d'Aquin de (1225-1274) ödünç verilen bir şey için faiz almanın var olmayan bir şeyi satmak demek olduğunu ve bunun günah olduğunu söylemiştir. Ona göre bir başkasına faiz ödetmek haksızlık hatta hırsızlıktır" (Uslu, 2005:33) .

İslam'dan önce Arap yarım adasında faiz oldukça yaygındı. İslam'ın ortaya çıktığı VII. yüzyıl Arap toplumunda da faiz bütün çeşitleriyle bilinmekte ve uygulanmaktaydı. Bu yüzden sermaye belli bir kesimin elinde yoğunlaşmış, gittikçe katlanan faiz borcunu ödeyemeyen kimseler veya bunların çocukları köle olarak satılmaya başlanmıştı. İslamiyet'in kabulünden sonra faiz kademeli olarak yasaklanmıştır. Bunun yerine zirai ve sınai faaliyetlerin yanında ticari faaliyetler

helal kılınmış ve teşvik edilmiştir (Tabakoğlu, 2013:345).

İlerleyen yıllarda yapılan fetihlerle beraber İslam coğrafyası Çin Seddi'nden Atlas Okyanusu'na kadar genişlemiş, bu bölgelerdeki iktisadi oluşumlar Müslümanların eline geçmiştir. Ele geçirilen bölgelerdeki tapınaklarda ve saraylarda stok edilmiş değerli eşyalar halka arz edilmiş ve böylece tıkalı olan pazarlar açılmış ve her çeşit mala karşı talep artmış, böylelikle ticaret canlanmıştır. Daha sonraları önemli ticaret limanları el değiştirerek Müslümanların eline geçmiş ve faizsiz ticaret tüm dünyaya yayılmaya başlamıştır. Buna paralel olarak, ortaklık ve kiralama gibi bugünkü faizsiz bankacılığa temel oluşturan kavramlar geniş bir coğrafyada uygulama alanı bulmuştur. İslam tarihinde bankacılık faaliyetleri ilk olarak Abbasiler döneminde yüksek rağbet görmüştür. Bunun nedeni olarak o dönemde kazanılan savaşlardan sonra elde edilen ganimetlerin büyük bir servet birikimine kaynaklık etmiş olması gösterilmektedir (Yeşilyaprak, 2011:6).

Faizsiz bankacılığının esasını oluşturan mudarebe ve müşareke yöntemlerinin' İslam hukukundaki temeli 8. yüzyılda Hanefi hukukçular tarafından atılmış ve o günkü İslam coğrafyasında önemli bir uygulama alanı bulmuştur. Daha sonra bu uygulamalar 11-13. yüzyıllarda Venedikli tüccarlar vasıtasıyla Avrupa'ya geçmiştir. Özellikle mudarebe yöntemi, önce İtalya sonra bütün Avrupa kıtasında uygulama alanı bulmuştur. Avrupa iktisat tarihçileri ortaçağ Avrupası'nda uygulanan en yaygın iş ortaklığı şeklinin "Commenda" olduğu konusunda fikir birliğine sahiptir. Commenda'nın kökenlerine dair yapılan araştırmaların vardığı ortak sonuç, bu finansman biçiminin faizsiz finansman yöntemi olan mudarebenin bir uzantısı olduğu şeklindedir. Çünkü mudarebe yönteminde de ve onun bir türevi olan Commenda yönteminde de bir tarafta sermayedar diğer tarafta ise aktif çalışan ortak bulunmaktadır ve kârdan alınacak paylar sözleşmenin başında belirlenmektedir. 12. ve 13. yüzyıllarda en yaygın kullanılan paylaşım oranı, aktif ortağa dörtte bir oranda hisse verilmesini öngören paylaşımıdır (Çizakça, 1999:11).

Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketleri ile beraber kilisenin etkisi azalmış ve faiz tüm mali işlemlerin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Daha sonraki dönemlerde ise yardım ve dostluk cemiyetleri ortaya çıkmıştır. Üyelerinden faizin alınmadığı, tasarruf bankalarının temelini teşkil eden dostluk ve yardım cemiyetleri

17. yüzyılda batı Avrupa’da yaygın olarak görülmüştür (Eşiyok, 2008:10).

Görüldüğü üzere faizsiz finansman yöntemleri dünya tarihinde yeni ya da sadece İslam toplumlarına mahsus bir uygulama değildir. Tüm semavi dinlerde faiz yasak olduğundan insanlar ticari işlemlerini sürdürebilmek için çeşitli arayışlar içinde olagelmıştır. "Faizsiz finansman yöntemleri İslam’ın gelişinden sonra çeşitli form ve usullerde Müslüman toplumların da ticari hayatında her zaman yer almıştır. Son kırk-elli yıldır ise faizsiz bankacılık, katılım bankacılığı veya İslami bankacılık formunda İslam dünyasında güncel bir uygulama olarak kendisini yeniden göstermeye başlamıştır. Bu açıdan bakıldığında faizsiz bankacılığı ve çalışma ilkelerini yeni bir fenomen olarak sunmak doğru bir yaklaşım değildir" (Tunç, 2010:106).

2.2.2. Katılım Bankacılığının Tarihçesi

Katılım bankacılığının tarihçesini faizsiz bankacılığın tarihçesinden ayrı ele almamızın nedeni Katılım Bankacılığının veya İslami Bankacılığın, faizsiz işleyen bir bankacılık sisteminin İslam toplumlarındaki özel bir uygulaması olarak hayat bulmasıdır. Çünkü faizsiz bir ekonomi veya faizsiz işleyen kurumlar tarihte sadece İslam toplumlarına ait bir olgu olarak karşımıza çıkmamaktadır. Buna paralel olarak, her İslami bankanın faizsiz banka olduğu söylenebilir, fakat her faizsiz çalışan banka İslami banka değildir. Bir işlemin faizsiz olması onun her yönüyle İslami ilkelere uyması için yeterli değildir. Bununla beraber, İslami bankacılık faaliyetlerinde yegâne yasak olan husus faiz değildir (Aktepe, 2010:49).

"Faiz yasağının neredeyse insanlığın tarihi ile yaşıt olması, faiz tartışmalarının da aynı ölçüde zengin bir tarihe sahip olmasına yol açmıştır. Modern toplumun mevcut şartları, hem teorik hem de uygulama açısından bu tartışmaların daha karmaşık bir hal almasına sebep olmuştur. Faiz yasağının hem ekonomik hem de etik bir içerik taşıması nedeniyle faizli yahut faizsiz ekonomik model tartışmaları da aynı şekilde sosyal ve ahlaki mülâhazalardan finansal analizlere kadar uzanan geniş bir yelpazede cereyan etmiştir" (Akyüz, 2000:7).

Batı toplumlarında ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesinde büyük rol oynayan bankalar, 19. yüzyılın sonlarından itibaren bu kurumları Batı’dan kopya

eden İslam ülkelerinde aynı başarıyı gösterememişlerdir. Bunun en başta gelen nedeni temelinde faiz olan bu bankaların İslam ülkelerinin sosyo-ekonomik yapılarıyla uyum sağlayamamasıdır. Ancak bununla beraber bu kurumların kalkınma için zorunlu görülmesi onların İslam ülkelerinin kültürel ve sosyo-ekonomik yapısına uyarlanması gereğini ortaya çıkarmıştır. Böylece İslam bilginleri İslam hukukundan referanslarla, ekonomik kalkınma ihtiyacına cevap verebileceği düşünülen İslam bankalarının teorisini kurmuşlar, pratik hayatta da uygulamalarını gerçekleştirmişlerdir (Özsoy, 2012:93).

Katılım bankacılığının teorik temeli ve faaliyet alanı esas olarak iş ortaklıklarıdır ve İslam dünyasında iş ortaklığı biçimleri sürekli değişen ve dönüşen bir evrim süreci geçirmişlerdir. Bu süreç özellikle birçok İslam ülkesinin bağımsızlığını kazandığı 2. Dünya Savaşı'ndan sonra hız kazanmıştır. Bağımsızlığın yeni kazanılmış olması ve İslami mirasa dair farkındalığın yükselmesi sonucunda dinin öğretilerine uygun, modern finansman araçlarına yönelik bir arayış başlamıştır. Mısır, Pakistan ve Malezya bu arayışta başı çeken ülkeler olmuştur.(Çizikça, 1999:171).

İlk olarak 1940'lı yılların sonlarından itibaren Pakistanlı akademisyenler başta olmak üzere İslam dünyasında faizsiz bir bankacılık modelinin nasıl uygulanabileceğine ilişkin teorik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu teorik çalışmaların ilki Pakistanlı bir iktisatçı olan Muhammed Uzair tarafından 1955'de gerçekleştirilmiştir. 1940 yılından 1974 yılına kadar, geleneksel faizli bankalara karşı kurulması gerektiği düşüncesiyle İslami bankalar konusunda yirmi civarında kitap ve rapor yazılmıştır (En-Neccar ve Zerka, 2003:26).

Günümüz modern faizsiz bankacılık uygulamalarının öncülü örnekler bu teorik tartışmalara paralel olarak yine aynı dönemde hayata geçirilmeye başlanmıştır. İlk faizsiz finansman örneği olarak kooperatif bankacılığı uygulamaları görülmüş, fakat bugünkü anlamda faizsiz bankacılığa model oluşturabilecek ilk uygulama Mısır'da gerçekleşmiştir. Mısır'ın Myt Ghamr kasabasında 1963 yılında, kırsal kesimdeki üreticileri aracılarından ve tefecilerden kurtarmak amacıyla Prof. Ahmet Neccar tarafından Myt Ghamr Tasarruf Bankası kurulmuştur. Ahmet Neccar, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya'nın kalkınmasında önemli rol oynayan Alman

tasarruf bankalarından etkilenmiş olup bu finansman sistemini İslam'ın değerleri ile birleştirerek Mısır'da uygulamak istemiştir. Dönemin siyasi koşullarında ancak dört yıl ayakta kalabilen banka, birçok kimsenin dikkatini tasarruf ve yatırım alanında tesis edilecek faizsiz bir mali kurumun da kârlı ve başarılı olabileceği gerçeğine dikkat çeken değerli bir tecrübe olmuştur (Gülşen, 2010:6).

İKB'nin kurulması ve bu özel teşebbüsten sonra faizsiz bankacılık tüm dünyada yayılmaya başlamıştır. Bunun yanında İslam ülkeleri dışında da geleneksel bankacılık yapan Citibank, Goldman Sach, HSBC, Deutshce Bank, Standart Charted, Morgan Stanley gibi uluslararası bankalar da faizsiz esaslara göre çalışan şubeler açmaya başlamışlardır. Bugün uygulayıcıları arasında Citibank, Barclays Bank, Commerzbank gibi bankaların da yer aldığı faizsiz sistemde çalışan bankalar, sayıları 60'a ulaşan ülkede faaliyet göstermektedirler (Parlakkaya ve Çürük, 2011:398).

2013 yılı sonu itibariyle dünyada İslami finans sektörünün büyüklüğü 1,7 trilyon ABD Doları seviyesine yükselmiş bulunmaktadır. Bunun % 81 'i bankacılık, %14'ü sukuk, %3,9'u faizsiz yatırım fonları, %1,1'i ise faizsiz sigortacılık alanlarından oluşmaktadır (Çizakça, 1999:171).

2.3. KATILIM BANKACILIĞINI ORTAYA ÇIKARAN NEDENLER

Tarih boyunca İslam toplumlarında günümüzdeki anlamıyla faiz esası üzerine oturan bankalar ortaya çıkmamıştır. Batı toplumları içinde ortaya çıktıktan sonra bu kurumlar son iki yüz yıl içinde İslam ülkelerinde de yer almaya başlamış, bu ülkelerin Batı'nın kolonisi haline gelmeleriyle de bu kurumlar kökleşme imkânı bulmuştur. Bunun yanında İslam toplumlarının son iki asırdır politik bir tercih olarak süregelen modernleşme ve batılılaşma yönelimlerinin de Batı dünyasında ortaya çıkan bu kurumların İslam ülkelerine aktarılmasında etkili olduğu söylenebilir . Bu politik tercih ve yönelim iktisadi, sosyal ve siyasi pek çok Batılı kurumun ithal edilmesine yol açmıştır. Toplumsal herhangi bir ihtiyaç ortaya çıktığında bunun giderilmesi için, Batı'nın kendi dinamikleri ile ihdas ettiği kurumlar İslam toplumlarınca ülkelere transfer edilmiştir. Ancak bu transferi yaparken söz konusu kurumları, inanç sistemlerinin ölçüleri ile kısmi bir kritiğe tabi tutarak kendi yaşam biçimlerine mümkün olduğu kadarıyla uyarlamaya çalışmışlardır. Faizsiz

bankacılığın da, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sanayileşmeye hız vermek ve bir kalkınma hamlesi gerçekleştirmek isteyen Müslüman toplumlarda, büyük projeler için ihtiyaç duyulan kaynakların faizsiz yöntemlerle temin edilebilmesi amacıyla ortaya çıktıkları söylenebilir (Özsoy, 2012:91).

1970'li yılların başlarında Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı (OPEC) ülkelerinin petrol fiyatlarını belli bir strateji dâhilinde yükseltmeleri petrol ihraç eden ülkelerin gelirlerinde aşırı bir artışa yol açmıştır. İlk zamanlarda büyük miktarlara ulaşan bu petro-dolarlar başlarda Batılı ülkelere akmış, İslam ülkelerinin kalkınma ve gelişiminde bir fayda sağlamamıştır. Daha sonraları ise kalkınma ihtiyacı içinde olan fakat yeterli sermayeye sahip olmayan İslam ülkelerine de katkı sağlamak amaçlı çeşitli arayışlara girilmiştir (Özsoy, 2012:97).

İnsanların dâhil oldukları inanç sistemleri kaçınılmaz olarak onların sosyal hayatlarına yansımaktadır. Bireylerin daha çok dinden beslenen değer yargılarının tüm hayatlarını tanzim ettiği ve davranışlarını şekillendirdiği yadsınamaz bir gerçektir. Kişiler iktisadi eylemlerini tayin ederken ve ekonomik tercihleri yaparken de manevi düşünceleri ve dini hükümlerini genellikle göz önünde bulundururlar (Çizikça, 1999:3).

Faiz tüm semavi dinlerde yasak edilmiş bir işlemdir. Tek tanrılı dinlerde faize en katı yasaklamayı getiren din ise İslam'dır. İslami bankaların doğuşunu hazırlayan dini nedenlerin başında, İslam dinindeki bu faiz yasağının geldiği söylenebilir. Bu yüzden İslam toplumlarında faize karşı oldukça sert ve sıkı tedbirler alınmıştır. Şunu da belirtmek gerekir ki, Kuran-ı Kerim'de anapara üzerinde meydana gelebilecek her artış değil, özel bir artış olan faiz yasaklanmıştır. Bu çok kesin yasaktan dolayı 20. yüzyılın başlarından itibaren İslam ülkelerine yerleşen bankalar, Batıda gördükleri fonksiyonları İslam ülkelerinde beklenen düzeyde yerine getirememişlerdir. Müslüman halk faizin yasak olduğu gerçeğini aşamamış ve bankalara karşı daima soğuk ve mesafeli davranmıştır. Bu sebeple İslam ülkelerinde insanlar birikimlerini altın, gayrimenkul gibi alanlarda yatırıma dönüştürmeyi tercih etmişlerdir. Ancak diğer taraftan insanların ellerinde biriken fonları faiz yasağını çiğnemenin değerlendirebilmek ve ticari faaliyetleri sürdürebilmek için arayışları devam etmiştir. 20. yüzyılda bu arayışa en uygun cevap olarak faizsiz İslami bankalar bulunmuştur.

Faizsiz bankacılık bu yönüyle insanın dini kaidelere aykırı olmaksızın ticari hayatlarını devam ettirmelerine yardım eden kuruluşlar olarak karşımıza çıkmışlardır (Şahin, 1997:22).

Az gelişmiş ve gelişmekte olan İslam ülkelerindeki en önemli problemlerden birisi de gelir dağılımında büyük dengesizliklerin olmasıdır. İslam dini toplumun bir bütün olarak huzurunun sağlanması için bireyler arasında belli bir refah dengesinin gözetilmesi gerektiğini salık vermiştir. Toplumsal barış için bireyler arasındaki bu refah farklılıklarının imkânlar ölçüsünde kapatılması gerekmektedir. Faizsiz bankacılık, sermayenin reel ekonomik alanlarda kullanılmasını zorunlu tutması dolayısıyla istihdama katkı sunmakta, üretim faktörlerini harekete geçirmekte ve emek sermaye işbirliğini öne çıkararak toplumsal uyuma ve uzlaşmaya önemli bir imkân sağlamaktadır. Faizli bir ekonomide ise sermaye sahibi her şartta hem anaparasını hem de onun üzerinden belli bir getiriye garanti etmekle servetini sürekli büyütme şansına sahip olmakta ve toplum içindeki ekonomik açıdan ayrıcalıklı konumunu sürekli pekiştirerek muhafaza edebilmektedir (Şahin, 1997:25).

Faizsiz bankacılık; "kâr ve zarara birlikte katlanması gerektiğini önemli bir ilke olarak benimsendiğinden, faizden dolayı meydana gelebilecek sebepsiz zenginleşme ve sadece emek arz edenlerin aleyhine gelişen sosyal adaletsizliklerin önüne geçerek, farklı gelir grupları arasında sosyal barışın sağlanması adına önemli bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır". Bunların yanında az gelişmiş ülkelerde "sosyal devlet" anlayışının da faizsiz bankacılık sisteminin gelişmesine zemin hazırladığı söylenebilir (Arabacı, 2007:7).

2.4. KATILIM BANKALARININ GENEL ÖZELLİKLERİ

Katılım bankalarının temel özellikleri; banka niteliğine sahip olmaları, aracı kurum niteliğinde olmaları, güven kurumu niteliği taşımaları ve faaliyetlerinde faize yer vermemeleri olarak sıralanabilir.

2.4.1. Banka Niteliğine Sahip Olmaları

2005 yılında çıkarılan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile bankacılık sistemimizde bankalar, mevduat bankaları ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları şeklinde üçlü bir tasnife tabi tutulmuştur. Bu tasnif ile katılım

bankları da diğer geleneksel bankalar gibi bir banka niteliğine sahip olmuşlardır (Arabacı, 2007:14).

2.4.2. Aracı Kurum Niteliğine Sahip Olmaları

Finansal araçlar piyasa katılımcılarının elde ettikleri fonları krediler ya da menkul kıymetler olarak yatırıma döndürürler. Finansal araçların en önemli fonksiyonlarından biri ekonomide atıl kalan mali değerleri yatırımlara dönüştürmeye aracılık etmeleridir. Bu açıdan ekonomik hayatın vazgeçilmez kurumlarıdır. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile katılım bankaları banka dışı finansal araçlar olmaktan çıkmışlardır. Katılım bankaları da finansal piyasalar da fon arz edenler ile fon talep edenler arasında aracılık işlevi gören finansal aracı kurumdadırlar(Battal, 2004:7).

Ancak katılım bankaları diğer bankalardan farklı olarak belli dini hassasiyetleri sebebiyle finansal piyasadan uzak duran atıl fonları sisteme kazandırmak gibi bir fonksiyonu yerine getirmektedirler. Katılım bankaları mali sektörde bir yenilik olarak geleneksel bankalara gitmeyen fonları ekonomik sisteme girmesine aracılık eden kuruluşlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. "İslam bankacılığı esaslarına uygun olarak faaliyet gösteren bu kurumlar tasarruf sahiplerinden mevduat adı altında değil de katılım hesabı şeklinde topladığı fonları daha ziyade firmalara kullandırmakta ve katılım hesapları sahiplerine kâr-zarar durumuna göre geri ödemede bulunmaktadır. Katılım bankalarının atıl kalmış fonları mali sisteme dâhil etmeleri dolayısıyla bankacılık sisteminin tamamlayıcı kurumları olduklarını söylemek de mümkündür"(Nurhan, 2012:15).

2.4.3. Güven Kurumu Niteliğine Sahip Olmaları

Uygulamada bankalar için genellikle kullanılan "güven kurumu" ve "itibar müessesesi" gibi nitelemeler katılım bankaları için de kullanılabilir. Bankalar müşterilerinin büyük bir kesiminin nezdinde güvenilir kurumlar olarak addedilir. Bu güvenin; özel izin ve imtiyazlarla çalışmaları, özel denetim usullerine tabi olmaları, kamu otoritelerinin müdahalelerine açık bulunmaları, özel ağırlaştırılmış sorumluluk kurallarına tabi olmaları gibi çeşitli nedenleri bulunmaktadır (Battal, 2004:7).

Geleneksel mevduat bankaları mevduata faiz garantisi vermelerine karşın katılım bankaları kâr ve zarara katılma ilkelerine dayalı bir bankacılık sistemi

uyguladıklarından mevduata garanti vermemektedirler. Ancak katılım bankalarının kâr edebileceklerinin bir garantisi olmamasına rağmen yine de toplanan fonların verimli ve basiretli bir şekilde işletileceğine dair bir güven ve bundan doğan sorumlulukları bulunmaktadır. Bu güven de bankaların güven kurumu sayılmalarına neden olan özellikleri ile aynıdır. Bankacılık sisteminin tamamlayıcı unsurlarından olan katılım bankaları da ticari bir güven kurumu olarak kabul edilmelidirler (Doğan, 2013:11).

Bunun yanında ayrıca katılım bankalarının özellikle 2005 yılı sonrasında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na tabi olarak devlet güvencesinde olması ve Kanunla çizilen çerçeve içinde belirtilen yükümlülüklerin üstlenilmesinin de katılım bankalarına olan güveni arttırdığını söyleyebiliriz. Katılım bankalarının sisteme girmesiyle yeni bir finansal anlayış da beraberinde gelmiştir. Bu anlayış, anapara garantisi ve önceden tespit edilmiş sabit bir getiri yerine kâr-zarar ortaklığına dayalı bir tasarruf anlayışıdır. Sistemin en büyük özgünlüğü, mevduat sahibine önceden belirlenmiş bir gelir garantisi vermeden fon toplayabilmesidir. Bunu mümkün kılabilmesi katılım bankalarının önemli bir güven kurumu olduklarının göstergesi olarak değerlendirilebilir (Battal, 2004:9).

2.4.4. Faaliyetlerinde Faize Yer Vermemeleri

Katılım bankalarının en ayırt edici özelliği çalışmalarında faize yer vermemeleridir. Yani topladıkları fonlar için faiz ödemezler ve kullandıkları fonlar için de faiz tahsil etmezler. Bu durum Bankacılık Kanunu'nda da yerini almıştır . 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 3. maddesinde katılma hesabı tanımlanırken, katılım bankalarının mevduat toplayamayacağı ve topladıkları fonlara karşılık sabit bir faiz getirisi vaat edemeyecekleri ve anaparanın aynen iadesine garanti veremeyecekleri ifade edilmiştir. "Faizsiz bankacılığın iyi anlaşılmasının en doğru yolu, paranın İslam'daki rolünün ve fonksiyonunun iyi tespit edilmesinde yatmaktadır. İslami düşüncede para yalnızca bir mübadele aracıdır. Paraya atfedilen değer ve bakış tarzı da buna göre düzenlenmesi gerekmektedir ve faize yer olmayışı da bu hususla ilgilidir"(Zaim, 2005:150).

Geleneksel bankalar ile faizsiz finans kurumlarının birbirinden ayrıldıkları önemli noktalardan birisi paraya yükledikleri fonksiyondadır. Bankalar parayı ticaret

malı olarak görüp paradan para kazanmayı hedeflerken, faizsiz finans kurumları ise parayı ticari işlemler için bir vasıta olarak görmektedirler (Özsoy, 2012:359).

İslam dinine göre para bir mübadele aracı ve değer ölçüsüdür; paranın bizatihi kendisi bir ticari mal olarak görülemez, kendi kendine artmaz ve gelir yani faiz getiremez. Piyasa şartlarından kaynaklanan elde olmayan dalgalanmalar dışında paranın değerinin değişmemesi ve herhangi bir ağırlık ölçüsü gibi onun değerinin de korunması gerekir (Özsoy, 2012:86).

"Para, kendisinden yine para kazanılacak bir mal olarak kabul edilmediğinden ve para bir mübadele aracı olduğundan paranın üzerinden yapılan değişim, yani paranın ticaretinin yapılması sonucu elde edilen gelir faiz olarak adlandırılmakta ve yasaklanmaktadır. Dinin paraya bu yaklaşımından dolayı İslam ekonomisinde sermaye, kredi sistemi ile değil, ortaklık sistemi ile sağlanır. Katılım bankaları da bankacılık faaliyetlerini faize değil, kâr ve zarara katılım esasına dayalı bir ortaklık sistemi çerçevesinde sürdürürler. Ticarete konu olan malların alım-satımına aracılık ederek kâr elde ederler ve faiz yerine kâr payı kavramını esas alırlar"(Bayındır, 2007:249).

2.5. FAİZSİZ BANKACILIĞIN ÇALIŞMA İLKELERİ

Katılım bankalarının dışarıdan bakıldığında kurumsal yapısı, örgütsel organizasyonu, fon toplama ve kullandırma işlemlerinin geleneksel bankacılık modeline benzediği görülecektir. Ancak katılım bankalarının onları geleneksel bankalardan farklı olarak anılmalarına imkân veren bazı temel özellikleri bulunmaktadır. Katılım bankaları bu özellikleri sayesinde kimliklerinin farklılığı iddiasında bulunabilmekte ve kamuoyuna bu ilkeler üzerinden kendilerini sunabilmektedirler. Aşağıda kısaca açıklayacağımız bu ilkelerle ayrıca katılım bankalarının geleneksel mevduat bankaları ile bir karşılaştırmasını yapmış sayılacağız. Söz konusu ilkeler çerçevesinde bankacılık faaliyetlerini yürütmüş olmakla katılım bankaları, diğer mevduat bankalarından ayrılmış olmaktadır (Arabacı, 2007:23).

2.5.1. Kâr Veya Zarara Katılma

İslam'a göre sermayenin fiyatı faiz değil, kârdır (Özsoy, 2012:104). İslam faizi yasaklamış, bunun yerine kâr-zarar ortaklığı getirmiştir. Bundan dolayı emek-sermaye ortaklığı İslam bankacılığının esasını oluşturur. Kısa veya uzun vadeli kredi ihtiyaçlarının, kâr-zarar ortaklığı çerçevesinde sağlanması mümkündür (Döndüren, 2008:38).

Geleneksel bankacılıkta bankanın, belli bir faiz taahhüdü ile topladığı mevduattan elde ettiği kazanç veya zararın tamamı sadece kendisini ilgilendirmektedir. Elde ettiği gelirden veya kayıptan bağımsız olarak dönem sonunda mevduat sahibine taahhüt ettiği faizi her halükarda ödemektedir. "Katılım bankacılığı sisteminde ise tasarruf sahiplerinden kâra veya zarara katılma ilkelerine göre fon toplanmaktadır. Buna göre, tasarruf sahibine anapara güvencesi verilmediği gibi, oranı önceden belli bir getiri taahhüdünde de bulunulmamaktadır. "Katılım bankacılığında öz kaynaklardan ve vadesiz fonlardan elde edilen sonuç ile katılım hesaplarından elde edilen sonuç ayrı hesaplarda takip edilir. Birinci grubun işletilmesinden elde edilen kâr veya zarar doğrudan bankayı ilgilendirirken, katılım hesaplarının işletilmesinden elde edilen kâr veya zarar hesap sahipleri ile paylaşılır" (Tunç, 2010:129).

2.5.2. Faizsizlik İlkesi

Faizsiz bankacılık sisteminin İslam'daki bu yasak dolayısıyla geleneksel bankacılık sisteminden en önemli farkı ve ona göre en belirgin özelliği, faaliyetlerin yerine getirilmesinde faiz tahakkukunun olmamasıdır. Oysa geleneksel bankacılık sisteminde faiz, sistemin temel unsurudur. Finansal hizmetler sektöründe faiz genel olarak ya fon açığı ile fon fazlası olan ekonomik birimler arasındaki dolaysız veya dolaylı fon hareketi sürecinde ya da finansal ürün ve araçların ticaretinde ortaya çıkmaktadır (Battal, 2004:10).

Faizsiz bankacılığı ortaya çıkaran nedenlerden birisinin ve en önemlisinin dini gerekçe olduğu yukarıda açıklanmıştı. Dindeki çok net ve katı faiz yasağı katılım bankalarının hiçbir şekilde faizli işlem yapmamaları sonucu doğurmaktadır. Zaten katılım bankalarının esas kuruluş gerekçesi de faizli işlemlere inançları gereği

uzak olan insanlara ve şirketlere hizmet vermektir. Bu bankalar, İslam dininin faizi yasaklaması esasından hareketle bankacılık faaliyetlerini faizden uzak bir yaklaşımla yerine getirme çabası içerisindeyler. Bunun için katılım bankaları faiz yerine kâr payı kavramını esas almaktadırlar (Şimşek, 2006:5).

İslam dininde sermaye, üretim faktörlerinden biridir ve onun bir maliyeti olduğu kabul edilir. Ancak bu üretim faktörünün önceden belirlenmiş bir bedel, yani faiz talep etmesini uygun bulmaz. Bir diğer ifadeyle kısaca söylenecek olursa, parayla para kazanmak İslam dininde yasak edilmiştir. İslami finansal sistem, ticari ilişkilerde borçlunun borcunu ve baştan belirlenmiş ilave bir tutarı ödeme garantisinde bulunmasını faiz olarak gördüğünden kabul etmez. Katılım bankaları da faaliyet alanlarını ve yöntemlerini bu çerçevede belirlemekte ve düzenlemektedirler (Tunç, 1973:122).

Katılım bankaları topladıkları fonları faizsizlik ilkesi gereği, faizli işlem yapılan bankalararası piyasada ve bono-tahvil piyasasında değerlendirmemektedirler. Katılım bankalarının fon toplamada faiz riski taşımaması ve fonları faize doğrudan duyarlı alanlarda kullanmıyor olmaları bu bankalara, diğer geleneksel mevduat bankalarında olmayan önemli bir avantaj sağlamaktadır. Faizlerin kriz zamanlarındaki dalgalanmalarından katılım bankaları mevduat bankalarına göre çok daha az etkilenmektedirler (İştar, 2009:72).

2.5.3. Risk Paylaşımı Esası

İslam'da temel üretim faktörü olarak "emek" kabul edilerek sermayenin risk ve zarara katlanmadan tek başına kazanç aracı olması önlenmek istenmiştir. İslam anlayışında, emek ve sermayenin birlikte üretime ve yatırıma yönelmesi, kâr ve zararı birlikte göğüslemesi ilkesi esastır. İslam, nimetleri ve külfetleri topluma dengeli biçimde yaymayı ilke edinmiştir. İslam'ın emek ile sermaye arasında gerçekleştirmeyi amaçladığı işbirliği, risk ve kârların her ikisi arasında adil paylaşılması esasına dayanmaktadır (Özsoy, 2012:217).

İslam'a göre risk paylaşımı sermayeden gelir elde etmek ancak teşebbüsten ortaya çıkan sonuçlara emek ile birlikte katılmak şartıyla tanımlar. Sahip olduğu sermayeden gelir kazanmasının şartı, borç verilen sermayeli girişimcinin elinde

karşılaşacağı her türlü riski kabullenmesine bağlıdır. Çünkü girişimcinin elinde işletilen, yani mübadele sürecine giren sermaye, bu süreç içinde hem pozitif hem de negatif değişikliklere maruz kalabilir"(Kaya, 2010:53).

Faizsiz bankacılıkta, faizin yasak oluşu sebebiyle bankaya fon veren kişi, kredi veren taraf olmak yerine bir yatırımcı kimliğine sahip olmaktadır. Çünkü katılım bankaları tasarruf sahibiyle açtığı katılım hesabı aracılığıyla bir kâr-zarar ortaklığı ilişkisine girmektedir. Diğer taraftan fon kullanırken de mudarebe ve müşareke yöntemleri ile fon kullanan tarafla yine kâr-zarar ortaklığı ilişkisine girmektedir. Bu açıdan bakıldığında katılım bankalarının ekonomik birimler arasında asıl olması gereken risk paylaşımına aracılık etmiş oldukları söylenebilir. Çünkü borçlu ve borç veren taraflar ticari ve üretim faaliyetleri neticesinde oluşacak kârı veya zararı paylaşmak için iş riskini ortaklaşa üstlenmektedirler (Tunç, 1973:123).

2.5.4. Reel Sektörü Finanse Etme

İslam dini sermayenin atıla gelmemesini, üretimden yoksun bırakılmamasını ve kredi isteğini en aza indirilmesini isteyerek faiz doğuracak ortamı önlemeyi amaçlamaktadır. Bununla beraber İslam'da üretim faktörü emek olduğu için faiz ile geçim sağlanması üretimin dışında kalınması ve sermaye geliriyle yaşayan bir zümrenin oluşması hoş görülmemiştir (Tabakoğlu, 2013:334).

Katılım bankalarının gelirleri para odaklı değil üretim ve ticaret odaklıdır. "İslam'da faizin yasak, ticaretin ve kârın serbest olması bu kuruluşları müşterileriyle ticarî nitelikli iş yapmaya yöneltir. Katılım bankaları topladıkları fonları çalışma ilkeleri gereği diğer bankalar gibi sabit getirili varlıklarda değerlendiremezler. Dolayısıyla topladıkları fonları katılım esasına göre ekonomiye tekrar aktarmak durumundadırlar. Geleneksel mevduat bankaları da reel ekonomiyi desteklemekle beraber, bu onlar için katılım bankalarında olduğu gibi bir zorunluluk değil, ihtiyaridir. Oysa katılım bankaları doğrudan nakit kredi vermemekte, gelir sağlayıp kâr elde edebilmek için faizsiz topladığı fonları üretime ve ticarete sokmak zorundadırlar" (Uslu, 2005:127).

2.5.5. Belirsizliğin Yasak Olması

Mübadelenin reel değerleri ile yapılması İslam'a uyumluluk sağlar. İslam'a göre faizsiz bankacılıkla ilgili alıcıların ve satıcıların zarara uğrayacağı, teslim edilmeyen ve mevcut olmayan miktarı ve özellikleri fiyatı belli olmamış malların satışı gibi belli belirsiz işlemlerin yapılması yasaklanmıştır. Bu nedenle ticari ilişkide bir tarafın haksız kazanç elde etmesi ve aldanma ihtimali olduğunu söyleyebiliriz (Tunç, 2010:124).

2.5.6. Spekülatif Davranışların Yasak Olması

Genel olarak bir mal, döviz veya menkul değer gelecekteki piyasa fiyatları konusunda tahminlerde bulunmak ve bu tahminler doğrultusunda, tüm piyasa risklerini yüklenerek söz konusu ekonomik varlığı almak veya satmak anlamına gelen spekülasyon faizsiz bankacılıkta yasak edilmiştir. Her türlü bankacılık işlemi belirsizliğe ve spekülasyona kapalı, reel sektörle birebir ilişkili olmalıdır. Bir işlemde sözleşmenin spekülatif unsurlar taşınması halinde sözleşme geçersiz kabul edilmiştir. Ayrıca ekonomide spekülatif davranışların toplumsal değere bir katkısı bulunmamaktadır" (Tunç, 2010:124).

2.5.7. Bazı Faaliyet Alanlarının Yasak Olması

Katılım bankaları, genel ahlaka aykırı, topluma zarar verici faaliyette bulunan şirketlerle iş yapmaları, bu şirketlerin faaliyetlerini fonlamaları mümkün değildir. Alkol, domuz ürünleri, pornografi gibi İslam'a aykırı ve alım satımına izin verilmeyen malların üretimi, ticareti ve finansmanı yasaktır. Yeni bir faaliyetin gerçekleştirilmesi veya bankacılık ürününün devreye sokulmasının birincil koşulu, söz konusu faaliyetin İslami ilkelere aykırı olmamasıdır (Tunç, 2010:125).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKALARININ İŞLEYİŞİ

3.1. KATILIM BANKALARININ FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ

3.1.1. Cari Hesaplar

Gerçek ve tüzel kişilerin alabildiği istenildiği zaman Türk lirası ya da döviz olarak geri çekilebilen fonlara cari hesaplar denilmektedir. Cari hesapta bulunan fonların işletilmesiyle gerçekleşen kar ve zararı faizsiz bankacılıkta bu bankalar kendi hesaplarına intikal ettirirler. Bu hesaplar için kabul edilebilecek fonlardaki azami miktarı Merkez Bankası belirler. Faizsiz banka sermayesi, cari hesap mudileri, ihtiyat ve aktifleri üzerinde imtiyazlı alacaklı durumundadırlar (Bayındır, 2005:52).

Cari hesaplardaki fonların %10'u kasada ya da diğer bankalarda nakit olacak şekilde bulundurulması gerekirken, diğer%10'luk bir dilim de Merkez Bankası'nın belirleyeceği menkul kıymetlere yatırılması gerekmektedir. Bu oranlardaki değişiklikler Merkez Bankası tarafından gerçekleştirilebilir. Fonlardaki geriye kalan bölümün %50'lik kısmı 1 yıllık uzun vadeli, diğer %50'lik bölümü de en fazla 12 ay kadar vadeli ticari işlemlerin finansmanında kullanılmaktadır (Akın, 1986:280). "Cari hesap sahipleri bu yolla yatırımı tercih etmekle paralarını kaybolma ve çalınma gibi risklerden arındırmasını sağlayabilirken diğer bir yandan hesabın bulunduğu bankanın sağlayabileceği havale, çek, senet gibi ticari işlemlerden ve hizmetlerden faydalanabilmektedir. Bunun dışında cari hesap kullanan müşteriler işlem yaptığı Banka aracılığıyla ticari ilişkiler kurabileceği kişiler hakkında bilgi sahibi olma avantajlarını da elde etmiş olurlar" (Bayındır, 2005:53).

3.1.2. Yatırım Hesaplar

Mevduat bankalarda bulunan vadeli mevduatların karşılığında yatırım hesapları denk gelmektedir. Fon sahibi müşteriler yatırım hesaplarına yatırım amacıyla Fon yatırırken bunun sonucunda kar beklemektedirler. Burada yatırım hesabı sahipleri bu hesapları sayesinde faiz değil yatırımdan kar payı almış olmaktadır (Özgür, 2007:16). Yatırım hesabının diğer adı "Mudaraba" hesabıdır. Mudaraba hesapla ilgili üç üye arasında ikili bir ilişki söz konusudur. Hesap sahibiyle Banka ve bankayla iş adamı arasında gerçekleşen ilişkinin ilk ayağını düzenleyen Fon

hesabı yatırım hesabıdır. Bu ilişkinin ikinci bölümünde (bankayla iş adamı ilişkisi), farklı bir cari hesap takip edilir ve aynı zamanda bu iş adamının mudarabayla ilgili bütün Mali işlemlerinin bu cari hesaba kaydedilmesi gerekmektedir". Yeni açılan her yatırım hesabıyla birlikte, bankanın da sermayesini katmasıyla müşterek hesapta birleşmekte ve bunun sonucunda cari olan Fon hesabı ortaya çıkmaktadır. Böylece bulunduğu süre zarfında herhangi bir ortaklık durumu bulunmayan küçük hesaplar da değerlendirilmektedirler. Sonuç olarak Banka bünyesinde açtığı her hesabı global olarak ayrı ayrı olmayacak şekilde bu fonlar içerisinde bir havuzda toplar ve çeşitli yatırımlara tahsis etmektedir. Böylece yatırım hesabına Fon yatıran hesap sahipleri, ilgili bankanın yapacağı yatırımlarda bir taraf olarak bulunmaktadır (Rabbul'mal). Ek olarak da her hesabın mülkiyeti, o hesabın sahibi adına mahfuzdur. Hesap sahiplerinin izni ile banka bunları kullanma hakkını almıştır (Akın, 1986:282). Hesap şu şekilde işlemektedir; ilk olarak hesap sahibiyle banka arasında mudaraba mukavelesi yapılır. Mukavelede bu hesabın tabi olacağı şartlar ile K/Z'a katılma oranı belirtilmelidir. Genel olarak 3 ay, 6 ay, 1 yıl ya da daha uzunca süre için hesap açılır. Hesabın sahibinin kar kazanabilmesi için parasını belli bir zaman bitimine kadar ilgili hesapta tutması zorunludur. Buna rağmen hesabın sahibi, vekili sıfatıyla bankaya, iş adamıyla yapacağı ikinci kademe uzlaşının (mutlak mudaraba) şartlarının tespiti için tam yetki vermektedir (Ausaf, 1995:143).

3.1.3. Tasarruf (Katılım) Hesaplar

Tasarruf hesapları, yatırım mevduatı hesabıyla tasarruf mevduatı hesaplarıdır. Yüksek ihtimalle klasik bankalardaki aynı isimle bulunan mevduat ile karışmaması için işleyişi ayrı olacak bu hesapların her ikisine birden katılma hesapları ismi verilmiştir (Akın, 1986:280). Hesabın sahibine öncesinde belirlenmiş herhangi bir getiri ödenemez ve anaparanın aynı şekilde geri ödenmesi için garanti verilemez (Uçar, 1993:68).

Tasarruf (katılım) hesaplarının öncelikli özellikleri aşağıdaki gibidir;

- Faizsiz Bankalar hesabın sahibine Kar/Zarar durumuna göre birim hesap değerine karşılık gelen miktarı öder,
- Hesabın vadesi 90, 180, 360 veya daha fazla olmak üzere 4 gruba ayrılır,

her bir grup muhasebeleştirilir. Grubun vadeleri Merkez Bankası tarafınca değiştirilebilir,

- Faizsiz Bankalardan alacaklı olan şahısların, bu hesaplarında biriken fonlar üzerinde herhangi bir talep hakları yoktur,

- Hesap işletilmesi sonucu doğan masraflar bankaya aittir,

- Faizsiz Bankaların bu hesapların işletilmesinden doğan Kar/Zarar payı en fazla %20 oranında olabilmektedir, bu marjdaki değişiklik yetkisi yine Merkez Bankası'na aittir,

- İlgili hesaplardaki fonlar, birim hesap değeri üzerinden muhasebeleştirilir, kurum hesaplarında gösterilemez,

- İlgili hesaplarda biriken fonlar, öncelerinde tasarruf mevduatı sigorta fonuna devredilemez iken artık TMSF'ye devredilebilmektedir (Akın, 1986:289).

3.2. Katılım Bankaları Fon Kullandırma Yöntemleri

3.2.1. Mudaraba

Kar/Zarar ortaklığı manasına gelen mudaraba banka, projenin bütün masraflarını karşılayarak, yatırımı destekler. Proje sahibinin ise, emekle ustalığını ortaya koyması yeterli olmaktadır. Kar veya zarar değerlendirmesi sadece ilgili yatırım için değerlendirilecektir. Mudaraba, en çok ticari aktiviteler için uygundur.

Mudarabanın tarafları kara ortaktır. Mudaraba ortaklığında girişimcinin görevi yalnızca zaman ve emek harcamaktır. Yatırım sonucunda olası maddi zararlar banka tarafından karşılanır. Girişimcinin kötü yönetimi veya ihmalinin tespit edilmesi durumunda zarardan sorumlu tutulabilmektedir. Bu tip bir sözleşmeye kısıtlı mudaraba adı verilir. Bu sözleşme tipi genellikle kısa vadeli yatırım ve ticari projelerde kullanılmaktadır (Erdoğan, 2011, s.48).

Mudaraba ortaklığının sermaye sahipleri sermayedarlardır. Ortaklık sonucunda meydana gelebilecek zararın tamamı sermayedarlar tarafından üstlenilir. Mudaraba sisteminde kar 9 önceden belirlenmiş olmalıdır. Kar payı yatırımcılar arasında yapılan anlaşmaya göre değişiklik gösterebilir. Mudaraba ortaklığında bir zararın meydana gelmesi durumunda sermayedarların kaybı anapara ile sınırlı kalacaktır. İşletmecinin zararı ise harcadığı zaman ve emekle sınırlıdır (Erdoğan, 2011, s.48).

3.2.2. Müşaraka

Bir işletmede sermayeye katkıda bulunmak o işletmeye ortak olmak anlamına gelir. Böyle faaliyet esasen hem sermaye hem de ortaklığı öngörmektedir. Dar olan bir işletmeye sermaye eklemekte, ortak olmakta, kar ve zararı paylaşmaktadır (Takan, 2001:143).

"Mudaraba akdinde, bir taraftan sermaye diğer taraftan emek eklenirken, müşarekede ise taraflar işe hem emek hem de sermayeleri ile birlikte koymaktadırlar. İslam Hukuku'nda İnan Şirketi (Şirketül-İnan) olarak geçen kabul görmüş müşaraka, hem sermaye hem de emeğin aktif bir şekilde ortaya konulduğu tam ortaklıktır". Bu neden ile mudarabadan farkı, "zarar mevzu konusu olduğu durumda her iki taraf da sermayeleri ölçüsünde zarar üzerinden payı almaktadırlar. Eğer her iki taraftan biri yönetime katılmak istemez ise, yönetimi üzerine alan taraf için kar payının belirli bir miktarı yöneticinin ücreti şeklinde ayrılmaktadır". Kar üzerinden ilgili ücret düşürüldükten sonra geriye kalan miktar, taraflar arasında sözleşmeyle belirtilmiş oranlar kapsamında paylaşılmaktadırlar (Özgür, 2007:143).

Zararın paylaşım esnasında ise taraflara serbesti tanınmamıştır, zarar paylaşım oranı belirlidir ve ilgili oran taraflar tarafından ortaklığa eklenen sermayenin ortaklığın toplam sermayesine bölünmesi ile bulunmaktadır (Akgüç, 2003:170).

3.2.3. Selem Yöntemi

Kısaca "müecceli muaccele satmak" diye belirtilen selem-akdi bir İslam hukuku kuruluşudur. Hukuki mahiyeti yönünden bir satış sözleşmesi olsa da bazı özellikleri ile genel manadaki satış akdinden farklıdır. Önemli özelliği ise konusu var olmayan bir akit yapılamayacağı konusundaki İslam Hukuku kuralları karşısında bir istisnai teşkil etmesidir. Çünkü selem-akdi gerçekleştirilirken, satılan şey henüz ortada bulunmamaktadır

Selem-akdi İslam toplumlarında uzunca zamandır kullanılmış araçtır. Selemle ilgili olacaktaki Hz. Muhammed (sav) bir hadisinde: "Sizden selem satışı (selem akdi) yapan kimse, belirli bir vadeye kadar, ölçüğü ve tartısı bilinen bir mal ile selem (akdi) yapsın" buyurmuşlardır. Bu hadis referans alınarak selem akdinin Asrı

Saadetle yapılmaya başlanıldığı ve günümüze dek yapıla geldiği anlaşılmaktadır. Selem ile ilgili tanımlamalara bakıldığı zaman genelde, belirlenmiş bir mal bedelinin öncesinde ödenip ileriki bir tarihte teslimini içeren bir sözleşme türü selem satışı olarak çağırıldığı görülmekte. Selem satışı alıcının bir mal üzerinde anlaşılan bedeli öncesinden ödemesini ve malın belirlenmiş bir zaman içerisinde teslim edileceği bir sözleşme türüdür (ATIA, 1995:27).

Selem, İslami bankacılık alanında finans sağlama gereksinimini karşılayan bir enstrüman olarak da sistemdeki yerini almıştır. Selem, günümüz bankacılığı alanında içerisinde bulunduğu dönemin şartları kapsamında müşterinin ihtiyacına dönük kullanılmaktadır. Açıklamak gerekirse; banka, satıcıyla yaptığı anlaşmada belirtilen ilerideki bir zamanda kendisine teslim edilecek malı, bedelini peşin ödeyerek satın alınabilecektir. Bankanın güvenini kazanmış ihtiyaç sahibi olan çiftçiye kendi sermayesinden vadesiz kaynak sağlanması ile, vadesi üzerinde devir almakla ondan mahsul satın alması ve bunu piyasa üzerinde satışa sunması selem yöntemine örnek gösterilebilir. Selem yönteminde bankayla satıcı arası yapılan sözleşme anında mal nevinin, özelliklerinin, miktarının, fiyatının, teslim yerinin ve teslim tarihinin belirlenmesi zorunlu olmaktadır. Yapılan anlaşma gereği belirtilen şartlara uygunca oluşturulmuş selem ile gelecek bir tarihte üretilecek mallar satılmış ve gereksinim duyulan miktar böylece elde edilmiş olur. Banka müşterisi de böylece gelecek tarihteki ihtiyaç duyacağı malı şimdiden almış ve taraflar faize bulaşmadan ihtiyaçlarını karşılamış olmaktadır (Özsoy, 2012:185).

3.2.4. Murabaha

Kavramsal olarak murabaha, "artma, çoğalma" manasına gelen "r-b-h" kökünden türetilen 'kârlı satış' anlamına gelmektedir. Murabaha fıkıh üzerinde meşru olan satış usullerindedir. Murabaha, bir malın kendisine mal oluş ücretini alıcıya söylemek koşuluyla muayyen bir kâr karşılığı malı satmaktır. (Akın, 1986:159) Mesela; malı 100 TL'ye aldık ve 110 TL'ye satarız şeklindeki 10 TL'lik kârlı satış teklifinde olumlu cevap veren alıcıyla satıcı arasında yapılmış akit işlemi murabaha şeklinde gerçekleşmiştir.

"Katılım bankalarında yapılan murabaha işlemi esasen fona ihtiyacı olacak olan kredi müşterisinin ihtiyaç duyduğu her nevi emtia, gayrimenkul ya da hizmet bedellerinin katılım bankası tarafından işletme ismine satıcıya ödenmesi ve bunun karşılığında işletmenin borçlandırılması işlemidir. Bir nevi işletme sermayesi ihtiyacının karşılanmasıdır".

Müşteri satın aldığı malın fiyatını ve satıcıya parayı ödeyen katılım bankasına ne kadar kâr payı ödeyeceğini bilmektedir. Katılım bankasının yaygın olarak para kazanma yöntemi murabaha yöntemidir. En çok peşin alınan malın vâdeli kârlı satış işlemi şeklindedir. Türkiye'deki uygulanan murabaha yönteminin klasik fıkhîta vâdeli satıma karşılık geldiği de bazı İslâm hukukçularınca söylenmiştir. Vadeli satış işlemlerince müşteriye malın maliyetinin tam olarak açıklanma zorunluluğu bulunmamaktadır. Malın satıcı üzerinden banka ismine alınması esnasında, müşteri bankayı vekâlet olarak temsil etmektedir. Fakat malla ilgili evrakın müşteri ismine tanzim edilmesi İslâm hukuku açısından önemi yoktur. Zira İslâm hukuku çerçevesinde evrakın müşteri ismine düzenlenmesi şart da koşulmamaktadır.

İslâm hukuku çerçevesinde temel olarak murabaha akdi güven ilişkisine dayalı olarak yapılabilmektedir. Bu şekilde akitlerde alıcı taraf, satıcının beyan ettiğine itimat etmekte ve akdi buna göre inşa etmektedir. Bundan dolayı müşterilerinin razısına engel olacak en ufak yanlış beyan ya da açıklama gereken bir mevzunun açıklanmaması, akdin gerçekleşmesine engeldir. Murabahayla faizli kredi arasında İslami kurallara göre kesince ayırım yapılması gerekmektedir. Murabaha fonksiyonca klasik bankalardaki kredinin yerini almakta ise de aralarında oldukça farklılıklar vardır. Bu farklar aşağıdaki maddeler halinde sıralanabilmektedir (Yılmaz, 2000:12):

3.2.5. Murabaha ile Faizsiz Kredi Arasındaki Farklar

Kredilerde iki taraf, murabahada ise üç taraf bulunmaktadır. Kredilerde bankayla müşteri buluşmakta ve arada ayrı bir taraf bulunmamaktadır. Aslında murabahada satıcı, banka ve alıcı üçlüsü devreye girmektedir. İşlem şöyle cereyan etmektedir. Banka müşterisinin işletmesi için ihtiyacı 100 parça halıyı 100.000 TL'ye

almış ve kendi müşterisine 6 aylık süreliğine 110.000 TL'ye satma ve satış bedelini 4 taksit ile tahsil etme konusunda anlaşmış olsunlar. İşlem yine yukarıda belirtildiği şekilde meydana gelecek, aracının yerine bu sefer banka devreye girmiş olacaktır.

Kredi ödünç nakit verme/ ikrazat işlemi, murabaraysa gerçek bir finansman işlemi olmaktadır. Kredi belirlenmiş bir nakitin faiz karşılığı olarak belirlenmiş bir zamanda kullanılması şeklindedir. Karşılığı olarak faiz alınır ya da ödenir. Murabahaysa bir ticaret şeklidir ve mutlaka bir alışveriş sonucunda gerçekleşir. Bir mal alım-satımı olmadan murabaha ya da finansman işlemi gerçekleşmiş olamaz. Murabaha yönteminde bankanın alış bedeline ek olarak aldığı miktara vade farkı veya kâr ismi verilir. İki finansman, alım-satım işlemi tamamlandığında gerçekleştirilmiş ve sonuçlandırılmış olacaktır. Bu işlemden sonrakisi mal bedelinin mutabık kalınan vadeler ile tahsilinden oluşmaktadır. Krediyse borç para verme-ikrazat işlemidir. Borç nakit vermek ile finansman sağlanmış olunamaz. Yalnızca finansmanda ilk adım atılır. Finansmanın gerçekleşebilmesi için borç parayı alan müşterinin aldığı borç miktarıyla işletmenin ihtiyacı olan bir mal ya da hizmeti satın alması gerekmektedir.

Kredinin getirisi faiz, finansal murabahanın getirmiş olduğu ise kârdır. Faiz belirli bir nakitin belirli bir zaman kullanılması karşılığında nakitin sahibine verilen bir bedeldir. Kâr ise alışveriş neticesinde elde edilmiş bir gelir ya da vade farkı olmaktadır. Alıcı taraf, ihtiyaç duyduğu bir mala belirlenmiş bir vadeden öncesinde sahip olarak maldan nakit kazanma imkânı elde edebildiği nedeniyle vade farkı ödemeye rızası olmakta, satıcıysa bugün sahip olduğu mal bedelini belirtilen bir zaman sonra elde etmeye rızası olduğu için vade farkı alma konusunda hak kazanmış olmaktadır.

Kredi yöntemi, finansal murabaha yönteminden oldukça risklidir. Murabaha yönteminde müşterinin yapılmış finansmanı farklı amaçlar doğrultusunda kullanma imkânı yoktur. Yani banka alımı yapar, satar ve işi biter. Para satıcı tarafa ödenmiş olur, bu sebeple müşteri eline para geçmemiş olur. Müşteri finansman neticesinde para değil, mal almış olmaktadır. Bu yöntemin böyle meydana gelip gelmediği satıcıdan alınan fatura ile kanıtlanabilmektedir. Buna karşın kredide para direk olarak

müşteriye teslim edilir (konut ve taşıt kredileri hariç, fakat bunun dahi istisnai olduğu, yani müşteriye dönem dönem nakit ödendiği bilinmekte). Banka krediyi, işletmenin ihtiyacını karşılama amacıyla kullanır. Hâlbuki para doğrudan müşteriye verdiği nedeniyle uygulama her zaman bu şekilde olmamaktadır. Neticede müşteri her zaman aldığı krediyi verilmiş sebebine uygunca kullanmayabilir. Böyle yapmak (yani teslim alınan nakiti doğru yerde kullanma) yerine müşterinin dürüstlük ve basiretine kalmış olmaktadır.

Müşteri devir aldığı nakiti kötü amaçlarla örneğin kumarda ve lüks tüketimce de kullanabilme ihtimali vardır. Kumar üzerinde kullanırsa bile riskli, spekülasyon ve paranın verilmiş amacının dışındaki yerlerde kullanabilme olasılığı bulunmaktadır. Misal fabrikasına hammadde almak amacıyla kredi talep eden bir müşteri parayı aldıktan sonra bu para ile yurt içinden ya da yurt dışından lüks villa satın alabilir. Yahut ihracat yapma amacıyla aldığı parayı konut ve işyeri inşaatı amacıyla kullanabilir. Bu banka için ciddi bir risk oluşturur. Mevduat bankalarının kullandırılan kredilerin tahmini %15-%20'si bu şekilde yani verilme amacı dışında kullanılmakta, bu da ülke kaynaklarının israf edilmesi ve bankaların zarar etmesine yol açar. Çünkü verilme amacı dışında kullanılan paranın geri dönmeme riski bulunmaktadır.

Murabaha daha rasyonel olmaktadır. Sebebi yapılan finansman firmanın ihtiyacı ile birbiriyle örtüşür. Sonuçta firmanın ne kadar ihtiyacı olursa okadar finansmanı sağlanır. Hâlbuki kredi olayında alınan miktarın firma ihtiyacını tam karşılaması zor bir durumdur. Yani firma, krediyi yahut ihtiyacı üzerinde ya da eksik alabilir. Fazlaca aldığı süreler gereğinden çokça faiz ödemiş olur. Ek olarak krediyi gereksiz yerlerde kullanabilir.

Murabaha yönteminde müşterinin ve kredinin takibi diğerine göre kolaydır. Çünkü murabaha yönteminde verilen nakitin nereye gittiği belirlidir. Ayrıca alacağın taksitlerle tahsil edilmesi müşterinin finansal durumunun yakından takibini kolaylaştırır. Müşteri de taksitleri nakit akımına göre ayarlamak ve ödemek zorunda kalır ve bu da kredinin emniyetini, yani geri ödeme kabiliyetini artırır. Fıkıh kitaplarıncı murabaha yöntemi, satıcı ve alıcı arasında gerçekleşen ikili akit şeklinde ele alınır. Faizsiz bankacılıktaysa, siparişi veren müşteriyle, banka ve satıcı arasında

gerçekleşen üçlü akitten ibaret olmuş olur. Bu özellikten dolayı fıkıh kitaplarında işlenen murabaha yöntemi klasik-birinci tip murabaha, faizsiz bankacılıkta bulunan murabahaya ise çağdaş-ikinci tip murabaha denilmektedir (Bayındır, 2005:77).

3.3.Türkiye’de Fon Toplama Yöntemleri

Fonun toplanması yöntemleri “özel cari hesaplar” ve “katılım hesaplar” olmak üzere iki şekilde incelenebilir.

3.3.1. Özel Cari Hesaplar

Arzu edildiği zamanda kısmen ya da tamamen çekilebilen ve karşılığında hesabın sahibine herhangi bir getiri ödenilmeyen, anaparanın ödenmesi taahhüt edilen hesaplardır. Özel olan cari hesaplar, ticari bankalarda vadesiz mevduat hesabına karşılık gelmektedir. Fakat Katılım Bankaları’nda bu tür hesaplara hiçbir şekilde bedel ödenemez. Ticari bankalardaysa vadesiz mevduata çok az da olsa bir miktar faiz ödemesi yapılmaktadır.

Cari hesaplar, istenildiği anda çekilebilen ve neticesinde kar payı ödenilmeyen ve hatta sunulan hizmet sonunda servis ücreti alınan hesaplardır. Ama çoğunluk ile herhangi bir hizmet ücreti tahsil edilememektedir. Bu tür mevduatlarda maksat, paranın güvenliğidir". "Faizsiz bankacılıkta bu tip mevduatı, benzerlerinin kendisine verdikleri bir borç şeklinde kabul etmekte, bunun dışında mudilere bunlar neticesinde herhangi bir fayda sağlamamaktadır. Ancak kendi müşterisi için cari bir hesap açma ihtimali de mümkün olmaktadır. Bu tür hesap bir yönden müşterinin yatırdığı mevduatı, diğer yönden da çektiği parayı kapsamaktadır. Cari hesaplar hakkında 2 temel görüş bulunmaktadır; emanet ile karz-ı hasen. Cari hesapları bir çeşit emanet şeklinde ele alan düşünceye göre banka, kendi müşterinin izni olmaksızın bu mevduatları kullanmasına izin yoktur. Bu tarz hesapların bankanın bunun dışında faaliyetlerinde kullanılması talep edildiğinde hesabın sahibinden yetki alması gerekmektedir. "Karz-ı hasen düşüncesini savunlarsa; cari hesapları, mudilerin bankaya verdiği bir çeşit faizsiz borç şeklinde görmektedirler."Bu yöntemle banka, mudilerden izin olmaksızın bu tür hesap bakiyelerini istenildiği şekilde kullanmaktadırlar. Fakat banka mudilere anaparayı ödemek ile yükümlü yerlerdir. Paranın kullanılması durumunda zarar ile karşılaşılır ise, hesabın sahipleri bu

zarardan etkilenmemiş olmaktadır. Cari hesabın sahiplerine çek karnesi verilebildiği gibi, hesabın şekline göre gerektiğinde ücret alınmadan farklı hizmetler de sunulabilmektedir (Ausaf, 1995:104).

3.3.2. Katılım Hesaplar

Faizsiz bankalar üzerinde K/Z'a katılma hesabı akdi kapsamında açılan hesaplara katılma hesabı denilmektedir. Birikimi faizsiz bir bankaya yatırma şekliyle katılım hesabı açtıran şahıs vade neticesinde ne miktarda kar payı alabileceğini bilemez. Hesap açtırıldığı zaman katılım bankasının öncesinde hesabın sahiplerine ödediği kar payı miktarına bakması neticesinde tahmin yürütebilmektedir. Banka, topladığı parayı vadelere göre, 1, 3, 6 ay, 1 yıl yahut daha uzun zamanlı olması şeklinde gruplara ayırır ve muadil hesaplar üzerinden gelen paraların oluşturduğu havuza aktarır. Hesabın sahibini yatırdığı nakitin miktar ve süresince ilgili havuzun neticesinde ortak etmiş olur. Kurum havuzdaki nakitin hepsini kabul edip uygun bir şekilde parçalara bölerek farklı farklı muhasebeleştirilmiş olur ve işletmiş olur". Bankaların böyle hesapların işletilmesinden oluşan K/Z'dan elde edeceği pay, bulunulan ülkenin yönetmelikleri kapsamında belirlenmiş olur. Türkiye'de faizsiz bankacılık yapacak üzere kurulan katılım bankalarının kar üzerinden alabileceği oran en yüksek %20 şeklindedir. Netice itibariyle banka işlettiği parayla kar etmiş ise ana paranın tamamını ve elde edilen karın minimum %80'ini havuza geri iade eder. %20'lik kısmını ise kar şeklinde kendisi alır. Vade sonu geldiği zaman hesabın sahibi başta ortak olduğu oranda havuzda bulunan paraya ortak olur. Kar etmiş ise bu oran miktarınca kar payını almış olur.

Türk Katılım hesapları Türk Lirası, Euro ve Amerikan Doları cinsinden açılabilir. Hesap açıldığı anda hesabın sahibine nam-a yazılı K/Z'a katılma hesabı cüzdanı verilmektedir.

3.3.3. Fon Kullandırma Yöntemleri

3.3.3.1. Kurumsal Finansman Desteği

Katılım Bankası'yla fon kullanıcısının aralarında akdedilecek sözleşme kapsamında, ihtiyaç duyulan her tip emtia, gayrimenkul ve hizmet bedellerinin fonun kullanıcısı ismine satıcıya ödenmesi aynı zamanda bunun neticesi olarak fonu

kullanan gerçek yahut tüzel kişinin borçlandırılması işlemidir. Bu yöntem ile kullandırılacak fonlar karşılığında teminat alınması ve alım/satım ilişkili belgelerin bir kopyasının bankada muhafaza edilmesi zorunlu tutulmuştur. Yani işletme sermayesi ihtiyacının karşılanması da denilebilir.

Bu fonlama tekniğiyle müşteriler, girdi maliyetleri kontrol edilebilir aynı zamanda daha kolay hesaplayabilirler. İhracat ve döviz taahhüdü olmaksızın dövizde endekslenmiş şekilde borçlanılabilir ve kaynağın maliyeti azaltılabilir. Kurumsal Finansman Desteği kredisini müşteri kendisine en makul para cinsinden (Türk Lirası, yabancı para yahut dövizde endeksli) esnek şekilde geri ödeme planlarıyla yararlanabilmektedir. İslami finans piyasasında bilhassa Türkiye’de kullanılan finans tekniklerinin birçoğu murabaha esasına dayandırılmaktadır.

3.3.3.2. Bireysel Finansman Desteği

Ev, araba, mobilya, eğitim vb. ihtiyaçlar için finansman desteği almak isteyen bordrolu çalışan kişilerin veya deftere tabi küçük esnafların kullanabileceği bir finansman türüdür. Nakdi finansman sağlanmamaktadır.

3.3.3.3. Finansal Kiralama

Amortisman miktarına tabi değişmeyen kıymetlerin Finansal Kiralama kanununa uygun şekilde mülkiyetinin bankada kalması şartıyla yatırımcılara kiralanması şeklindedir. Minimum kiralama zamanı 48 ay olup (bilgisayar, özel amaçlı makineler hariç) bu zaman dilimi neticesinde kiralama mevzusu takım taraflarınca mutabık kalınan bir bedelle müşteri firmaya devredilmektedir. Finansal kiralama olayının müşterilere sağladığı faydalar şu şekilde sıralanabilir; Varolan piyasa alternatiflerine göre daha uzunca vadeli bir finansman imkanı olması, diğer finansman alternatiflerine kıyasla daha az maliyetli olması, özvarlıkları ve borçlanma imkanı sınırlı şirketlere büyüme imkanı sağlaması, kira ödeme planı ve kira miktarları, kiralayan ve kiracının birbirine karşı mutabakatıyla kiracının ödeme gücü ile nakit akışı göz önüne alınması tespit edilmiş olur". Kira ödemelerinin tamamı K/Z hesaplarında kiralama gideri şeklinde gösterilebilmektedir. Mal alırken ve kira ödemelerinde daha düşük KDV ödenilir. Kiralama dönemi neticesinde kiralanmış mal öncesinden belirlenen bir bedel ile kiracı firmaya satılabilmektedir.

3.3.3.4. Kar-Zarar Yatırım Ortaklığı

Krediyi kullanacak gerçek ve tüzel kişinin tüm faaliyetlerinden ya da belirlenmiş bir faaliyetinden yahut belirlenmiş bir parti malın alımı/satımından doğabilecek K/Z'a katılması üzere bu kişilere kredi kullandırılma işlemi şeklindedir. Müşteriyle Katılım Bankası aralarında K/Z ortaklığı yatırım sözleşmesi yapılır. Sözleşme üzerinde tarafların K/Z'a katılım paylarıyla Katılım Bankası'nın alacağı teminatlar açık bir şekilde gösterilmiş olur. Kâr ve zarara katılma akdi faizsiz bankacılık literatüründeki mudaraba sistemi ile aynıdır. Bu çeşit fon kullandırma yönteminde emek ile sermaye bir işe ortak olarak girer ve kâr aralarında anlaşlıkları oranda bölüşülür. Böylece teşebbüsün riski, kurum ile müteşebbis arasında paylaşılmış olur (Zaim, 1992:83).

3.4. Türkiye'de Katılım Bankacılığının İşleyişi

3.4.1. Katılım Bankacılığının Türkiye'deki geleceği hakkında;

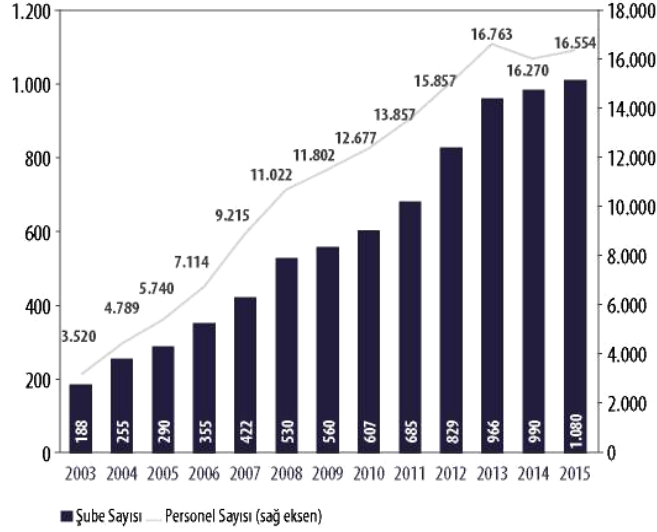
Özel Finans kurumlarının faaliyete başladığı 80'li yıllardan 2000'li yıllara kadar,yasal zemindeki boşluklar,ülkenin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik konjonktür ve diğer benzer koşullar sistemin tanınmasını, benimsenmesini ve çok daha önemlisi finans sistemi içerisinde önemli bir alternatif olarak kendini ispatlamasını neredeyse imkansız kılmıştır.

Faizsiz bankacılığın asıl ivme kazandığı dönem, ülkenin önce siyasi istikrara sonrasında da ekonomik istikrara kavuştuğu 2001 krizi sonrasıdır. Bu dönemde sisteme gerekli destek verilmiş, ihtiyacı olan yasal altyapı önemli ölçüde kurulmuştur. Geline nokta baktığımızda sisteme verilen desteğin boşa çıkmadığını görmekteyiz Nitekim 2002 yılında 148 şube ve 471 personel ile faaliyet gösteren katılım bankaları, 2015 yıl sonu itibariyle Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının 1.080 şubesi ve 16 bin 554 personel istihdam edilmekte olup, bu sayı toplam sektör istihdamının %7,6'sını oluşturmaktadır. (Bknz tablo 3.1 ve Tablo 3.2) .

2015 yılında toplam 90 yeni şube açılmıştır. Katılım bankalarının aktif büyüklüğü yaklaşık 120 milyar TL'ye ulaştı, sektörün 2002 yılısonundaki yüzde 2'lik sektör payı yüzde 5,2'ye yükseldi. Geride kalan 13 yıllık dönemde Türk bankacılık sektörünün toplam aktifleri 10 katına çıkarken, katılım bankaları yaklaşık 28 kat

büyüdü. Bu rakamlar gelecek dönem için bizleri de umutlandırmaktadır.

Tablo 3.1. Katılım Bankalarının Şube ve Personel Gelişimi

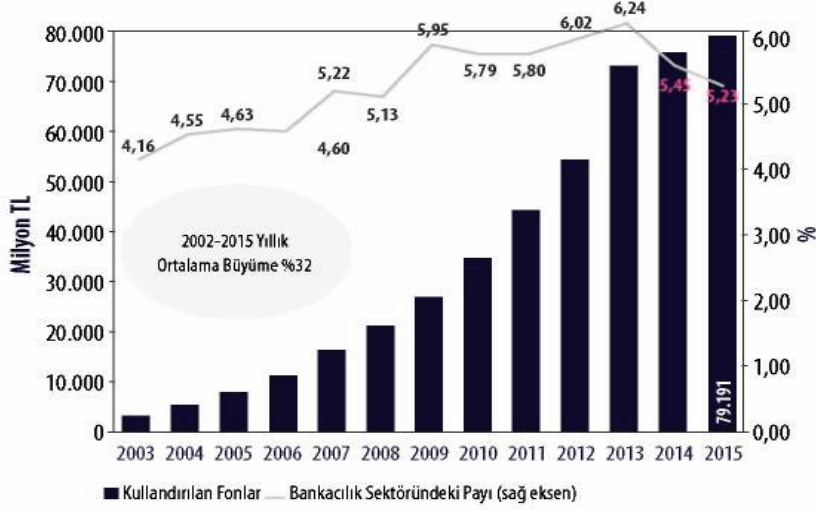

Tablo 3.2. Türkiye'de katılım bankacılığı başlıca göstergeleri (2015 yılı sonu)

	2002	2015
Toplanan Fonlar	3.206,000 TL	74.4 Milyar TL
Kullandırılan Fonlar	2.101,000 TL	79.2 Milyar TL
Toplam Aktifler	3.962,000 TL	120.3 Milyar TL
Sektör Payı (%)	2	5.2
Personel Sayısı	471	16.554
Şube Sayısı	148	1080

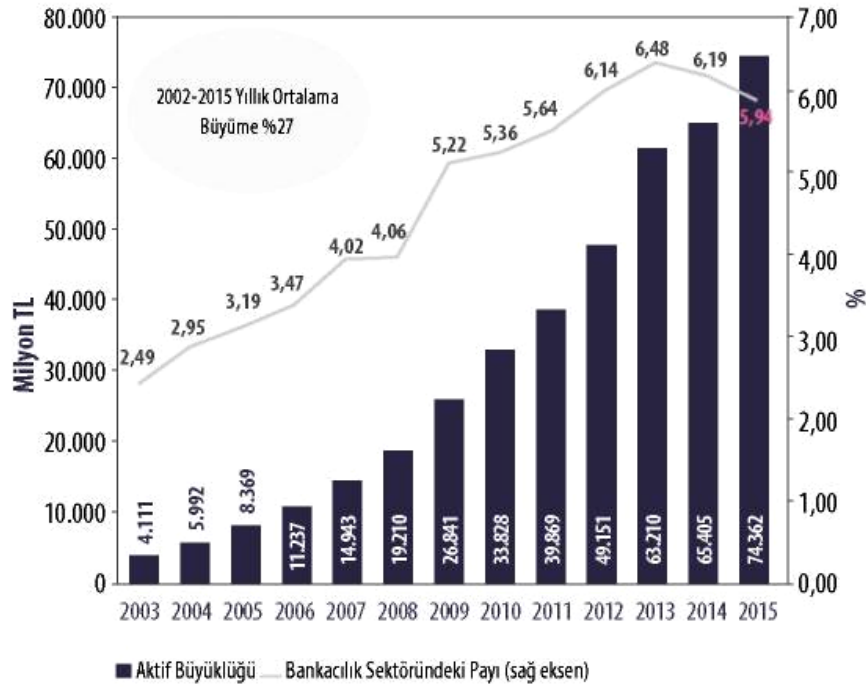
Kaynak : TKBB, BDDK

Grafik 3.3. Türkiye’de Katılım Bankalarının Kullandırılan Fon Gelişimi

Kaynak : TKBB, BDDK

Tablo 3.4. Türkiye’de Katılım Bankalarının Toplanan Fon Gelişimi

Kaynak : TKBB, BDDK

2015 yılında, sektör üyeleri toplanan fonlarda başarılı bir performans sergilemişlerdir. Toplanan fonların artış hızı %13,7 olurken, fon toplamı 74,4 milyar TL'ye ulaşmıştır. Katılım bankalarının reel sektöre kullandırdıkları fonlardaki artış da gelişimini sürdürmüştür; kullandırılan fon toplamı %14,1 artış kaydederek 79,2 milyar TL'ye ulaşmıştır. Kullandırılan fonlar/toplanan fonlar oranı 2014 yılı seviyesini koruyarak %106 olarak gerçekleşmiştir. Diğer yandan, şube başına düşen toplanan ve kullandırılan fon miktarlarında %10 mertebesinde artış sağlanmıştır.(Bknz. Grafik 3.3 ve 3.4)

Tablo 3.5. Katılım Bankalarının Başlıca Göstergeleri (milyon TL)

	2014	2015	Değişim %
Toplanan Fonlar TL	38.979	40.740	4,52
Toplanan Fonlar YP (Kıymetli Madenler dahil)	26.426	32.622	36,52
Toplam	65.405	74.362	13,70
Kullandırılan Fonlar	69.408	79.191	14,10
Toplam Aktifler	104.073	120.252	15,27
Özkaynaklar	9.265	10.642	10,01
Net Kâr	144	405	181,25

Kaynak: TKBB, BDDK, TCMB

Katılım bankacılığı sektörü, ekonomideki dalgalanmalara ve zorlu makroekonomik ortama rağmen, 2015 yılında da büyüme trendini sürdürmüştür. Türkiye katılım bankacılığı sektörünün toplam aktif büyüklüğü, 2015 yılında %15,3 büyüme kaydederek 120,3 milyar TL'ye ulaşmıştır.(Bknz Tablo 3.5)

Tablo 3.6. Katılım Bankalarının Aktif Gelişimi ve Sektör İçindeki Payı (Milyon TL, 2012 - 2015)

	Toplam Aktifler	Değişim %	Sektörel Pay %
2012	70.245	25,3	5,1
2013	96.022	36,7	5,5
2014	104.073	8	5,2
2015	120.252	15,27	5,1

Kaynak: TKBB, BDDK

2009 yılında, bankacılık sektörü aktiflerine göre %4 olan katılım bankaları pazar payı, 2015 sonunda 1,1 puan artışla %5,1'e yükselmiştir (Bknz. Tablo 3.6).

Tablo 3.7. Türk Bankacılık Sektörünün Büyüklüğü ve Grupların Sektördeki Payları

Banka	Kuruluş Sayısı	Aktife			Mevduatta			Kredilerde		
		2015-Milyon TL	2015-payı (%)	2014-payı (%)	2015-Milyon TL	2015-payı (%)	2014-payı (%)	2015-Milyon TL	2015-payı (%)	2014-payı (%)
Katılım Bankaları	5	120.183	5,1	5,2	74.362	5,9	6,2	79.269	5,2	5,4
Mevduat Bankaları	32	2.130.601	90,4	90,5	1.175.654	94,1	93,8	1.359.969	89,8	90,0
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	106.649	4,5	4,3	-	-	-	74.807	5,0	4,6
Toplam	50	2.357.433	100	100	1.250.016	100	100	1.514.045	100	100

Kaynak: BDDK/Aylık Bülten-erisim Nisan 2016

Kaynak : TKBB, BDDK,

Reel sektöre sağladıkları destek ve ekonomik kalkınmada üstlendikleri rol ile ülkemiz finansal sisteminin vazgeçilmez oyuncularını konumlarını pekiştiren katılım bankaları; bankacılık sektörü toplam toplanan fonlarının %5,9'unu, toplam kullanılan fonlarının ise %5,2'sini temsil etmektedir (Bknz Tablo 3.7).

Türkiye'de katılım bankacılığını büyük ilerleme kaydetmiştir. Türk Bankacılık Sistemi toplam bugün 50 banka, 12 bin 207 şube ve 217 bin 327 personelle faaliyet göstermektedir. Bankacılık sektörü içinde, katılım bankalarının yüzde 5'lik payı bulunmaktadır. Burada katılım Bankalarının potansiyelinin yüksek olduğunu görmekteyiz. Katılım bankalarının 2015 ilk 7 ay sonunda yurt içi şube sayıları toplam 986'dan 1035'e çıkmıştır. Şube sayıları açısından katılım bankalarının sektör payı yüzde 8.5 olmuştur. Bu oranın katılım bankalarının sektördeki aktif payıyla kıyaslandığında (yüzde 5.1) oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Katılım bankalarının yurt içi personel sayısı da yılın ilk 7 ayında 303 artarak 16 bin 510'a yükselmiştir. 2025 yılında Türkiye'de katılım bankacılığının yüzde 15'lere ulaşacağı tahmin edilmektedir. Şimdiden 3 katı bir büyüme hedeflenmektedir..

Bu da Türkiye'yi cazip hale getirmektedir. Kamu bankalarının da sektöre girmesi bunun bir göstergesidir. Katılım Bankacılığı türbülanslı dönemlerde müşterileriyle iyi ilişkiler kurmaktadır. Katılım Bankası kullandığı krediyi vadesinden önce geri çağırılmaz. Müşterisiyle hangi vade temrininde anlaşmışsa o ilişkisini değiştirmeden devam eder. Sözleşme öncesi fiyat da vade sonuna kadar geçerlidir.

SONUÇ

Katılım Bankacılığı ve Türkiye’de katılım bankacılığının işleyişi hakkında oluşturduğumuz bu çalışmada katılım bankacılığının önemi, yatırımcıların neden tercih ettiğini ve tarihi geçmişinin günümüzdeki halini alana kadar geçirmiş olduğu aşamalar, gelişmeler hakkında ve fon kullanımı yöntemleri hakkında detaylı bilgilere yer verilmiştir.

Türkiye piyasasına giriş zamanı ve aşamaları, ekonomiye sağladığı yenilikler ve sıradan bankacılık anlayışı tabularını yıkarak alternatif yatırım yolları açılmasına katkı sağlamıştır. Katılım bankaları Türkiye piyasasına girmesiyle birlikte rekabet ortamı artmış ve kaynakları daha düzenli kullanma yönünden pozitif katkı sağlamıştır.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği oluşturulmuş bu birliğe göre ise katılım bankacılığı Mali sektörde faaliyet veren, reel ekonomiye finans sağlayan ve bankacılık hizmetleri veren kuruluşlardır. Bu kuruluşlar, tasarruf sahiplerinden aldıkları fonları, faizsiz bankacılık prensipleri çerçevesinde sanayi ve ticarete değerlendirerek, ortaya çıkan kâr ve zararı tasarruf sahiplerine dağıtmaktadır. Bu kuruluşların adlarındaki “katılım” kelimesi yapılan bankacılık şeklinin kâr ve zarara ortak olma prensibine dayalı bir sistem olduğunu ifade etmektedir.

Türk lirası, dolar, euro ve altın bazında vadeli hesaplarda bir araya getirilen fonlar, kurumsal finansman yardımı, bireysel finansman yardımı, finansal kiralama ve kâr/zarar ortaklığı yatırımları şekilleriyle değerlendirilmektedir. Sanayi ve ticari kuruluşların ihtiyaç duyduğu hammadde emtia, gayrimenkul, makine ve ekipmanın temin edilmesi, katılım bankacılığı kurallarına uygun bir şekilde öngördüğü, ürün alım satımının finansmanı yoluyla sağlanmaktadır.

Katılım bankaları kullanmış oldukları ürünler haricinde yeni bir yöntem geliştirmek için yeterli bir araştırma maalesef yapamamaktadırlar. İnsan ihtiyaçları belirlenerek doğru bir yöntemle yeni çalışmalar geliştirilmelidir. Rekabet ortamı, müşterilerin alternatiflerinin olması faizsiz bankacılık alanında büyüebilmek ve tutunabilmek için çalışanlarına banka standartlarında hedefler vermesi çalışanlar için faizsiz bankacılık alanında çalışmayı zorlaştırmaktadır.

Faizsiz bankacılık toplum açısından sağlam ve güvenilir bankacılık olarak görülmektedir. Bundan dolayı piyasada yeni çıkacak enstrümanların diğer bankaların

ürünlerine benzer ürünlerin değil toplum tarafından algılanan sağlam ve güvenilir tanımına uygun ürünlerin çıkarılması gerekmektedir.

Böylece, piyasada az paya sahip olan faizsiz bankacılık payını arttırabilir ve ülke ekonomisine daha çok katkı sağlayacaktır. Katılım bankacılığı açısından toplumun eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi son derece önem arz etmektedir. Bunlardan bir tanesi eksik bırakılır ise hiç beklemediğimiz problemlerle karşı karşıya kalınacaktır.

Katılım Bankaları kendi Pazar paylarını arttırabilmek için dayanışma içinde olmaları gerekmektedir. Kalkınma, ticaret ve yatırıma birlikte girilmelidir. Yatırımlar ticaretle ilmi çalışmalar ve sağlam güvenilir düzenlemelere göre yapılmalıdır. Diğer bir önemli husus ise insan kaynağına çalışanlarına büyük önem vermektir. Katılım Bankaları çalışanlarını eğitmeli sürekli gelişmeleri hatırlatmalıdırlar. Katılım sektöründe bulunan Genel müdürden şube çalışanlarına kadar her düzeydeki yöneticinin faizsiz bankacılığının felsefesi ve uyması gereken kurallar açısından belli dönemlerde bilgilendirmesi, muhtemel yanlışlıkları ve aksamaları azaltacaktır. Katılım bankalarının düzgün çalışması yöneticilerinin ve çalışanlarının birlikte hassas ve düzgün çalışmasına bağlıdır.

Katılım Bankacılığı artık devlet destek ve teşvikleri ile gelişen bir sektör haline gelmektedir.

Türkiye’de katılım bankacılığı büyük ilerleme göstermektedir. Bankacılık sektörü içindeki katılım bankalarının Pazar payı yüzde 5’lik bir pay almaktadır. 2025 yılında Türkiye’de katılım bankacılığı yüzde 15’lere kadar çıkacağı tahmin edilmektedir. 3 katı bir büyüme hedeflenmektedir. Bu da Türkiye’yi daha cazip hale getirmektedir. Kamu bankalarının sektöre girmesi bunun açık bir göstergesidir.

Kamu bankalarının katılım bankacılığı alanında faaliyete geçmesi, rekabeti ve dolayısıyla hizmet ve ürün kalitesini arttıracaktır. Bu gelişmeler ülkemizde ve dünya çapında katılım bankacılığının giderek büyüdüğünü ve ülke ekonomilerine daha fazla katkı sağlayacağını göstermektedir.

KAYNAKLAR

- AFETİNAN Ayşe, **İzmir İktisat Kongresi** (17 Şubat - 4 Mart 1923), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989.
- AFFANE, Hüsameddin, **Fıkhi ve Ahlaki Yönleriyle İslam'da Ticaret**, Polen Yayınları, İstanbul, 2012.
- AKBANK; **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi**, 1923-1978, Apa Ofset Basımevi, İstanbul 1980,
- AKGÜÇ Öztin, **100 Soruda Bankacılık**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1992.
- AKGÜÇ Öztin, **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**, Gerçek Yayınları, İstanbul, 2003
- AKGÜÇ; Öztin **Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelişmeler**, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, No: 714, Konferanslar Serisi, No:2, Ankara 1975.
- AKIN Bahadır, **Yeni Ekonomi**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2001.
- AKIN Cihangir, **Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma**, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1986.
- AKINCI Ahmet, **Kalkınma ve Yatırım Bankacılığının Doğuşu, Gelişimi ve Uluslararası Boyutta Günümüzde Yaşanan Dönüşümler**, TKB Araştırma ve Planlama Müdürlüğü, Ankara, 1996.
- AKTEPE, İshak Emin, **İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık**, Erkam Matbaası, İstanbul, 2010.
- AKYÜZ, Osman, **Türkiye’de Özel Finans Kurumları - Teori ve Uygulama**, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul, 2000.
- AL Hüseyin, **Bankalar Yeminli Murakıbi, Tanzimat’a kadar Osmanlı Devleti’nde bankacılık faaliyetleri, Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi**, Active Bankacılık ve Finans Makaleleri, DenizBank Yayınları, 2000.
- Albaraka Türk Bağımsız Denetim Raporu, www.albarakaturk.com.tr, (Erişim Tarihi, 22.07.2015).

- ALTAN Mikail, **Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık**, Konya, 2001
- ALTUĞ Osman, **Banka İşlemleri Muhasebesi**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2000.
- ALTUNBAŞ Yener ve SANSU Ayhan, **Avrupa Birliği Surecinde Türk ve Avrupa Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması**, TBB Yayını, İstanbul, 1996.
- ARABACI, Nihat, **Katılım Bankalarının Türkiye'de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2007.
- ARSLAN, Mehmet, “IMF, Krizler ve Türkiye” , **Stratejik Analiz Dergisi**, Sayı 14, 2001.
- ARTUN Tuncay; **İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye'de Bankacılık**, 1.Baskı, Tekin Yayınevi, İstanbul 1980,
- ASLAN Ramazan ve HOTAMIŞLI Mustafa, “**Türk Bankacılık Sisteminde Kurumsal Çevrenin Bankaların Yapı ve Uygulamaları Üzerinde Oluşturduğu Teşvik ve Kısıtlamalar**” Yönetim ve Ekonomi, Cilt: 14, Sayı:1, 2007.
- ASLAN, Hakan, “Alternatif Bir Finansman ve Yatırım Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi ve Türkiye Piyasası İçin Öneriler”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012.
- ASYA Katılım Bankası Bağımsız Denetim Raporu, www.bankasya.com.tr, (Erişim Tarihi, 22.03.2016).
- ATIA J., “**Banking in İslamic Framework**”, İslamic Financial Institutions Seminar Proceedings Series No.27, İslamic Development Bank-İslamic Research And Training Institute, Jeddah, 1995.
- AUSAF Ahmad ‘**Contemporary Experiences Of Islamic Banks: A Survey**’, **Islamic Financial Institutions Seminar Proceedings Series No: 27, Islamic Development Bank Islamic Research And Training Institute**, Jeddah, 1995.
- AYDIN, Nurhan, **Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş**, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Eskişehir, 2012.
- BANKS, Ferdinand E., **Global Finance and Financial Markets a Modern Introduction**, World Scientific Publishing Colondon, 1999,

- BATTAL, Ahmet, **Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Özel Finans Kurumları**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2004.
- BAYINDIR Servet, “**İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık**”, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2005, s.26 -27.
- BAYINDIR, Abdülaziz, **Ticaret ve Faiz**, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007.
- BAYKARA, Halid Velid, **Katılım Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- BDDK, **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler**, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Sayı: 6, Aralık 2011
- BİRDAL İlker, **Banka İşletmeciliği**, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 1993.
- BULUT, Halil İbrahim, Er, Bünyamin, **Katılım Bankacılığında İki Yeni Finansal Teknik Önerisi: Mudaraba-Risk Sermayesi Yatırım Ortaklıkları ve Mudaraba-Risk Sermayesi Yatırım Fonları**, TKBB içinde, Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı, Erkam Matbaası, İstanbul, 2009.
- CANBAŞ Serpil ve DOĞUKANLI Hatice, **Finansal Pazarlar**, Beta Yayınları, İstanbul, 1997.
- ÇADIRCI Musa; **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayını, VII. Dizi, Sayı:124, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991.
- ÇAKICI, Emin, **Türkiye’de Ekonomik Güçlükler ve Çözüm Yolları**, Ankara: Vadi Yayınları, 1991.
- ÇANKAYA, Fikret, ÖZ, Mehmet. **Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, İstanbul, 2001,
- ÇİZAKÇA, Murat, **İslam Dünyasında ve Batı’da İş Ortaklıkları Tarihi**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1999.

- DARÇIN, Ahmet Cüneyt, **Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.
- DOĞAN, İsmail Çağrı, **Katılım Bankaları Performans Analizi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013.
- DÖNDÜREN, Hamdi, **Osmanlı Tarihinde Bazı Faizsiz Kredi Uygulamaları ve Modern Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Tecrübesi**, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 17 (1), Bursa, 2008.
- DPT; **Kalkınma Planı**, Birinci Beş Yıl, 1963-1967, Ankara 1963.
- DPT; **Kalkınma Planı**, İkinci Beş Yıl, 1968-1972, Ankara 1967,
- DURAN, Ahmet Rifat “**Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi ve BDDK’nın Rolü**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2005), İstanbul
- DÜNDAR; Faik Birol **Türkiye’de Planlı Dönemde Para Politikası**, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, No:48, Ankara 1971,
- EKREN, Nazım, **Değişen Çevre Koşulları ve Özel Finans Kurumları - Yeni Tercihler ve Stratejik Öncelikler**, Türkiye’de Özel Finans Kurumları - Teori ve Uygulama, Albaraka Türk, İstanbul, 2000.
- ELDEM Vedat; **Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1970.
- EN-NECCAR, Abdülaziz, Zerka, Ahmet, **İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta**, İz Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- Ertuğrul, Ahmet Osman Zaim; **Türk Bankacılığında Etkinlik, Tarihi Gelişim Kantitatif Analiz**, Ankara 1996,
- ESKİCİ, Mustafa Mürsel, **Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

- EŞİYOK, Zeynel, **Katılım Bankalarının Kullandıkları Krediler ve Karşılaştıkları Riskler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2008.
- EYÜPGİLLER Servet, **Bankalar İçin Banka İşletmeciliği Bilgisi**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2000.
- EYÜPGİLLER Servet; **Banka ve Mali Kuruluşlar**, Yargı Yayınevi, Ankara 1988
- EYÜPGİLLER, Servet, **Banka İşletmeciliği Bilgisi**, Sözkese Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, 1999,
- FERİDUN, Ergin. **Kredi Sistemi**, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1975.
- GÜLLAP Talat; **Türkiye'de ve İktisaden Geri Kalmış Memleketlerde Bankacılığın Ekonomik Gelişmede Rolü**, A.Ü. Yayını, No:123, Erzurum 1972,
- GÜCENME Ümit, **Türkiye'de Sermaye Piyasasında Son Gelişmeler**, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Ankara, 1994.
- GÜÇLÜ Serkan, **“Bankacılık Sektörü”**, www.geocities.com, (Erişim Tarihi:15.07.2015)
- GÜLŞEN, Metin, **Katılım Bankalarının Mali Tablo Analizi ve Performanslarının Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigorta Enstitüsü, İstanbul, 2010.
- HEMPEL George H, Simonson Donald G., **Bank Management, John Wiley & Sons, Inc.**, New York, 1999.
- IQBAL, M. , İslamic and Conventional Banking in the Nineties: A comparative Study, Islamic Research and Training Institute Journal of Islamic Economic Studies, Islamic Development Bank,, Vol8. No.2, 1997.
- İLLER BANKASI; **Kuruluşundan Bugüne Kadar İller Bankası**, 1945-1973, Doğu Matbaası, Ankara 1973,
- İPÇİ Mustafa ve KARAN Mehmet Baha, **“21. Yüzyıl Eşiğinde Türkiye’de Bankacılık Sisteminin Yapısı, Verimliliği ve Sanayi Sektörüne Katkıları”**, ASOMEDYA Dergisi, Mart, 1998

- İŞTAR, Emel, **Katılım Bankacılığı Tarihi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.
- KAPLAN İbrahim, **Banka Sözleşmeleri Hukuku**, Cilt: I, Ankara, 1996
- KARACAOĞLAN, Çağlar, “**Yabancı Sermayeli Bankaların Türk Bankacılık Sektörüne Girişi**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, 2011), İstanbul.
- KARGILI Celal ve AKAR Armağan; **Türkiye'de Bankacılık ve Bankalarımız**, Kardeş Matbaası, Ankara 1967.
- KARGILI, Celal ve Akar, Armağan. **Türkiye'de Bankacılık ve Bankalarımız**, Kardeş Matbaası, Ankara 1967.
- KAYA, Ömer, **Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türk Bankacılık Sistemi** İçindeki Etkinliğinin Araştırılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.
- KAZGAN Haydar, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Bankacılık Tarihi**, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul, 1997.
- KESKİN Ekrem, “**Türkiye Sanal Gerçekler Ülkesi Olmaktan Çıkmalı**”, Ekonomi Dergisi, Eylül, 1993.
- KURT Grunvvald - D. Ronall Joachim; Rassegna Economica, Vol. 37, No:2 (Mart-Nisan 1973), ss.343-361, (Çev: Haydar Kazgan), "Galata Bankerleri", İstanbul Üniversitesi **İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt: 6, Sayı:1, (Nisan 1977),
- Kuveyt Türk Katılım Bankası Bağımsız Denetim Raporu, www.turkiyefinans.com.tr, (Erişim Tarihi, 22.07.2015).
- KUYUCAK; Hazim Atıf **İktisat Dersleri**, Cilt: 2, İstanbul Üniversitesi Yayını, No: 591, Sermet Matbaası, İstanbul 1954,
- ORMAN, Sabri, **İktisat, Tarih ve Toplum**, Küre Yayınları, İstanbul, 2001.
- ÖÇAL Tezer ve ÇOLAK Faruk, **Finansal Sistem ve Bankalar**, Nobel Yayınları, Ankara, 2000.
- ÖÇAL Tezer, ÇOLAK, Ömer Faruk, TOGAY, Selahattin, Esen, Kadir, **Para Banka**, Gazi Kitabevi Yayıncılık, Ankara, 1997.

- ÖÇAL, Tezer, ÇOLAK Faruk; **Finansal Sistem ve Bankalar**, Nobel Yayın Dağıtım. Ankara, 1999
- ÖKÇÜN, A.Gündüz; **1920-1930 Yılları Arasında Kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, No: 324, Sevinç Matbaası, Ankara 1971,
- ÖZDEMİR Serdar, **Avrupa Birliği Ve Türk Bankacılığı: Karşılaştırmalı Bir Analiz**, BDDK Yayını, Ankara, 2002.
- ÖZDİCLE Leyla Baştav, “**Türk Bankacılık Sektöründe Piyasa Yapısı**”, Hazine Dergisi, Sayı:6, 1997.
- ÖZGUR Ersa, “**Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği**”, Doktora Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon,2007.
- ÖZKAN, Hamza, **Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulamaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2012.
- ÖZSOY M. Şerafettin, “**Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş**”,2012.
- ÖZSOY, İsmail, **Faiz ve Problemleri**, Nil Yayınları, 1, 160, İzmir, 1993.
- ÖZTİN. Akgüç, **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**, 2. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1989.
- ÖZTÜRK, Ali, **Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı, Faizsiz Bankacılık Eğitim Notları**, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, İstanbul, 2013.
- ÖZULUCAN, Abitter, Deran, Ali, Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 6 (11), 2009.
- PARASIZ İlker, **Modern Bankacılık Teori ve Uygulama**, İstanbul, 2001

- PARLAKKAYA, Raif, Çürük, Suna Akten, **Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği**, Ege Akademik Bakış Dergisi, 11 (3), 2011.
- PINAR, Abuzer ve BAHAR Erdal, **Para-Banka-Kredi ve Para Politikası**, Turhan Kitabevi, Ankara 2003.
- SANUS B. Zihni **Para Ekonomisi**, Cilt 1, İstanbul Matbaacılık T.A.O., İstanbul 1955
- SARISU Ayhan, **Türk Bankacılık Sisteminin Genel Yapısı, Temel Özellikleri ve Kamu Bankalarının Bölünerek Özelleştirilmesi**, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Araştırma-İnceleme Dizisi No:7, Ankara, Kasım 1996.
- SELÇUK, Bora, “Küresel Krizin Türk Finans Sektörü Üzerindeki Etkileri”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, 2010.
- SEZGİN Mete ve ŞENDOĞDU A. Aslan, **Günümüz Bankacılığında Banka Hizmetleri Pazarlaması**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2008
- SUIÇMEZ Halit, **Türkiye’de Kalkınma ve Yatırım Bankacılığında Proje Değerlendirme ve Verimlilik**, MPM Yayınları, Ankara, 1990.
- ŞAHİN Hüseyin, **İktisat İlkelerine Bakış**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1997.
- ŞANDA H. Avni **Osmanlı imparatorluğunda Para Problemleri**, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul, 1968
- ŞİMŞEK, Bülent, **Katılım Bankalarında Hizmet Kalitesinin Ölçülmesi ve Örnek Bir Uygulama**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2006.
- T.C. Ziraat Bankası; **Cumhuriyetimizin 50 Yılında T.C. Ziraat Bankası (1923-1973)**, Cilt: 1, Yayın No:2, Bilmen Basımevi, İstanbul 1973.
- T.C. Ziraat Bankası; **Yüz Yıllık Teşkilatlı Zirai Kredi**, Ankara 1964,
- TABAKOĞLU, Ahmet, **İslam İktisadına Giriş**, Dergah Yayınları, İstanbul, 2013.
- TAKAN Mehmet, **Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim**, Nobel Yayınları, Ankara, 2001.
- TAKAN, Mehmet, **Bankacılık**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001 (a),

- TARLAN, Selim. **Tarihte Bankacılık**, Maliye ve Gümrük Bakanlığı APK Kurulu Yayını, No: 1986/283.
- TBB, “Türk Bankacılık Sistemi 2001” **Bankacılar Dergisi**, Sayı 42, 2002
- TBB, “Türk Bankacılık Sistemi 2009” , **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 73, 2010.
- TBB, “Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2005” **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 55, 2005.
- TBB, **Bankalarımız 2008 Kitabı**, İstanbul: TBB Yayın No: 264, 2009.
- TBB, **Bankalarımız 2010 Kitabı**, İstanbul: TBB Yayın No:276, Mayıs 2011.
- TEKELİ İlhan ve İlkin Selim; **Para Kredi Sisteminin Oluşumunda Bir Aşama - T.C. Merkez Bankası-** T.C. Merkez Bankası Yayını, Ankara 1981
- TEKELİ İlhan, İlkin Selim; **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları**, ODTÜ İdari İlimler Fakültesi Yayını, No:30, Şafak Matbaası, Ankara 1977,
- TEOMAN. Yazgan, **Türkiye'de Bankacılığın Gelişimi**, Ankara 1969.
- TEZEL Yahya S.; **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)**, 2. Basım, Yurt Yayınevi, Ankara 1986,
- TEZER Öcal, **Para Teorisi** (Doktriner Gelişim, Teori, Analiz), 2. Baskı, Ankara, İktisadi ve Ticari ilimler Akademisi Yayını, No: 121, Ankara 1978.
- TEZER Öcal; **Türk Banka Sistemi**, Ankara İktisadi ve Ticari ilimler Akademisi Yayını, No:59, Emel Matbaacılık Sanayi Ltd. Şti., Ankara 1973,
- TEZER, Öçal, Çolak Faruk; **Finansal Sistem ve Bankalar**, Nobel Yayın Dağıtım. Ankara, 1999,
- THOMAS, Lloyd B, MONEY, **Banking and Financial Markets, The McGraw-Hill Companies**, Boston, 1997,
- TOK, Ahmet, **İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslam'ı Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler**, Sermaye Piyasası Kurulu Hukuk İşleri Dairesi, Ankara.
- TOKGÖZ, Erdiñç, **Türkiye Ekonomisi**, İmaj Yayınevi, Ankara, 2001,

- TOKGÖZ, Erdiñ. **İktisadi Gelişme Tarihi (1923-1980)**, Türkiye Ekonomisi, Sektörel Gelişmeler, I. Baskı, Türkiye Ekonomi Kurumu Yayını, Özyurt Matbaası, Ankara 1992.
- TUNÇ, Hüseyin, **Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2010.
- Türkiye Emlak Kredi Bankası; **Türkiye Cumhuriyetinin 50.Yılında** Türkiye Emlak Kredi Bankası, 1973.
- Türkiye Finans Katılım Bankası Bağımsız Denetim Raporu, <http://www.kuveytturk.com.tr>, (Erişim Tarihi, 22.03.2016).
- Türkiye Halk Bankası; Türkiye Halk Bankası ve Mesleki Krediler, Küçük Sanayi Kredileri Müdürlüğü Yayını, No:12, Ankara,
- UÇAR Mustafa, **Türkiye’de-Dünya’da Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri**, Faysal Eğitim ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993.
- USLU, Sami, **İslam'da Faiz Yasağı ve Çağdaş Finans**, Zafer Yayınları, İstanbul, 2005.
- UYGUR, Ercan, Krizden Krize Türkiye:2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri, **Türkiye Ekonomi Kurumu**, 2001.
- VAROL Alparslan, “Yatırım Bankacılığı”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı:97, 1997
- YAZGAN Teoman, **Türkiye’de Bankacılık Sistemi**, Reklam Yayınları, İstanbul, 2002.
- YERASİMOS Stefanos **Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye**, Kitap II, Tanzimattan I.Dünya Savaşına, (Çev: Babür Kuzucu), 5. Baskı, Belge Yayınları, No: 49, İstanbul 1987
- YEŞİLYAPRAK, Mehmet, **Katılım Bankalarında Kredi Derecelendirmesi ve Etkin Sübjektif Kriterlerin Anket Yöntemi ile Ölçümü**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılı ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2011.
- YILDIRIM Oğuz, “**Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma ve Düzenlemelerin Türkiye Ekonomisine Etkileri**”, <http://www.kuveytturk.com.tr>

ceterisparibus.net/arsiv.htm (Erişim Tarihi:15.07.2015)

YILDIRIM, Oğuz “Kura Dayalı İstikrar Politikası Çerçevesinde Enflasyonu Düşürme Programı ve Türkiye Ekonomisinde Yeni İstikrar Arayışları”,**Dış Ticaret Dergisi**, Sayı: 27, Ocak 2004,

YILMAZ Eyüp , “Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri”, İstanbul, 2000.

ZAIM, S. İslam, **İnsan ve Ekonomi**, Yeni Asya Yayınları, İstanbul. 1992.

ZAIM, Sabahattin, **Türkiye'nin Yirminci Yüzyılı - Toplum / İktisat /Siyaset, İşaret Yayınları**, İstanbul, 2005.

ZARAKOLU, Avni, **Bankacılar İçin Para ve Kredi Bilgisi**, 10. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, No: 280, Ankara 1993

http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=1721&id=87, (Erişim Tarihi: 15.07.2015).

<http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=246>, (Erişim Tarihi: 15.07.2015).

www.albarakaturk.com.tr, (Erişim Tarihi, 22.03.2016).

www.bankasya.com.tr, (Erişim Tarihi, 22.03.2016).